

Christina Hultmark

Elektronisk handel
och avtalsrätt

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

ELEKTRONISK HANDEL OCH AVTALSRÄTT

Christina Hultmark

Elektronisk handel och avtalsrätt

Norstedts Juridik AB

Adress till förlaget:

Norstedts Juridik AB, Box 6472, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 70, telefon 08-690 91 00

Beställningar:

Norstedts Juridik AB, Kundtjänst, Box 6454, 113 82 Stockholm

Fax 08-690 90 30, telefon 08-690 96 96, växel 08-690 91 00

Elektronisk handel och avtalsrätt

Christina Hultmark

Upplaga 1:2

ISBN 91-39-20105-8

© 1998 författaren och Norstedts Juridik AB

Sättning och tryck: Norstedts tryckeri, Stockholm 1998

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Norstedts Juridik AB, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande, såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Förord

Avtalsrätten står inför två stora förändringar; internationaliseringen och den elektroniska kommunikationsteknologin. Internationaliseringen av avtalsrätten medför att traditionell svensk rätt influeras av internationellt handelsbruk och internationella principer. Den elektroniska kommunikationsteknologin medför att gamla regler och bestämmelser måste betraktas från nya infallsvinklar samt att man ifrågasätter deras ändamålsenlighet och hur de skall tillämpas på nya företeelser.

Avtalsrätten framställs ofta utan beaktande av de internationella och elektroniska dimensionerna. Denna bok syftar till att komplettera de luckor i förståelsen av avtalsrätten som blir en följd av att det elektroniska perspektivet inte har lyfts fram. Att så inte skett tidigare är en naturlig följd av att elektronisk handel först under de senaste åren har fått praktiskt genomslag.

Framställningen är utpräglat juridisk, så tillvida att jag inte har ett särskilt avsnitt som förklarar den teknik som är en förutsättning för elektronisk handel. Jag har istället valt att ge den relevanta tekniska informationen i sitt juridiska sammanhang. Detta sker i syfte att underlätta läsningen för jurister. Om tekniken hade presenteras separat från juridiken, skulle det ha blivit svårt för läsaren att förstå vilka tekniska förhållanden som är relevanta för olika juridiska spørsmål. En stor del av arbetet med boken har just bestått i att avgöra vilka tekniska förhållanden som är av rättslig betydelse.

Arbetet har i vissa delar tagit sin utgångspunkt i en preliminär stencilrad utgåva av en bok i IT-rätt, skriven av professor Mads Bryde Andersen vid universitetet i Köpenhamn, till vilken jag lämnat talrika hänvisningar (trots att den inte är tillgänglig för allmänheten). Jag vill tacka honom, docent Johnny Herre, professor Jan Kleineman, min far professor Jan Ramberg samt professor Geir Woxholt för värdefulla kommentarer på mitt manuskript.

FÖRORD

Jag har tacksamt mottagit generösa tryckningsbidrag från Emil Heijnes fond för rättsvetenskaplig forskning.

Göteborg i oktober 1997

Christina Hultmark

Epost: christina.hultmark@law.gu.se

Innehåll

Förord 5

Innehållsförteckning 8

Förkortningar 10

1. Inledning 13

2. Avtalslagens tillämplighet 15

a) Nationellt 15

b) Internationell privaträtt 16

3. Förpliktelseernas uppkomst 21

a) Funktionell ekvivalens 21

b) Den elektroniska viljeförklaringen 23

c) "Vilja" och elektroniskt initierade meddelanden 25

d) Mellanmansrättsliga problem 27

4. Digital signatur 29

a) Digital signatur som substitut för namnunderskrift 30

b) Identifiering 31

c) Förvanskning av dokumentets innehåll 32

d) Säkerställande av tidpunkten för signering 32

e) Begränsning av rättshandlingsförmågan 32

f) Övriga funktioner som kan kopplas till digitala signaturer 33

g) En rättslig infrastruktur för digitala signaturer 34

h) Bör man lagreglera digital signatur? 43

5. Anbud och accept 45

a) Bindande anbud 45

b) Acceptfrist 45

c) Acceptfristens längd 46

INNEHÅLL

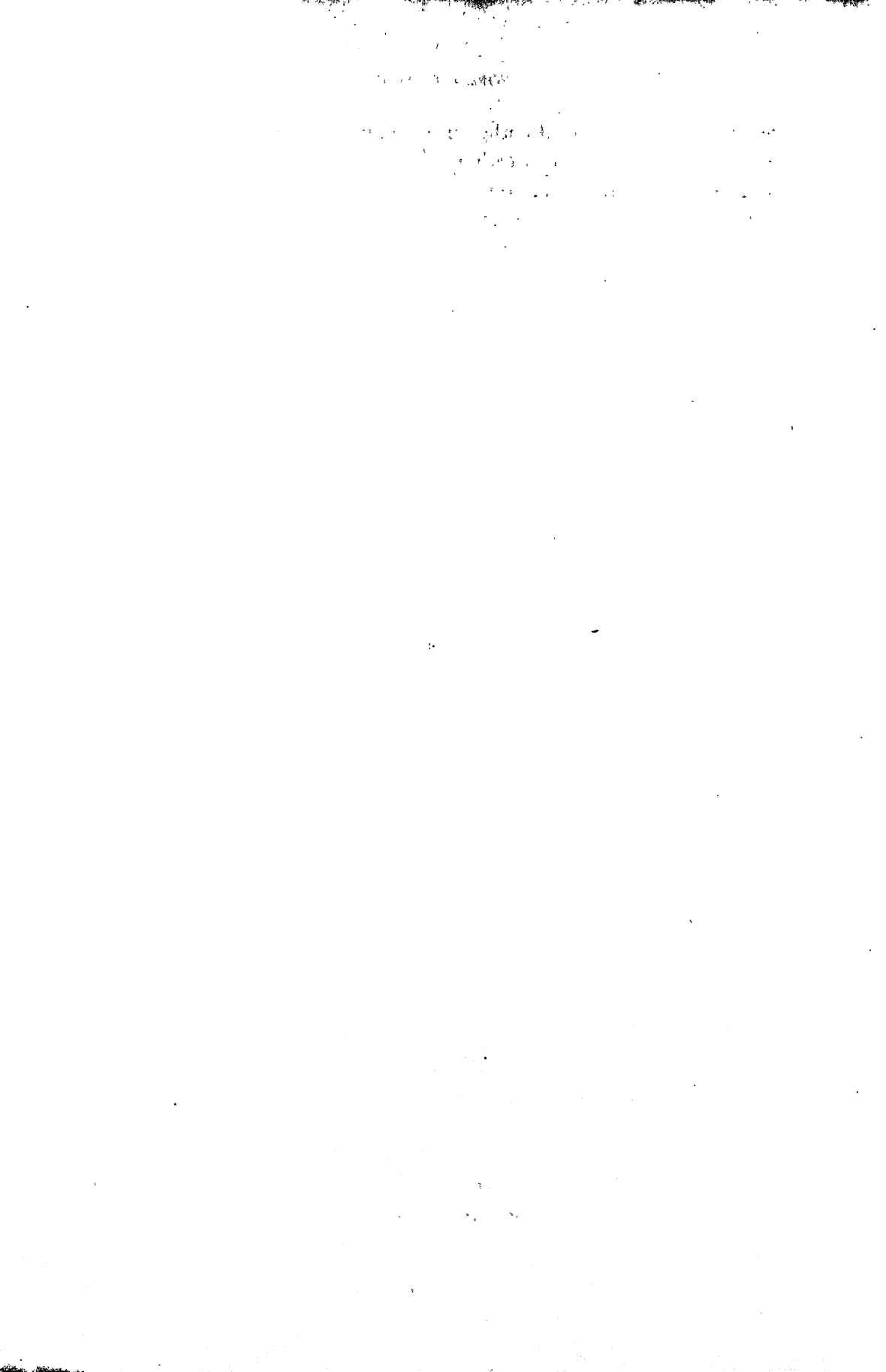
d) Vilket moment är avgörande för att bedöma om accepten kommit fram inom acceptfristen?	49
e) Risken för transmissionsförsening	51
f) Utbud	52
6. Förvanskning	53
a) Allmänt om avtalslagen och förvanskning	53
b) Partiell förvanskning	56
c) Internationella regleringar	57
d) Oläsliga meddelanden på grund av inkompatibilitet	58
7. Återkallelse av elektroniska meddelanden	60
8. Formkrav	65
9. Avtal om former för elektronisk kommunikation	69
10. Standardavtal och elektronisk handel	72
11. Konsumentavtal	76
a) Konsumentbegreppet	76
b) Distansavtal	78
c) Tillämplig lag	82
12. Elektroniska bevis	85
a) Inledning	85
b) Principer om bevisbörda och beviskrav	87
c) Avtal om bevis	88
d) Bevis om systemfunktioner och handläggningsrutiner	89
e) Telefax	90
f) E-post	93
g) Digital signatur	94
h) Sammanfattande om elektroniska bevis	99
13. Slutord	101
Litteraturförteckning	103
Sakregister	107
Bilagor	
1. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce	111
2. Direktiv 97/7/EG om konsumentskydd vid distansavtal	121
3. EDI-avtal 96 – meddelandeutväxlingsavtal	145

Förkortningar

ABA	American Bar Association
APEC	The Asia Pacific Economic Cooperation
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Tyskland)
CA	Certificating Authority
CCITT	Comité Consultatif Internationale de Télégraphie et Téléphone
CISG	1980 års UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods
CPS	Certification Practice Statement
EDI	Electronic Data Interchange
EDIA	EDI Association Standard Electronic Data Interchange Agreement
EOP	End Of Procedure
EU	Europeiska Unionen
ICC	International Chamber of Commerce
IKL	Lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker
IP	Internationell privaträtt
IRI	Institutet för rättsinformatik (Stockholm)
JT	Juridisk Tidskrift
LoR	Lov og Rett
MCF	Message Confirmation
MPS	Multi Page Signal
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv (avdelning I)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
RA	Registration Authority
SEIS	Säkrad Elektronisk Information i Samhället
SITO	Svenska IT-företagens organisation

FÖRKORTNINGAR

SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TEDIS	Trade Electronic Data Interchange Systems
TfR	Tidskrift for rettsvitenskap
TPA	Trading Partner Agreement
TTP	Trusted Third Party
UD	Utrikesdepartementet
UNCID	Uniform Rules of Conduct for Interchange of Data Trade by Teletransmission (ICC)
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
VPC	Värdepapperscentralen

1. Inledning

Behövs det olika avtalsrättsliga regleringar beroende på hur avtalsparter kommunicerar med varandra? Dvs. en avtalsrätt för muntliga avtal, en annan för avtal som sluts via brevkorrespondens och en tredje avtalsrätt för avtal som sluts med elektroniska hjälpmedel. Frågan förefaller närmast absurd och måste besvaras nekande. Men det finns ändå skäl att skriva en bok som behandlar avtal som sluts elektroniskt. Den främsta anledningen är att den språkdräkt som avtalslagen från 1915 klätts i inte helt enkelt kan appliceras på elektroniska medier. Det är därför nödvändigt att analysera i vilken omfattning och hur avtalslagen skall tillämpas på elektroniska medier. Den rättsliga behandlingen av dessa problem befinner sig i ett osäkert gränsland. Det är oklart i vilken utsträckning man kan tillämpa gamla principer och regler på elektroniska medier eller om det är nödvändigt med lagstiftning för att skapa ändamålsenliga ansvarsfördelningar. I detta sammanhang bör man varna för att använda sig av alltför rigida, begreppsinriktade metoder för att finna lösningar på de problem som ny teknologi ger upphov till, eftersom man då riskerar att skymma de lösningar som utifrån praktisk synvinkel är bäst ägnade att åstadkomma lämpliga ansvarsfördelningar.

Det som framför allt kännetecknar elektronisk kommunikation är *snabbheten*. Ibland kan känslan av omedelbarhet vara nästan lika stor som när parterna förhandlar muntligen i varandras närvaro.

Ett annat särdrag är att själva överföringen av kommunikationen ofta sker *i många led* som är fristående i förhållande till parterna.

Ytterligare ett förhållande som bör framhållas är den *anonymitet* som ibland kan präglade ett elektroniskt avtalsförhållande. Parterna är inte alltid kända för varandra. Anonymiteten gör sig gällande dels när parterna inte ser eller talar med varandra i samband med avtalsförhandlingarna, dels om parterna befinner sig på långt geografiskt av-

stånd från varandra. Dessutom kan avtalsslutet vara "avpersonifierat" på så sätt att ett dataprogram programmerats så att anbud/accept sker automatiskt när vissa omständigheter är för handen och alltså inte kräver personlig aktivering vid varje enskilt avtalsslut. Anonymiteten ökar risken för att ett avtal inte fullföljs. Viljan att honorera ett avtal är i hög grad beroende av ett "socialt tryck". Anonymiteten minskar detta sociala tryck och det framkommer därför behov av att effektivt kunna säkra bevisning om avtalets innehåll och om avtalsparternas identitet, så att det underförstådda hotet om en snabb och effektiv genomdrivning av avtalet med domstols hjälp skapar ett incitament att frivilligt uppfylla avtalsförpliktelser. Man kan också kompensera anonymiteten genom att åstadkomma lojalitetsband. Att uppnå en känsla av lojalitet är t.ex. ofta en målsättning för elektroniska köpcentra (*electronic malls*).

Förhållandet kan också vara det omvända, där avtalsrelationen är extra *intim*. Det blir mer vanligt att parter som kontinuerligt sluter avtal med varandra upprättar särskilda kommunikationsrutiner och på förhand kommer överens om hur de träffar avtal med varandra. Det kan närmast liknas vid en särskild typ av avtal som ingås enligt ett detaljerat ramavtal.

Slutligen skall nämnas att elektronisk kommunikation är inne i ett synnerligen expansivt skede. Det föreligger endast *begränsade möjligheter att fastställa normala handlingsmönster* (handelsbruk/sedvänja) mot bakgrund av den snabba utvecklingen av ny teknik samt att företeelsen som helhet är så ny och dessutom internationell.

När regler analyseras från nya infallsvinklar framträder ofta inkonsekvenser och mindre ändamålsenliga lösningar särskilt tydligt. Det är fortfarande samma grundläggande intressekonflikter som skall lösas oberoende av vilken kommunikationsteknologi parterna använder, t.ex.: Vem står risken för missförstånd av olika slag? Vem ansvarar för förseningar? Det är endast sällan som själva kommunikationsteknologin påverkar hur sådana risker lämpligen bör fördelas, men det kan vara viktigt från en praktisk synvinkel att notera att *bevismöjligheterna* i hög grad påverkas av den valda kommunikationstekniken, vilket i sin tur kan påverka ändamålsenligheten i materiella rättsregler.

Eftersom analysen av avtalsrätten och elektroniska medier kräver att grundläggande frågor om syftet och ändamålet med olika regleringar ställs utifrån en ny infallsvinkel, erhåller man en fördjupad insikt om lagens verkningar också beträffande traditionella medier.

2. Avtalslagens tillämplighet

2 a) Nationellt

Det finns inget som utesluter att avtalslagen skulle kunna tillämpas också på elektroniska medier. Man måste dock vara uppmärksam på det undantag som görs i lagens 1 § 2 st., att den endast är tillämplig ”så vitt annat ej följer av anbudet eller svaret eller av handelsbruk eller annan sedvänja”. Avtalslagens första kapitel om hur avtal sluts är endast en möjlig modell. Avtal kan slutas på många andra sätt och då kan man försöka ”pressa in” de andra modellerna i avtalslagens modell. Många förordar emellertid att man bör förhålla sig fri till avtalslagens regler i avtalssituationer som inte liknar avtalslagens modell.¹ Avtalslagen är skriven med sikte på köp och försäljning genom utväxling av telegram eller brev,² vilket ligger nära många av de transaktioner som sker i elektronisk handel. Det är vanligtvis fråga om tämligen distinkta meddelanden som inte förhandlas fram i kombination med muntliga sammanträffanden. I den fortsatta framställningen kommer jag därför att ta avtalslagens modell som utgångspunkt och påpeka i vilka särskilda fall och beträffande vilka särskilda frågor det kan finnas anledning att avvika från avtalslagens reglering.

Undantaget för handelsbruk i 1 § 2 st. avtalslagen kräver också att uppmärksamhet riktas mot elektronisk handels internationella karaktär. Användarna betar sig likadant oavsett om de kommunicerar internationellt eller nationellt. Många av regleringarna i avtalslagen är särpräglade för Sverige (Norden) och det finns avgörande skillnader mellan både tysk, fransk och angloamerikansk rätt. Det förekommer också intensiva internationella harmoniseringsarbeten på avtalsrättens

1 Adlercerutz, Avtalsrätt I, 1995, s. 45; Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 93 ff; Ramberg, Allmän avtalsrätt, 1996, s. 63.

2 Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 58.

område, som kan antas bidra till internationellt homogena handelsbruk.³ Även om denna framställning behandlar svensk avtalsrätt, måste man ständigt vara vaksam på den internationella utvecklingen och om det kan sägas ha etablerats ett handelsbruk som sätter avtalslagens regler åt sidan.

2 b) Internationell privaträtt

Elektronisk kommunikation är särskilt effektiv i samband med internationella transaktioner eftersom den är snabb även vid långa avstånd. Den förenklar internationella transaktioner, gör det möjligt att välja mellan ett större utbud och att göra effektiva pris- och kvalitetsjämförelser. Den som tillhandahåller produkter och tjänster når också på ett enkelt sätt en större kundkrets. Men om det uppkommer juridiska komplikationer, t.ex. på grund av att det köpta inte uppfyller utlovad kvalitet, ställs köparen inför svårbemästrade problem. Han måste då rikta sina krav mot en part som befinner sig i ett annat land, kanske med främmande rättskultur och ett språk som han inte behärskar. Problem av internationell privaträttslig karaktär uppkommer därvid. Vilket lands lag är tillämplig på transaktionen och vilket är rätt forum?⁴

Tillämplig lag

Som en generell utgångspunkt gäller enligt svensk internationell privaträtt att lagen i det land som har *närmast anknytning* till transaktionen skall vara tillämplig lag.⁵ Detta gäller också enligt Romkonventionen (EG-konventionen av den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser) som Sverige förväntas tillträda snart.⁶

I Romkonventionen anges en rad ”hjälpregler” för att fastställa vilket land som har närmast anknytning. Viktigast är i vilket land den part

3 T.ex. inom ramen för UNCITRAL, UNIDROIT, ICC och the European Commission on Contract Law.

4 I andra sammanhang än de rent avtalsrättsliga, t.ex. inom ramen för straffrätt och marknadsrätt, uppkommer också svåra problem av internationellt privaträttslig natur som inte behandlas i denna bok.

5 Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 1992, s. 241 f.

6 Ds 1996:7.

som skall utföra naturaprestationen har sin vistelseort/huvudkontor, Art. 4 (2). Detta betyder t.ex. för köpavtal att säljarens lands lag är tillämplig, eftersom det är han som utför naturaprestationen (den prestation som kännetecknar avtalet) under det att köparen endast skall utföra en penningprestation.

Begrepp som "hemvist", "vistelseort" och "huvudkontor" kan vara problematiska i de fall parten utövar sin verksamhet via en hemsida på Internet. Även om själva hemsidan präglas av en icke-fysisk lokal belägenhet, gäller som utgångspunkt att det är verksamhetens fysiska placering i form av t.ex. kontor och medarbetarnas arbetsplatser som är avgörande (inte själva hemsidans placering).

Hjälpreglerna i Romkonventionen är tämligen oberoende av var parternas medier (telefaxapparat, dator, server osv.) befinner sig eller vilka vägar meddelandena går på vägen fram till mottagaren. I de fall huvudhjälpregeln om platsen för naturaprestationen inte är möjlig att använda (t.ex. beträffande köp av programvaror som levereras elektroniskt till köparen via Internet), är parternas hemvist eller nationalitet samt det språk kontraktet utformats på av större betydelse än mediernas geografiska belägenhet.⁷

Romkonventionen innehåller särregler för anställningsavtal och konsumentavtal (se närmare kap. 11 om konsumentavtal).

CISG

För kommersiella köpavtal gäller enligt både Romkonventionen och 4 § lagen om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (IKL) att säljarens lands lag är tillämplig. Detta innebär att CISG ofta gäller för avtalets ingående. CISG har antagits av fler än fyrtio stater, däribland Sverige.⁸ Sverige har emellertid gjort ett undantag för Del II i CISG som handlar om avtals ingående. Istället skall svensk nationell avtalsrätt tillämpas i de fall svensk lag är tillämplig.

⁷ Beträffande juridiska personers personalstatut se Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 1992 s. 141 ff. För andra rättsområden än avtalsrätten, t.ex. straffrätt, immaterialrätt och marknadsrätt, kan mediernas geografiska belägenhet vara av större betydelse.

⁸ Bland dem som inte antagit CISG bör nämnas Storbritannien.

Avtal om tillämplig lag

Enligt Romkonventionen art. 3, § 3 IKL och allmänna principer är parterna i stor utsträckning fria att avtala och komma överens om vilket lands lag som skall tillämpas för deras avtal.⁹ De problem som behandlas i denna bok är främst hur och när ett bindande avtal kommer till stånd. Det teoretiska dilemma som därvid uppkommer är att parternas klausul om tillämplig lag är beroende av om ett avtal föreligger och frågan om avtal föreligger måste bedömas enligt något visst lands lag.

Som exempel kan man tänka sig ett fall där en svensk säljare och en tysk köpare utväxlat meddelanden via e-post och medsant avtalsvillkor med en lagvalsklausul som hänvisar till italiensk rätt. Därefter uppkommer frågan om avtalet är bindande. Skall den avgöras enligt svensk avtalsrätt (säljarens lands lag) eller enligt italiensk avtalsrätt (avtalad tillämplig lag), trots att tvisten ju rör även frågan om parterna genom avtalet kommit överens om italiensk rätt som tillämplig lag?

Allmänt anses att giltigheten av själva överenskommelsen om tillämplig lag skall bedömas enligt den genom denna överenskommelse valda rättsordningen.¹⁰ I exemplet skulle alltså frågan om avtalets giltighet bedömas enligt italiensk rätt. Problemet är emellertid svårlöst och av så särpräglad karaktär att det inte kan utredas mer ingående i detta sammanhang.

Denationaliserad avtalsrätt

I takt med den ökade internationaliseringen av handeln, ökar problemen av internationellt privaträttslig karaktär. Om man analyserar parternas faktiska viljor i samband med avtalsslutet är det nog ofta så att ingen av dem har haft en tanke på vilken lands lag som skall tillämpas i händelse av tvist (om de inte uttryckligen reglerat saken). Och om man hypotetiskt ställer sig frågan vad de kan antas skulle ha haft för vilja om man ställt frågan till dem vid avtalsslutet, så skulle antagligen ingen av dem spontant säga att motpartens lands lag vore önskad.

⁹ Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 1992, s. 236.

¹⁰ Se t.ex. Romkonventionen 1980 art. 8 och 3 § 2 st. IKL; SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande, särskilt s. 102; Hobér, The Doctrine of Separability under Swedish Arbitration Law, Including Comments on the Position of American and Soviet Law, SvJT 1987 s. 257. I UfR 1987 s. 945 uttalas: "Den omstændighed, at en kontrakts materielretlige bestemmelser må anses for at være ugyldige, findes hverken efter schweizisk eller dansk ret i sig selv at bevirke, at kontraktens bestemmelser om lovvalg eller voldgift er ugyldige".

I modern debatt omtalas allt oftare frågan om det finns en denationaliserad avtalsrätt som kan tillämpas på internationella förhållanden. Det hävdas till och med att den omständigheten att parterna inte uttryckligen utpekat en viss rättsordning som tillämplig, skulle kunna tolkas som att saken skall avgöras fristående från ett visst lands lag och istället avgöras i enlighet med internationella avtalsrättsliga principer. Även om svårigheterna med den internationella privaträtten och tillämplig lag blir allt mer påtagliga, är tiden knappast mogen för att helt övergå till en materiell avtalsrätt baserad på internationella avtalsrättsliga principer i alla de fall där det saknas en uttrycklig lagvalsklausul. Parterna kan emellertid själva välja att uttryckligen hänvisa till internationella principer och därmed skapa en denationaliserad grund för avtalet.¹¹

Elektroniska börser och auktioner

För köp av lösa saker på börs eller auktion gäller enligt 4 § 3 st. IKL att lagen i det land där börsen finns eller där auktionen äger rum skall tillämpas. Det kan vara svårt att avgöra var en elektronisk börs ”finns” eller var en elektronisk auktion ”äger rum”. I sådana fall torde man lämpligen tillämpa de IP-regler som gäller för vanliga köp, hellre än att genom tekniska och formella analyser försöka fastställa var den elektroniska kommunikationen geografiskt sett befinner sig. Rättsläget är emellertid ovisst. I praktiken torde problemet ofta lösas på så sätt att det av börsens eller auktionens regelverk framgår vilken lag som skall tillämpas på transaktionen.

Forum

Rätt forum är enligt huvudregeln den domstol där svaranden har sin hemvist (10:1 rättegångsbalken analogt).¹² Som strax ovan nämnts, bestäms begreppet ”hemvist” vanligen utan hänsynstagande till att de medier parterna använt har svårbestämd geografisk belägenhet. Vid elek-

11 Se Hultmark, UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts som alternativ till lagvalsklausul, i Festskrift till Jan Sandström, s. 253 ff; Brækhus, Lokaliseringsproblemer i internasjonal kommersiell vodgift, LoR 1995 s. 643.

12 Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, 1992, s. 108 ff.

tronisk handel uppkommer alltså – åtminstone teoretiskt sett – inte större forumrättsliga problem än vid avtal som sluts på andra sätt.¹³

Elektroniska köpcentra

Genom att ansluta sig till ”klubbar” kan parter mötas elektroniskt på en särskild Internetmarknadsplats. För sådana elektroniska köpcentra kan man via medlemskapet binda sig till bestämmelser om tillämplig lag och forum. När ett elektroniskt köpcentrum blivit tillräckligt stort kan det föreligga ekonomiskt underlag för att skapa egna effektiva tvistlösningsfunktioner. Sådana kan fungera utan att parterna möts personligen (on-line virtual forum).

13 Luganokonventionen 1988 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Ds 1991:54) vid handel inom Europa anger forum antingen till där svaranden har sin hemvist (art. 2), där avtalet skall uppfyllas (art. 5 p. 1) eller, beträffande talan om skadestånd vid avtal, där skadan inträffat (art. 5 pp. 3 och 4).

3. Förpliktelsernas uppkomst

3 a) Funktionell ekvivalens

UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce

UNCITRALs Model Law on Electronic Commerce från 1996 (se bilaga 1) bygger på principen om funktionell ekvivalens (*functional equivalency*).¹⁴ Den innebär att när IT-system fyller samma funktioner som pappersmediet, det som utgångspunkt inte bör diskrimineras utan ges samma rättsverkningar som om det varit fråga om ett skriftligt pappersdokument. En gemensam förutsättning är att de parter som kommunicerar har tillgång till den teknik som gör det möjligt att skapa, sända, motta och läsa elektroniska meddelanden och att denna teknologi är implementerad på ett sätt så att kommunikation rent praktiskt kan ske.

Modellagens artikel 5 slår som huvudregel fast att information inte skall förnekas rättsverkningar, giltighet eller möjlighet för verkställighet endast på grund av att den föreligger i elektronisk form. I de följande artiklarna (6–9) preciseras hur man fastställer att ekvivalens föreligger när lagen uppställer krav på skriftlighet, signatur, original och skriftligt bevis.

Tanken bakom modellagen är alltså att olika krav som fastställts i lagstiftning skall kunna appliceras också på elektronisk kommunikationsteknologi. Man skall enligt modellagen inte ägna sig åt en strikt bokstavstolkning (begreppsjurisprudens), utan istället se till ändamålet bakom regleringen och bedöma om detta ändamål kan tillgodoses även med det elektroniska mediet. Detta betraktelsesätt är inte särskilt främjande för svensk rättstradition, som ofta är pragmatisk. I vissa andra

¹⁴ UNCITRAL, Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, New York 1997 (Home Page www.un.or.at/uncitral).

länder, där man har en bokstavstrogen lagtolkningslära, kan modellagens struktur framstå som främmande. Det funktionella betraktelsesättet kan vara svårt att applicera inom vissa juridiska ämnesområden, t.ex. straffrätt och skatterätt som baseras på legalitetsprincipen. På avtalsrättens område är vi i Sverige mer vana vid att låta ändamålsöverväganden och *ratio legis* styra tolkningen.

Principen om funktionell ekvivalens kan vara en nyttig infallsvinkel när pappret visar hur man kan säkra felfri kommunikation. Men pappersmediet bör inte helt sätta sin prägel på hur problemen med elektroniska avtalsslut skall behandlas. Den elektroniska kommunikationstekniken kan fylla många andra funktioner än pappersdokumentet. Fokuserar man endast på hur den elektroniska kommunikationstekniken kan ersätta pappersdokumentet, kommer man att snäva in den potential som kommunikationstekniken rymmer.¹⁵ Dessa andra funktioner uppnås emellertid inte utan vidare. Många tekniska lösningar förutsätter en infrastruktur av trovärdiga tredjeparter. Önskar man full tillit till löften avgivna som elektroniska meddelanden, måste grundläggande frågor rörande bundenhet och ansvar övervägas (se vidare kap. 4).

Ett funktionellt perspektiv kan också anläggas i förhållande till tekniken. Jag avstår i denna framställning från ingående beskrivningar av bakomliggande tekniska lösningar och riktar istället uppmärksamheten mot de funktioner som tekniken är avsedd att fylla.

Begreppet dokument

Problemet med hur man definierar "dokument" i IT-miljö har ägnats stor uppmärksamhet. Frågan är emellertid hur stor hjälp man har av själva begreppet "dokument". Det är viktigare att ta fasta på den funktion som dokumentet fyller än på ordet dokument i sig. Visserligen används begreppet "dokument" i äldre lagstiftning – men tillämpningen i domstolarna och tolkningen av sådan lagstiftning kan ofta ske med funktionella metoder. Vid ny lagstiftning bör man undvika att använda ordet dokument och istället direkt ange de funktioner som man avser att reglera.

¹⁵ M. B. Andersen, IT-ret, s. 313.

3 b) Den elektroniska viljeförklaringen

Allmänt om viljeförklaringen

Svensk rätt bygger på en grundläggande tanke om att enskilda personer har frihet och kompetens att binda sig genom att uttrycka sin vilja här-till. För att en privaträttslig förpliktelse skall uppkomma krävs normalt en manifestation av den förpliktades vilja (viljeförklaring), som är ägnad att skapa en föreställning hos motparten om att förpliktelsen är bindande (tillit). Avtals ingående är inte formbundet i svensk rätt, undantaget vissa särskilda bestämmelser (se kap. 8). Föreligger enighet om att något utgör en viljeförklaring, är det i princip utan betydelse vad detta "något" är; om det är en röksignal, ett handslag, en nick, en underskrift eller ett elektroniskt meddelande.¹⁶ Det föreligger därför som utgångspunkt inga hinder mot att elektronisk kommunikationsteknik ersätter pappersmediets funktion som grund för ett avtal.

Rättsliga problem uppkommer när det råder tvekan om det föreligger en viljeförklaring. I sådana fall kan det vara av betydelse vilken kommunikationsteknologi parterna använt sig av. Ju mer typisk och bekant viljeförklaringen framträder, desto lägre krav uppställs för att den skall anses bindande. Framträder viljeförklaringen däremot på ett sätt som den andra parten inte är van vid, t.ex. i form av ett elektroniskt meddelande som endast kan läsas av mottagarens IT-system, beror det på hur detta system är implementerat om det råder sådan harmoni mellan vilja, uttryck och tillit så att en rättsligt bindande viljeförklaring kan sägas föreligga.

Som en illustration till betydelsen av i vilken miljö och på vilket sätt ett löfte ges kan man jämföra digniteten av sådant som lovas klockan tre på natten under en vild fest med ett löfte som uttrycks i ett signerat brev på ett företags brevpapper.

Olika miljöer för elektroniska viljeförklaringar

De rättsliga ramarna för elektronisk kommunikation kan antingen följa den *praxis* som har inarbetats i en bestämd teknologi (t.ex. telefax), som följer av *särskilda föreskrifter* (t.ex. om VPC) eller som överens-

¹⁶ M. B. Andersen, IT-ret, s. 314.

kommits i särskilda *avtal* (t.ex. ett EDI-avtal). Föreligger varken praxis, föreskrift eller avtal finns ingen grund för att använda den nya teknologin, på samma sätt som det inte finns grund att knyta rättsverkningar till en vinkning på en auktion om ingen av de närvarande känner till vad en sådan vink betyder. Parternas ovana vid olika typer av åtgärder i samband med elektroniska avtalsingåenden kan leda till att rättsverkningar inte kan knytas till beteendena. De krav som ställs för att en åtgärd skall få rättsverkningar är beroende av en rad faktorer, bl.a. löftets typ, handelsbruk, parternas ställning (konsument eller näringsidkare) och rättshandlingens innehåll.¹⁷

För elektroniska avtalsingåenden har det ännu inte utbildats helt fasta beteenden. Detta är inte särskilt anmärkningsvärt. Så är fallet varje gång ny teknik ger upphov till nya beteenden. När det just gäller elektronisk handel uppkommer emellertid särskilt stora problem på grund av att den innefattar och påverkas av internationellt varierande handelsmönster. Svenska avtalsparter har en gemensam kulturtradition och gemensamma "typföresättningar" att falla tillbaka på. Det är inte alltid fallet vid elektronisk handel.

På grund av den snabbhet med vilken elektroniska meddelanden utväxlas, avger ofta parterna oöverlagda förklaringar som de sedan inte önskar sig vara bundna av. Detta kan i och för sig utgöra ett argument för att inte anse att löften som lämnas via elektronisk kommunikation skall likställas med löften som nedtecknats i skrift på papper och där efter undertecknats. Men man kan också komma tillrätta med oavsiktliga elektroniska viljeförklaringar med mindre drastiska metoder genom att istället för att inte anse dem bindande överhuvud taget, utöka möjligheten till återkallelse (se kap. 7).

Vid muntlig kommunikation är det många gånger svårt att avgöra intentionsdjupet hos uttalanden. Det kan vara oklart när "konversation övergår till disposition".¹⁸ Viss elektronisk kommunikation via Internet kan ha karaktär av oförbindande konversation. I andra situationer kan avtalsmiljön var obegriplig och svår att överblicka. Anbudet kan framföras i en situation där man inte förväntar sig att få ett anbud och själva proceduren för att lämna accepten kan vara förtäckt så att avgivaren av accepten inte inser att han sluter ett avtal. Som exempel kan

17 M. B. Andersen, IT-ret, s. 314 f.

18 Arnholm, Privatrecht I, Allmänlig privatrett, 1964. Se även Ramberg, Allmän avtalsrätt, 1996, s. 115.

ges köp av betal-TV-film på hotellrum, som sker med hjälp av samma fjärrkontroll till TV:n som används för att se på TV-program som är tillgängliga utan extra kostnad. Det är inte alltid som proceduren för att köpa betal-TV-programmet är så tydlig att TV-tittaren förstår att han blir förpliktad att betala i och med att han trycker på fjärrkontrollens olika knappar.

I likhet med vad som gäller beträffande muntlig kommunikation, måste man med ledning av föremålet för samtalet och syftet med det, bedöma om elektroniskt framförda åtaganden är rättsligt sett bindande.

Risken för en utveckling som medför att elektroniska meddelanden avges utan en upplevelse av att de är förpliktande, kan förebyggas genom att tillerkänna dem samma rättsverkningar som meddelanden nedtecknade på papper. Det finns därför skäl att inte särbehandla elektroniska meddelanden, utan betrakta dem med samma stränghet som andra meddelanden.¹⁹ I detta sammanhang bör erinras om att avgivaren av ett elektroniskt meddelande ofta uttryckligen kan ange att han inte anser att det skall vara förpliktande (se angående elektroniska viljeförklaringar avgivna av konsument, kap. 11 b).

3 c) Vilja och elektroniskt initierade meddelanden

Till skillnad från muntliga löften tar elektroniska meddelanden ofta formen av ett förlopp. Ett elektroniskt meddelande kan ingå i en komplicerad process som den förpliktade inte har omedelbar kontroll över, t.ex. på grund av att den medför konvertering, transport, lagring, kryptering, dekryptering och olika former av automatisering. Detta fenomen framträder särskilt tydligt i ett system där elektroniska meddelanden kan sätta igång en automatisk process.²⁰

19 M. B. Andersen, IT-ret, s. 314; I Janson, Den elektroniska marknadsplatsen – avtals-, köp- och bevisrättsliga aspekter, IRI-rapport 1997:1, s. 36.

20 Även vid bruk av s.k. elektroniska agenter kan motsvarande fenomen uppvisa sig. Se kap. 10 och Woodcock, Mobila agenter?, stencil framtagen för IT-kommissionens rättsliga observatorium (www.itkommissionen.se).

Om ett system plötsligt ger ifrån sig meddelanden där A felaktigt uppges vilja åta sig en förpliktelse, föreligger som utgångspunkt inte en bindande viljeförklaring. Man kan jämföra med förfalskade brev där C felaktigt utger sig för att vara A och åtar sig förpliktelser gentemot B. Därigenom uppkommer inga förpliktelser för A.

Som utgångspunkt gäller att ett elektroniskt meddelande har rättsverkningar under förutsättning att det kan föras tillbaka på ett orsaksförlopp som har sitt ursprung i en förpliktande viljeförklaring. Om A programmerat datorn att agera på visst sätt, så är ju datorns handlingar indirekta uttryck för As vilja. I praktiken är det emellertid inte så enkelt att skilja mellan vad som är ett systemfel och vad som är As (programmerade) vilja.²¹

Man kan också beskriva fenomenet helt frikopplat från hypotetiska och fingerade viljeförklaringar och resonera på följande sätt: Eftersom hela förfaringsättet syftar till att åstadkomma bindande överenskomelser, bör man ta hänsyn till objektivt konstaterbara fakta (förklarings teorin), som att en åtgärd i systemet lett fram till andra åtgärder och att avtalsbundenhet därför är motiverad.²²

UNCITRALs modellag Art. 13 bygger på tanken att den som väljer att programmera sitt IT-system att avsända ett meddelande också skall bära risken för de fel som följer av felaktiga meddelanden. Inträffar fel som inte kan hänföras till programmeringen (t.ex. intrång av hackers), är Art. 13 inte tillämplig.

När den felaktiga viljeförklaringen inte har sin orsak i programmeringen, kan den systemansvarige anses ha handlat vårdslöst (culpöst). En part som underlåter att ingripa trots att han är medveten om felaktiga dispositioner (t.ex. inte varnar mottagarna av meddelandena) kan bli bunden eller skadeståndsskyldig. Denna allmänna princip om skyldighet att vara aktiv i syfte att undanröja missförstånd och minska motpartens förlust kommer delvis till uttryck i 6 § 2 st. avtalslagen och art 8(1) CISG. På grund av det dubbla insiktsrekvisitet i 6 § 2 st. avtalslagen blir bestämmelsen sällan direkt tillämplig, vilket innebär att *avtalsbundenhet* normalt inte kommer ifråga.²³ Däremot ger bestämmelsen uttryck för en allmän princip som kan bli aktuell att sanktionera med *skadestånd*

21 I SOU 1996:40 s. 120 ff påpekas att det blir krystat att beskriva automatiska EDI-rutiner med viljeterminologi.

22 SOU 1996:40 s. 121 f och 129 ff.

23 Ramberg, Allmän avtalsrätt, 1996, s. 119.

motsvarande det negativa kontraktsintresset.²⁴ Det bör framhållas att culpamomentet kan leda fram till bundenhet i andra situationer än det typiska anbud-acceptfall som 6 § 2 st. avtalslagen tar sikte på.

Parterna är fria att avtala att vissa rättsverkningar skall inträda i händelse av tekniska fel. Det är särskilt vanligt med sådana överenskomelser när parterna har kontinuerliga avtalsförhållanden.

3 d) Mellanmansrättsliga problem

Elektroniska avtal sluts ofta på så sätt att förklaring och vilja är åtskilda från varandra genom att själva systemet spelar en självständig roll för det enskilda avtalet (avtalet sluts automatiskt). I litteraturen har frågan uppmärksamats om själva konstruktionen av ett elektroniskt system, som innebär att systemet automatiskt mottar och avsänder förpliktande elektroniska meddelanden, utgör en direkt disposition av brukaren av systemet – dvs. är jämförbart med att avgivaren av meddelandet skriver ett brev och på så vis skiljer sin vilja från mediet. Alternativt kan systemet betraktas som ett så självständigt mellanled att det kan sägas föreligga en teknisk mellanman, motsvarande t.ex. en fullmäktig.²⁵ Huvudargumentet till stöd för att det skulle vara motiverat att anlägga en fullmaktskonstruktion, är att huvudmannen/brukaren av IT-systemet därmed skulle kunna befrias från ansvar när hans system felaktigt avger ett meddelande som mottagaren fäster tilltro till.

Vid en analys av denna fråga gäller den allmänna utgångspunkten att IT-system som sådana inte kan uppträda som bärare av rättigheter och förpliktelser. Systemet saknar rättssubjektivitet.²⁶ Härtill kommer att systemets funktioner är förutbestämda genom programmeringen och av de elektroniska förlopp som följer av naturlagar m.m. Därför kan de aldrig ge upphov till sådan självständig tankeverksamhet som den mänskliga naturen kännetecknas av. Fullmaktskonstruktionen utgör därför en onödigt komplicerad och missvisande bild av de problem som

24 Se UNIDROIT Principles art 1.17; Kleinman, Skadeståndsgrundande uppträdande vid avtalsförhandlingar, JT 1991-92 s. 522 med kommentar till NJA 1990 s. 745.

25 Det bör observeras att Romkonventionen inte är tillämplig på mellanmansrättsliga problem, Art. 1 (e) och (f).

26 M. B. Andersen, Edb og ansvar, 1989, s. 166 ff.

uppkommer i samband med en bedömning av vem som bär ansvar för systembetingade fel vid ingående av EDI-avtal.²⁷ Det finns andra sätt att tillgodose mottagarens behov av att kunna fästa tillit till elektroniska meddelanden (se kap. 3 c och 6).

27 M. B. Andersen, IT-ret, s. 324 ff; Hultmark, Slutande av avtal med moderna kommunikationsmedel, i Festskrift till Jan Ramberg, s. 259. I IT-sammanhang kan enligt Einersen ett sådant ansvar emellertid ändå alltid föras tillbaka på de mänskliga beslut som fattats i samband med programmeringen, implementeringen eller brukandet (Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, bl.a. s. 93 f).

4. Digital signatur

Det är inte möjligt att signera ett elektroniskt dokument med en traditionell handskriven namnunderskrift. För att avgöra vilken betydelse detta har kan man i linje med UNCITRALs modellag anlägga ett funktionellt betraktelsesätt.

En signatur fyller många olika funktioner beroende på vilken natur dokumentet som signeras har. En signatur kan t.ex.

1. bekräfta den signerades vilja att bli bunden av dokumentets innehåll,
2. bekräfta att den som signerar är upphovsman till texten i dokumentet,
3. bekräfta att den som signerar ansluter sig till innehållet i dokumentet i de fall innehållet härrör från någon annan samt
4. tjäna som bekräftelse på att en person befunnit sig på en viss plats vid en viss tidpunkt.

Ytterligare exempel på funktioner med signaturer är att de kan ”stänga” dokumentet, på så sätt att varje tecken som tilläggs efter signeringen utgör manipulation som inte ger uttryck för undertecknarens vilja.

Dessa syften kan emellertid sällan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt med en traditionell namnunderskrift på ett pappersdokument. Om den undertecknande personen inte samtidigt identifierar sig, kan inte motparten känna sig trygg om att underskriften härrör från den föregivna personen. En namnteckning är enkel att förfalska, i synnerhet om själva signeringen inte sker i motpartens närvaro. Den omständigheten att ett pappersdokument underskrivits med en namnteckning säkerställer inte att dokumentets text är oförändrad. Det är t.ex. tämligen enkelt att ändra en datum- eller prisangivelse. Det kan vidare vara så att parterna själva kommer överens om att antedatera ett kontrakt.

Tekniken med digital signatur har medfört en rad fördelar jämfört

med namnunderskrifter. I detta kapitel kommer dessa fördelar att presenteras, tillsammans med en beskrivning av några av de rättsliga problemställningar som tekniken ger upphov till. I kap. 12 g om bevisning ges en översiktlig beskrivning av hur den bakomliggande tekniken gestaltar sig i syfte att klargöra vilka *bevisrättsliga* problem och fördelar som digital signatur kan medföra.

4 a) Digital signatur som substitut för namnunderskrift

Inte något rättssystem reglerar hur en signering skall ske. Man kan använda sitt fulla namn, sina initialer, ett smeknamn, ett sigill eller endast ett kryss – allt kan tjäna som indikation på de ovan nämnda funktionerna med signeringen. Det viktiga är inte symbolen med vilken man identifierar sig, utan avsikten bakom användandet av symbolen.

En handskriven signatur är lätt att påföra ett dokument och lätt att läsa. Detta är två viktiga fördelar som inte har sin motsvarighet vid digitalt undertecknade dokument. I gengäld kan tekniken med digital signatur ge en högre grad av säkerhet med avseende på både identifiering och innehåll än andra former av signering.

En digital signatur enligt Public-Key-konceptet kan mycket kortfattat sägas bestå av två nyckeldelar. Genom att kontrollera att den del som är publik/offentlig och tillgänglig för alla passar ihop med den nyckeldel som är privat och endast tillgänglig för avsändaren, kan man säkerställa att meddelandet sänts med hjälp av den privata nyckeldelen (för en mer ingående beskrivning se kap. 12 g). Användarna av nyckeldelarna behöver i praktiken inte hålla reda på hur de rent tekniskt gestaltar sig. Den som signerar kan förvara sin privata nyckeldel i ett smartcard eller låta den döljas bakom en PIN-code eller ett biologiskt identifikationsmedel (fingeravtryck, röst, iris m.m.). Den part som litar på den digitala signaturen ”ser” i praktiken inte hur kontrollen går till. Han får i princip endast ett meddelande på sin dator om att identitet och innehåll stämmer/inte stämmer.

4 b) Identifiering

Så som ovan omtalats, ger en namnunderskrift ingen god säkerhet om från vem den härrör – såvida inte den signerande parten är känd för mottagaren och mottagaren är närvarande vid undertecknandet. Inte heller en digital signatur ger någon säkerhet om nyckelinnehavarens identitet. Jag kan ju – om jag är en ohederlig person – t.ex. skaffa mig ett nyckelpar och uppge att jag heter Bill Gates och därefter signera en rad dokument med den privata nyckeldelen och underteckna med namnet Bill Gates. Precis på samma sätt som det är möjligt för mig att signera vanliga pappersdokument med namnet Bill Gates.

Med hjälp av en tredje part är det emellertid möjligt att säkra identiteten hos nyckelinnehavaren. Tredje part i dessa sammanhang kallas för "certificating authority" (CA).²⁸ CA kan intyga att den signerande parten är innehavare av den privata nyckel som passar ihop med en viss publik nyckel samt intyga att nyckelinnehavaren verkligen är den som han utger sig för att vara – eftersom han t.ex. legitimerat sig hos CA i samband med att han registrerades som innehavare av nyckelparet. CA kan också återkalla nycklar när de t.ex. utsatts för missbruk av obehöriga.

Motsvarande identifikation är inte möjlig att åstadkomma med samma enkelhet vid pappersdokument som undertecknas i motpartens frånvaro. Motpartens enda säkerhet är att jämföra namnteckningens utseende med en tidigare namnteckning där identiteten kontrollerats i samband med undertecknandet (grafologi) eller att genom en praktiskt omständlig procedur se till att signeringen sker i närvaro av en tredje part som intygar signeringen och signerarens identitet (bevittning).

²⁸ Det finns ingen vedertagen svensk terminologi och tills dess en sådan bildats håller jag mig till internationell terminologi (som i och för sig inte heller är enhetlig). CA kallas också för TTP, Trusted Third Party. Därmed avses i regel en tillhandahållare av fler funktioner än enbart identifikationsfunktionen, men begreppsbildningen är oklar. Ett annat organ kallas för Registration Authority (RA) därmed avses i allmänhet det organ som ansvarar för identifikation av privata nyckelinnehavare, utan att samtidigt tillhandahålla register/kataloger över nyckelinnehavare.

4 c) Förvanskning av dokumentets innehåll

Tekniken med digital signatur enligt public-key-konceptet gör det också möjligt att säkerställa att ett dokumentets innehåll inte förändras efter det att det signerats under transporten till mottagaren (se närmare om tekniken kap. 12 g).

4 d) Säkerställande av tidpunkten för signeringen

Genom registrering hos CA kan en signerande part säkerställa att en utomstående intygar tidpunkten då ett dokument undertecknats.²⁹ Detta är av betydelse för en rad rättsområden. I ett skatterättsligt perspektiv är det relevant att ett avtal kunnat tidsbestämmas av en utomstående part, inom sakrätten kan det vara av stor betydelse för beräkning av återvinningsfrister och som bevisning i de fall avtalsprincipen är tillämplig. I avtalsrätten får en oberoende tidsbestämning ofta stor bevisverkan.

4 e) Begränsning av rättshandlingsförmågan

I samband med att CA identifierar nyckelinnehavaren kontrolleras normalt att denne är myndig. Generellt gäller att fysiska personer i och med att de uppnått myndighetsålder kan företa bindande rättshandlingar av alla slag. Den enda begränsningen utgörs av bestämmelserna om ocker och oskälighet (31 och 36 §§ avtalslagen) samt lagen om rättshandlingar som företagits under inflytande av en psykisk störning. Det föreligger emellertid ibland behov av att begränsa rättshandlingsförmågan partiellt och frivilligt. En delvis förvirrad äldre person kan

²⁹ Se § 9 i den tyska lagen om digital signatur.

behöva skydd mot oöverlagda handlingar som äventyrar sparkapitalet, en person med stora kontokortsskulder och svårbemästrat konsumtionsbegär kan önska begränsa sin egen kapacitet att konsumera osv.

Sådana frivilliga begränsningar kan framkomma i samband med att den digitala signaturen verifieras. Därigenom skapar man ond tro hos motparten. Om säljaren är medveten om att köparen ”egentligen” inte önskar köpa ett dyrt föremål eftersom det finns antecknat en beloppsbegränsning, så innebär inte detta automatiskt att köparen inte blir bunden (i motsats till vad som skulle ha gällt vid ond tro om en behörighets- eller befogenhetsinskränkning för en mellanman), men förutsättningarna för att angripa avtalet med stöd av bestämmelserna om ocker eller oskälighet ökar markant. Dessutom torde det få viktig preventiv effekt på så sätt att motparten i praktiken inte medverkar till att sluta avtal som strider mot de angivna begränsningarna.

4 f) Övriga funktioner som kan kopplas till digital signatur

I avsnitt 4 a–f framgår några av de tjänster som kan anknytas till en digital signatur. Dessa kan kombineras på olika sätt och också kompletteras med många andra tjänster. Man kan t.ex. tänka sig att CA läser igenom dokumentet och därigenom fyller en funktion som notarie (ett vanligt förekommande institut utomlands).

Vidare kan man tänka sig att CA för ett register över hur ett dokument transfereras, vilket skulle kunna fungera som ett alternativ till handel med värdepapper. Rättigheterna knyts i sådant fall inte till själva pappersdokumentet, utan till registreringen hos CA (se kap. 8).

Dessutom kan CA föra preciserade register över omfattningen av anställdas interna befogenhetsinstruktioner och på så sätt skapa extern kännedom (ond tro) om befogenheterna överskrids.³⁰ Detta kan vara av särskilt intresse t.ex. vid olika former av spekulativ trading-verksamhet. I detta sammanhang bör påpekas att en digital signatur normalt knyts till en fysisk person. Sedan kan han handla på en juridisk persons

³⁰ Jfr § 5 (2) i den tyska lagen om digital signatur. Se om problem i detta sammanhang Baum och Ford, *Secure electronic commerce*, 1997 s. 250 f.

vägnar och underteckna med sin personliga digitala signatur. Tekniken med digital signatur förändrar alltså inte vad som gäller beträffande fullmakt att företräda juridiska personer.³¹

Ytterligare exempel på uppgifter som kan intygas eller förmedlas av CA är innehav av myndighetstillstånd, licenser, försäkringar samt kreditupplysningar. CA kan också medverka till särskilda åtgärder för att säkerställa bevisning. Tekniken med digital signatur kan även användas för att kryptera hela texter i syfte att förhindra att utomstående avlyssnar meddelandet (confidentiality).³²

Listan över potentiella tjänster som kan tillhandahållas av en CA kan göras lång och här har endast nämnts några som ligger särskilt nära till hands. I det följande behandlas ansvarsfördelningen mellan CA, nyckelinnehavaren och den som förlitat sig på att den digitala signaturen härrör från innehavaren av den privata nyckeln.

4 g) En rättslig infrastruktur för digital signatur

Elektronisk handel ökar. Det finns en teknisk lösning för hur elektroniska dokument skall kunna signeras digitalt. Den tekniska infrastrukturen ligger klar. Frågan är nu om det behövs ett komplement i form av en rättslig infrastruktur. Man kan dra en parallell från trafiken: Det finns bilar och vägar – behöver samhället också trafikregler eller kan de utvecklas av sig själva (läs: av marknadskrafterna)?

Det pågår för närvarande intensivt lagstiftningsarbete runt om i världen som berör digital signatur.³³ Dessutom sker förberedelser för regleringar inom ramen för EU, UNCITRAL, APEC (the Asia Pacific Economic Cooperation) och av Internationella Handelskammaren, ICC.

31 Se dock om s.k. attribute certificates, Baum och Ford, Secure electronic commerce, 1997 s. 251 ff.

32 Se Baum och Ford, Secure electronic commerce, 1997 särskilt s. 204 ff.

33 Bland de länder som har antagit lagar om digital signatur kan nämnas Spanien, Italien, Tyskland och Korea. I Argentina, Chile, Danmark, Malaysia och Stor-Britannien finns lagförslag. Dessutom finns regleringar eller förberedelser till regleringar i minst 39 av de femtio delstaterna i USA. Där planeras också en uniform reglering.

Regleringarna syftar i första hand till att skapa *trovärdighet*, dvs. en reglering som leder till att man kan fästa tillit till identifieringen och innehållet i elektroniska meddelanden. Därigenom hoppas man kunna stimulera elektronisk handel och öka det totala handelsutbytet.

Trovärdighet uppnås huvudsakligen på tre sätt, nämligen genom reglering av:

1. CA:s verksamhet, t.ex. med krav på teknisk kompetens och teknisk standard, försäkringar, interna säkerhetsrutiner m.m.,
2. när ett meddelande skall anses härröra från innehavaren av den privata nyckeldelen och
3. CA:s ansvar i förhållande till parter som förlitar sig på CA:s uppgifter.

Här skall inte lämnas en detaljerad redogörelse för alla lagstiftnings-tekniska komplikationer som digital signatur kan ge upphov till, utan endast en allmän orientering om en expansiv företeelse. Nedan skall några särskilt kontroversiella frågor belysas.

Ansvarsfördelningen mellan CA och den signerande parten

I den enklaste situationen är tre parter involverade: Den som signerar dokumentet, den som förlitar sig på signaturen samt CA.³⁴

Förhållandet mellan CA och den signerande parten är avtalsrättsligt. De har en överenskommelse som reglerar vilka av de ovan presenterade tjänsterna som CA skall tillhandahålla och vad CA skall intyga.³⁵ Om CA inte uppfyller sina avtalade förpliktelser och den signerande parten åsamkas skada, så föreligger ett kontraktsbrott. Följderna av kontraktsbrottet framgår av kontraktet mellan parterna eller av allmänna avtalsrättsliga regler.³⁶

34 I det fallet att parterna inte anlitar en CA utan använder sig av ett "eget" nyckelpar, aktualiseras inte denna problematik.

35 Förhållandet behöver inte nödvändigtvis vara avtalsrättsligt. Man kan tänka sig konstruktioner där staten tillhandahåller nycklar till alla medborgare och där alltså förhållandet blir av offentligrättslig karaktär. Ett sådant projekt planeras i Finland.

36 När CA-verksamheten riktar sig mot konsumenter, kan det finnas skäl att t.ex. enligt 36 § avtalslagen i viss mån begränsa CA:s möjlighet till ansvarsbegränsning. I det förslag till lagstiftning som utarbetats i Storbritannien åläggs CA ett strikt ansvar i kombination med ett visst indispositivt minimi-skadeståndsansvar.

Ansvarsfördelningen mellan den signerande och förlitande parten

Förhållandet mellan den signerande parten och den som förlitar sig på signaturen kan vara avtalsrättsligt om de har slutit ett avtal. Det kan också vara prekontraktuellt eller av förvaltningsrättslig karaktär om den signerande parten t.ex. sänder ett elektroniskt dokument till en myndighet. Förhållandet mellan den signerande parten och den som förlitar sig på signaturen påverkas i princip inte materiellrättsligt av att dokumentet signerats digitalt. Men i bevishänseende är detta av stor praktisk betydelse (se kap. 12 g).

Om det emellertid sker något obehörigt med det digitala meddelandet, uppkommer frågan vem som är mest skyddsvärd – den som mottar och fäster tillit till meddelandet eller den föregivna avsändaren av meddelandet. Obehörig påverkan kan t.ex. ske på så sätt att någon obehörig utnyttjar den privata nyckeldelen eller genom att en ”hacker” förvanskar meddelandets innehåll.

Som utgångspunkt är rättshandlingar som undertecknats med en förfalskad underskrift inte bindande (även om motparten är i god tro), eftersom rättshandlingen inte ger uttryck för någon vilja och det inte är praktiskt möjligt att värja sig mot att någon förfalskar ens namnteckning (se kap. 3 c). Innehavaren av en privat nyckeldel kan emellertid i högre grad värja sig mot att den digitala signaturen missbrukas, t.ex. genom att förvara den privata nyckeln på ett betryggande sätt eller snabbt spärra den om den kommit på avvägar.

Mot intresset av att endast rättshandlingar som baseras på någons vilja skall vara bindande, måste vägas intresset av att skapa förtroende och tillit till t.ex. kontokort som betalningsmedel eller digital signatur. Behovet av förtroende visar sig i två ändar: Å ena sidan har den som förlitar sig på en digital signatur ett behov av att kunna fästa tillit till signaturen och å andra sidan har användaren behov av att känna sig trygg om att han inte blir förpliktad genom obehörigt utnyttjande av den digitala signaturen.

När nyckelinnehavaren varit vårdslös, finns det anledning att skydda den som agerat och förlitat sig på den digitala signaturen. Vårdslösheten kan bestå i att nyckelinnehavaren inte förvarar sin privata nyckel (eller PIN-koden) på ett adekvat sätt, eller i att han inte omedelbart ”spärrar” nyckeln genom att anmäla till CA att den är stulen eller utsatt för missbruk, eller om nyckelinnehavaren tillåter någon annan att

använda den privata nyckeldelen (jfr 34 § konsumentkreditlagen om bortkomna kontokort). För att mottagaren av ett sådant meddelande skall vara skyddsvärd krävs emellertid att han inte varit medveten om att den privata nyckeln missbrukats och att han vidtagit rimliga åtgärder för den händelse han får anledning att misstänka att den privata nyckeln missbrukas samt att han kontrollerat att nyckeln inte är återkallad.

Man kan inte helt jämställa digital signatur och innehavet av en privat nyckel med innehav av traditionella identitetskort, även om det finns många likheter eftersom båda förfarandena syftar till att identifiera motparten. Den digitala signaturen används i en anonym situation, under det att identitetskort används när parterna ser varandra. Då kan man göra säkerhetskontroller genom jämförelser av namnteckningarna samt av fotografiet och personen. En annan skillnad är att det inte finns någon praktisk möjlighet att effektivt spärra stulna eller borttappade identitetskort, eftersom man inte kontrollerar identitetskort mot något register. Detta gör sammantaget att det – till skillnad från vad som är fallet vid digital signatur – inte är motiverat att ålägga innehavare av identitetskort ett culpaansvar om han är vårdslös i sin hantering av det. En annan sak är att han *i eget intresse* bör vara försiktig samt anmäla att identitetskortet försvunnit, eftersom det i praktiken kan vara svårt för honom att i efterhand bevisa att dispositioner gjort av någon obehörig.

Ansaret för den som utsätts för missbruk av sin digitala signatur bör emellertid inte vara alltför långtgående, eftersom det skulle kunna leda till att man helt avstår från att använda sig av digitala signaturer. En lösning kan vara att begränsa skadeståndsskyldigheten till det negativa kontraktsintresset, istället för att låta rättsverkningen vara bundenhet vid rättshandlingen. Ett annat sätt att i praktiken begränsa nyckelinnehavarens riskexponering är att begränsa nyckelns användningsområde till vissa typer av transaktioner eller till vissa belopp.

Både med avseende på förutsättningarna för ansvar och ansarets omfattning kan det finnas anledning att ha olika regler beroende på om transaktionen är kommersiell eller av konsumentkaraktär. En motsvarande skillnad gäller vid missbruk av förkomna kontokort, där man ställer lägre krav på aktsamhet för konsumenter än för näringsidkare.

Ansvarsfördelningen mellan CA och den förlitande parten

Förhållandet mellan CA och den part som förlitar sig på en digital signatur är komplicerat och angeläget att klargöra. Om uppgifterna är felaktiga, så drabbas i första hand inte den signerande parten (som har ett avtal med CA) utan den part som förlitat sig på de felaktiga uppgifterna.

Förhållandet mellan CA och den förlitande parten kan vara kontraktuellt, men det behöver inte föreligga något avtalsförhållande. I utomobligatoriska förhållanden gäller som utgångspunkt att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada endast föreligger om skadan orsakats genom brott (2:4 skadeståndslagen). Förhållandet skulle emellertid möjligen kunna betecknas som *kvasi-kontraktuellt*.³⁷ Det finns klara paralleller med rättsfallet om det felaktiga fastighetsvärderingsintyget som upprättats enligt ett avtal mellan fastighetsvärderaren och fastighetsägaren och åberopats gentemot banken. Banken beviljade ett lån mot bakgrund av värderingsintyget. Banken kunde rikta anspråk direkt mot fastighetsvärderaren – trots att de inte hade något avtalsförhållande och trots att fastighetsvärderaren inte åsamkat banken den rena förmögenhetsskadan genom brott – eftersom fastighetsvärderaren var medveten om att intyget skulle användas för att erhålla kredit (NJA 1987 s. 692).

När CA intygar identiteten på innehavaren av en privat nyckeldel så sker det just i syfte att tredje man skall kunna förlita sig på att uppgifterna är korrekta. Så tillvida föreligger en parallell med NJA 1987 s. 692. Men en viktig skillnad är att CA inte kan överblicka vilka transaktioner som den digitala signaturen skall användas till. Typiskt sett är CA inte alls bekant med dokumentets innehåll. Därför förefaller det inte troligt att den förlitande parten kan rikta några anspråk mot CA med stöd av den princip om kvasi-kontraktuellt ansvar som kommit till uttryck i NJA 1987 s. 692. Det återstår alltså endast en möjlighet för den förlitande parten att kräva ersättning för ren förmögenhetsskada från CA om CA agerat brottsligt (2:4 skadeståndslagen). I de fall där CA angivit en "Recommended Reliance Limit" eller när det framgår vilken typ av transaktion som nyckelparet är ämnat för, kan det emellertid vara möjligt för CA att överblicka riskerna och i så fall skul-

³⁷ Kleinman, Ren förmögenhetsskada, 1987, särskilt kapitel 10.2.4 och 10.2.5. Se även Grönfors, Avtalsgrundande rättsfakta, 1993, s. 98 ff.

le kvasi-kontraktuellt ansvar kunna aktualiseras i linje med NJA 1987 s. 692.

Det kan även uppkomma ett *avtalsförhållande* mellan CA och den förlitande parten, t.ex. om CA tar betalt av den förlitande parten. Därigenom uppkommer ett avtalsrättsligt ansvar för CA som kan medföra skyldighet att utge ersättning vid kontraktsbrott. Om förutsättningarna för ansvar inte reglerats uttryckligen i avtalet mellan CA och den förlitande parten, torde CA vanligen ansvara *strikt* för de uppgifter som intygas. Anledningen till varför CA inte endast bär ett *culpaansvar* är att åtagandet närmast får anses utgöra en *garanti* att uppgifterna är korrekta. När man skall bedöma avtalets innehåll i detta avseende bör man emellertid noga beakta om det är rimligt och i överensstämmelse med vad parterna åsyftat att ålägga CA ett strikt ansvar, istället för att slaviskt kategorisera åtagandet som en ”garanti” som per automatik skulle medföra strikt ansvar.

Det kan också föreligga ett *indirekt avtalsförhållande* mellan CA och den förlitande parten på så vis att den CA som är ansvarig för felet har ett avtalsförhållande med en annan CA som i sin tur står i ett avtalsförhållande med den förlitande parten. Härvid uppkommer frågan om den förlitande partens möjlighet att rikta direktanspråk.

Förhållandet kan också vara *förvaltningsrättsligt* om CA är en myndighet. Begränsningarna i det allmännas ansvar för vårdslös myndighetsutövning skiljer sig från vad som gäller beträffande privata subjekt i motsvarande situation, trots att de skyddsvärda intressena synes vara desamma i båda fallen. Här påpekas endast att skillnader finns, utan fördjupning i vad som skall anses utgöra myndighetsutövning och hur ansvaret mer konkret gestaltar sig eftersom det än så länge inte föreligger konkreta planer från svenska myndigheter att agera som CA.³⁸

Hur stort ansvar bör CA bära i förhållande till den som förlitat sig på en felaktig uppgift?

Ovan har framgått att det rättsliga förhållandet mellan CA och den förlitande parten är problematiskt när de inte står i något avtalsförhållan-

38 I Finland bedrivs ett projekt där staten skall agera som CA för elektronisk identifiering av samtliga medborgare.

de till varandra. Ansvar sönderfaller i två delar; dels *förutsättningarna* för ansvar, dels skadeståndets *storlek*.

När de uppgifter som intygas av CA är felaktiga kan CA antingen bära ett *strikt* ansvar eller också ett ansvar endast om CA förfarit *vårdslost* (t.ex. på grund av att den tekniska programvaran varit enkel att manipulera av en "hacker" eller att identiteten inte kontrollerats på ett tillfredsställande sätt eller att nyckeln inte avregistrerats i enlighet med innehavarens anvisningar).

Fördelen med ett strikt ansvar är att man undgår en komplicerad utredning om orsaken till felet. Men å andra sidan måste ofta ett strikt ansvar kombineras med ansvarsbefrielse i händelse av force majeure och då nödgas man utreda om sådana omständigheter är för handen, vilket i och för sig normalt är betydligt enklare.

Culpa skall normalt bevisas av den part som gör gällande culpa (i detta fall den part som förlitat sig på CA:s uppgifter). På grund av att han saknar praktiska insynsmöjligheter i CA:s verksamhet, kan kanske ett *exculpationsansvar* vara en lämplig lösning. Det innebär att CA måste visa att det vidtagit alla rimliga åtgärder för att undvika eller förebygga felaktigheten (se även kap. 12 b).

När man därefter analyserar hur omfattande CA:s skadeståndsansvar bör vara, skall två förhållanden särskilt uppmärksammas. För det första saknar CA ofta möjlighet att överblicka hur stora skador en felaktig uppgift kan ge upphov till, eftersom CA saknar kännedom om innehållet i den underliggande transaktionen. För det andra behöver skadeståndet inte nödvändigtvis syfta till att verka reparativt – dvs. försätta den skadelidande i samma situation som om uppgiften varit korrekt. Skadeståndet kan istället fungera preventivt, som ett *incitement* för CA att agera med tillbörlig aktsamhet och att organisera sin verksamhet på ett sätt som minimerar risken för felaktigheter.

Det är svårt att finna ett lämpligt generellt *beräkningsunderlag* för skadeståndets storlek. Det är inte lämpligt att låta skadan utgöra beräkningsunderlag. Dels är den svår att fastställa, dels är den oöverblickbar för CA. Inte heller priset för CA:s tjänst är ett lämpligt beräkningsunderlag. Det kan antas att vissa CA inte alls kommer att ta betalt för sina tjänster utan tillhandahålla dem som ett led i annan verksamhet (t.ex. i samband med betalningsförmedling). Dessutom kan priset för tjänsten ligga inbakat i priser för helt andra tjänster och vara omöjligt att urskilja.

I praktiken kan man anta att vissa CA kommer att åstadkomma för-

utsebarhet beträffande sitt potentiella skadeståndsansvar genom att ange en "Recommended Reliance Limit" (dvs. ange hur stora ekonomiska risker som CAs intyg är avsett att användas för) eller genom att specificera vilken typ av transaktion som den digitala signaturen är ämnad för. Detta skulle kunna fungera som beräkningsunderlag.

De skadeståndsrättsliga problem som här beskrivits ur lagteknisk synvinkel rymmer också en försäkringsrättslig dimension. Först när CA kan kalkylera de risker som verksamheten för med sig, kan CA försäkra sig (antingen internt och direkt genom sin prissättning eller externt via ett försäkringsbolag vars försäkringspremier indirekt påverkar CAs prissättning). Om underlaget för riskbedömningen utgörs av det ovan nämnda "Recommended Reliance Limit", så kan man anta att kostnaden för CAs tjänst kommer att variera med hänsyn till storleken på "the Recommended Reliance Limit".

En helt annan metod att åstadkomma incitament för CA att agera aktsamt och professionellt är att i lag ålägga CA en statlig sanktionsavgift och alltså inte medge ersättning till den förlitande part som i ett enskilt fall som drabbats av skada. Man kan också tänka sig en kombination av sanktionsavgift och skadeersättning.

Ett annat problem i samband med skadeståndet är i vilken utsträckning man skall tillåta CA att i kontraktuella förhållanden begränsa sitt ansvar. Det finns antagligen anledning att i samband med lagstiftning införa tvingande regler om ett visst minimiansvar för CA i syfte att skapa trovärdighet för systemet utan att en förlitande part skall behöva göra detaljerade kontroller av finstilta friskrivningsklausuler. Möjligen kan det finnas anledning att skilja mellan auktoriserade och icke-auktoriserade CA. Om man har parallella system med två typer av CA, så är det eventuellt tillräckligt att skapa trovärdighet (inkluderande ett obligatoriskt minimiansvar) endast med avseende på auktoriserade CA och tillåta obegränsad möjlighet till ansvarsbegränsning för icke-auktoriserade CA (med skälighetskravet i 36 § avtalslagen som enda begränsning, se kap. 10).

Skall CA kontrolleras, dvs. skall det införas auktorisationskrav?

Auktorisation medför en förhandskontroll av att CA uppfyller vissa kvalitetskrav med avseende på t.ex. teknisk standard, personell kompetens och handläggningsrutiner. Auktorisationsförfarandet är så tillvida

preventivt (se kap. 12 g). Nackdelarna är att en sådan kontroll kostar och att denna kostnad slutligen hamnar på den som önskar använda sig av digital signatur eller på alla skattebetalare. Ytterligare en kostnadsförhöjande faktor är att auktorisationskrav kan antas medföra färre CA, vilket minskar konkurrensen och därför typiskt sett leder till fördyringar.

Å andra sidan bidrar auktorisation i hög grad till att öka trovärdigheten både till den enskilda CA:n och till systemet som helhet. Dessutom minskas behovet för den förlitande parten att undersöka varje enskild CA:s kvalitet och trovärdighet, vilket är transaktionsekoniskt effektivt.

Man kan tänka sig system där auktoriserade och icke-auktoriserade CA:s verkar parallellt. Det skulle alltså inte vara förbjudet med CA-verksamhet som inte var auktoriserad, men det skulle vara möjligt att erhålla auktorisation. Vem som i så fall skulle bevilja auktorisation är en annan fråga, det kan tänkas vara ett statligt organ eller ske inom ramen för självreglering.³⁹

Mot bakgrund av att digitala signaturer kan förväntas få stort genomslag först när de kan användas i samband med betalningar, kan man anta att banker och andra betalningsförmedlande institutioner i hög grad kommer att påverka vilka CA som i praktiken bedöms som trovärdiga. Endast digitala signaturer som godkänns i bankernas betalningssystem kan förväntas få bred anslutning. Därmed reglerar marknaden sig själv och behov av statlig CA-auktorisation skulle i så fall inte föreligga.

Man kan anta att det kommer att föreligga ett behov av att olika CA:s sinsemellan kommer överens om att godkänna och acceptera varandra. På så vis tvingar marknaden själv fram standardisering. Den kan leda till olika säkerhetsnivåer beroende på hur viktig identifieringen är vid olika typer av transaktioner.⁴⁰

39 I den tyska lagen krävs licens från myndigheter för CA-verksamhet (§ 4) vilket eventuellt skall uppfattas så att lagen endast omfattar licensierade CA, men att det är möjligt att bedriva CA-verksamhet utan licens. I det förslag till lagstiftning som utarbetats i Storbritannien är det obligatoriskt med myndighetslicens för att få bedriva CA-verksamhet. Det lagstiftnings tekniska problem som därvid uppkommer är att avgöra vilken typ av verksamhet som skall omfattas av licenskravet. Många gånger kombineras den "rena" CA-tjänsten med andra tjänster. Dessutom uppkommer problem med om internationell CA-verksamhet skall omfattas av licenskravet.

40 Se om förhållandet mellan olika CA:s, Baum och Ford, Secure electronic commerce, 1997 särskilt kap. 7.2 samt s. 363 ff om olika "certificate classes".

4 h) Bör man lagreglera digital signatur?

Fördelen med en lagreglering är att det ger tydliga spelregler som antagligen kan stimulera uppkomsten av många och olika CA (stora allmänna, små specialiserade osv.) samt öka förtroendet för elektronisk handel. Nackdelen med en lagreglering är att en viss teknisk lösning "favoriseras" och därigenom kan verka som ett hinder för annan teknisk utveckling. Det ligger också en fara i att alltför detaljerat reglera CA:s verksamhet eftersom dess flexibilitet riskerar att bli lidande.

Att klargöra relationen mellan CA och den som förlitar sig på en digital signatur (se kap. 4 c ovan) är ett skäl att lagstifta. Det är angeläget att skapa internationell gemensam reglering kring detta problem, eftersom ansvaret för utomobligatorisk ren förmögenhetsskada varierar starkt i olika länder.⁴¹ Ytterligare en anledning att lagstifta om digital signatur är att klargöra i vilken omfattning man kan bli bunden av rättshandlingar som företas av en obehörig person som har tillgång till den privata nyckeldelen (se kap. 4 d ovan).

Slutligen kan det finnas anledning att reglera bevisvärdet av digital signatur genom att t.ex. införa presumtionsregler (se vidare kap. 12 g).

Så som framkommit medför tekniken med digital signatur en rad fördelar som till viss del kompenserar de nackdelar som anonymiteten i elektronisk handel för med sig. Rättslig reglering av digital signatur övervägs på många ställen. Det finns emellertid anledning att inte driva utvecklingen alltför snabbt i Sverige. Elektronisk handel är gränslös. En effektiv rättslig infrastruktur bör också vara gränslös. Det vore hämmande för den elektroniska handeln om regleringen av digital signatur var olika i olika länder. Redan idag leder den heterogena regleringen i olika länder till problem. Som exempel kan nämnas att vissa stater kräver att CA-verksamhet sanktioneras av staten. I sådana fall uppkommer stora problem med ömsesidigt erkännande (*cross recognition*) av åtgärder från utländska CA, som verkar under andra legala krav. Dessutom uppkommer ett svårlöst internationellt privaträttsligt problem (se kap. 8 angående principen om *locus regit actum*).⁴²

41 Se för en internationell översikt, Kleineman, Ren förmögenhetsskada, 1987, kapitel 7 s. 323 ff.

42 Se beträffande EUs planerade regleringar: Towards A European Framework for Digital Signatures And Encryption (<http://www.ispo.cec.be/eif/policy/97503toc.html>).

De problemområden som beskrivits i detta kapitel kan lösas med stöd av allmänna principer, även om det i hög grad är osäkert hur dessa principer konkret gestaltar sig när de tillämpas i samband med digital signatur.

Det är först när ansvarets omfattning är klarlagd som de inblandade parterna kan kalkylera med de risker som användningen av digital signatur för med sig. Riskkalkylering är nödvändig dels för att bedöma vilka tekniska och juridiska säkerhetsåtgärder respektive part bör vidta, dels för att åstadkomma adekvat prissättning och försäkring. Säkerhet beträffande de legala riskerna underlättar bedömningen av om fördelarna med att använda digital signatur står i rimlig proportion till riskerna och kostnaderna.

Sett i ett isolerat svenskt perspektiv handlar frågan om det behövs en svensk lag om digital signatur i grund och botten om användandet av digital signatur, förlitande till den samt etablering av CA-verksamhet förutsätter en klar och tydlig rättslig specialreglering eller om behovet av digital signatur är så stort att företeelsen kan expandera utan särskilt stöd i form av lagstiftning.

5. Anbud och accept

5 a) Bindande anbud

För att ett anbud skall föreligga måste det vara så konkret att det kan klassificeras som en viljeförklaring att bli bunden gentemot en viss motpart. Vagt formulerade anbud eller erbjudanden som riktar sig till allmänheten anses inte bindande, utan betraktas som uppfordran att avge anbud (s.k. utbud, se nedan kap. 5 f).⁴³ Information som ligger på en hemsida på Internet eller som sprids som massutskick via e-postadresser är därför som utgångspunkt inte bindande anbud.⁴⁴ Men om erbjudandet ges i sådan form att det för motparten inte framgår att det är fråga om ett massutskick, kan det anses bindande även om avsändarens avsikt varit att avge icke bindande utbud. Det avgörande är om mottagaren uppfattat meddelandet som riktat direkt och personligen till honom och inte att det de facto varit fråga om en massutsändelse.⁴⁵

5 b) Acceptfrist

Ett anbud är *ensidigt* förpliktande för anbudsgivaren under acceptfristen. När accept lämnas inom acceptfristen uppkommer ett *ömsesidigt*

⁴³ Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 51.

⁴⁴ L. L. Andersen, Madsen och Nørgaard, Aftaleloven med kommentar, 1993, s. 59.

⁴⁵ Frågan om erbjudanden på en hemsida på Internet är utbud eller anbud liknar problemet med att klassificera varor som är uppställda till försäljning i skyltfönster med prisangivelse. Enligt svensk rätt anses det normalt endast som utbud - även om felaktig prismärkning kan ge upphov till marknadsrättsliga sanktioner (Nordell, Avtalsfrihet och prisinformation, SvJT 1995 s. 132). Annorlunda dock i norsk och dansk rätt där prismärkta varor i skyltfönster anses som bindande anbud (M. B. Andersen, Grundlæggende aftaleret, 1997, s. 132 f; Krüger, Norsk kontraktsrett, 1991, s. 40 f; Woxholt, Avtaleinngåelse, Ugyldighet og tolkning, 1997, s. 67 f; UfR 1985 s. 877 och 1991 s. 43).

förpliktande avtal. Om anbudet ges muntligen, förfaller det om det inte antas omedelbart (3 § 2 st. avtalslagen).

3 § 1 st. avtalslagen innehåller en bestämmelse om hur acceptfristen skall beräknas när ett anbud lämnats i brev eller telegram. Det kan antas att ett elektroniskt meddelande i form av telefax, e-post eller EDI-instruktion kan utgöra ett anbud som är bindande under en viss acceptfrist enligt 3 § 1 st. avtalslagen. Det som kännetecknar kommunikation via brev eller telegram är att den inte är omedelbar (såsom muntlig kommunikation), utan förutsätter att meddelanden överförs med viss fördröjning. Elektronisk kommunikation kan antingen ske med viss fördröjning (ett exempel är e-post-kommunikation) eller också i realtid (dvs. på så sätt att parterna är direkt uppkopplade till varandra, t.ex. så att den text som skrivs omedelbart visas på motpartens bildskärm). Vid kommunikation i realtid, torde situationen vara så snarlik muntlig kommunikation att acceptfrist ej löper.⁴⁶

5 c) Acceptfristens längd

Acceptfristens längd kan framgå av anbudet (avtalad acceptfrist) eller bero på omständigheterna (legal acceptfrist), 3 § avtalslagen. Det som framför allt är avgörande för att bestämma den legala acceptfristens längd är hur lång tid det tar för anbudet och accepten att sändas till acceptgivaren och därefter tillbaka till anbudsgivaren. Tanken med 3 § 1 st. avtalslagen är att ge anbudsmottagaren en möjlighet att agera på grundval av anbudet under den tid det tar att överföra accepten. Man får närmast se framför sig en situation där ett brev transporteras med hästskjuts under flera dagar. Dessutom anses anbudsgivaren ha medgivit anbudsmottagaren en viss *betänketid* vid icke muntlig kommunikation. Hur lång denna betänketid är beror på avtalstypen, parternas ställning som affärsmän eller konsumenter och övriga omständigheter.

46 SOU 1996:40 s. 128.

Bakgrund till den legala acceptfristen

Den legala acceptfristen grundas på en tanke om att anbudsgivaren underförstått medger anbudsmottagaren en viss betänketid. Anbudsgivaren ger alltså ett underförstått löfte varigenom han förklarar sig ensidigt bunden under acceptfristen. Detta är ett fenomen som är typiskt för nordisk avtalsrätt. Som en tydlig kontrast kan nämnas engelsk rätt, där ett löfte om ensidig bundenhet vid ett anbud enligt huvudregeln inte är bindande ens om det ges uttryckligen.⁴⁷ Mot bakgrund av att acceptfristen baseras på något som är underförstått och dessutom medför en ensidig, haltande bundenhet, bör utgångspunkten vara att själva betänketiden (icke inkluderande överföringstiderna) är kort.

Överföringstid och betänketid

Den kommunikationsteknik anbudsgivaren använder indikerar inte nödvändigtvis något om hur lång betänketid som han (underförstått) medger anbudsmottagaren. Visserligen väljer han säkert ett snabbt medium, som t.ex. e-post, när det är brådskande. Men han kan ju tänkas använda e-post även vid kommunikation där det inte är lika bråttom.⁴⁸ I *praktiken* reduceras betänketiden när kommunikationen sker elektroniskt. Det sammanhänger med att anbudsmottagaren då inte kan utnyttja överföringstiden som betänketid. Vid traditionell postgång kan anbudsmottagaren använda en del av överföringstiden som betänketid, under hela dagen från det att brevet anlänt tills dess svaret måste postas. Vid telefax och e-post, som kan sändas vid vilken tidpunkt som helst, måste betänketiden bedömas isolerad från överföringstiden.⁴⁹ Vid EDI-kommunikation i slutna system kan man vanligen sluta sig till hur lång acceptfristen är med stöd av EDI-programmets processtider.

Om anbudsmottagaren är angelägen om att få betänketid, bör han försäkra sig om att uttryckligen erhålla en viss frist (en avtalad acceptfrist) inom vilken anbudsgivaren är bunden.⁵⁰ Det kan också framgå indirekt att anbudsgivaren är bunden under en längre acceptfrist, t.ex. på

47 Beroende på the doctrine of consideration.

48 Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, s. 58 ff.

49 Observera att anbud som framförs vid kommunikation i realtid skall antas omedelbart.

50 Observera dock svårigheterna med att i anglo-amerikansk rätt åstadkomma en sådan ensidig bundenhet (the doctrine of consideration).

grund av partsbruk (dvs. att anbudsgivaren vid tidigare transaktioner medgivit viss acceptfrist) eller på grund av allmänt handelsbruk i vissa branscher.

Kan anbudstagaren själv välja hur accepten kommuniceras?

En särskild fråga är om den legala acceptfristen skall beräknas med utgångspunkt i överföringstiden för den kommunikationsteknik som använts för att avsända anbudet eller om acceptfristen förlängs i de fall anbudsmottagaren väljer en annan, långsammare kommunikationsteknik (t.ex. väljer att besvara e-post med vanligt brev). Eftersom anbudsgivaren är ensidigt bunden – och haltande rättsförhållanden normalt bör undvikas – och den legala acceptfristen endast bygger på en presumtion om att anbudsgivaren underförstått avser sig vara bunden samt det är anbudsmottagaren som väljer vilken kommunikationsteknik han vill utnyttja, är det rimligt att acceptfristen inte förlängs i de fall anbudsmottagaren väljer ett långsammare medium än det anbudsgivaren använt.⁵¹

Förseningar

Risken för att överföringen av accepten tar längre tid än normalt ligger på den som avger accepten. Det händer att e-post – i likhet med brev-försändelser – blir fördröjd i dagar. En accept som blir försenad och kommer fram efter acceptfristens utgång är inte effektiv, trots att fördröjningen inte beror på den som sänder accepten. Att anbudsgivaren skyddas i denna situation sammanhänger med att han är ensidigt bunden samt att han ju inte kan veta att accepten sänts till honom. Den part som sänder accepten kan på olika sätt kontrollera att accepten kommit fram inom acceptfristen och därför ligger risken lämpligast på honom för fördröjningar. Härvid föreligger ingen skillnad i förhållande till vad som gäller för annan kommunikation än elektronisk.

⁵¹ Om haltande budenhet – negotiorum claudicans – se M. B. Andersen, Grundläggande aftaleret, 1997, särskilt s. 355 ff; Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 1993, s. 27.

5 d) Vilket moment är avgörande för att bedöma om accepten kommit fram inom acceptfristen?

Om inte annat föreskrivits i anbudet, är det tillräckligt att accepten kommit anbudsgivaren *till handa* inom acceptfristen för att ett avtal skall komma till stånd (2 § avtalslagen). Anbudsgivaren behöver inte dessutom ha *tagit del av* den. Denna regel är uppställd för att förhindra att anbudsgivaren försöker komma ifrån anbudet genom att hänvisa till att accepten kommit fram för sent. Om accepten vore effektiv först när anbudsgivaren tagit del av den, så skulle anbudsgivaren ensidigt kunna påverka om den ansågs mottagen inom eller utom acceptfristen.⁵²

När accepten sänds med vanlig post anses den ha kommit fram när den kommit till mottagarens brevkast. När parterna använder sig av andra medier anses accepten ha kommit fram när den befinner sig inom mottagarens kontrollsfär och på en plats där det kan förväntas att mottagaren kommer att ta del av innehållet.

Avtalad kommunikationsteknik

Har parterna klargjort att de skall utväxla meddelanden via en bestämd kommunikationsteknik eller av tradition brukar utväxla meddelanden på ett visst sätt, så gäller som utgångspunkt att meddelandet skall anse ha kommit mottagaren till handa först när meddelandet kommit fram på det överenskomna sättet (tills dess de kommer överens om något annat eller en av parterna klart markerar att han önskar byta kommunikationsmedium eller adress).

I de fall parterna inte etablerat ett sådant partsbruk på grund av att de inte kommunicerat tidigare eller tidigare kommunikation skett under andra teknologiska förutsättningar, måste man i varje enskilt fall bedöma hur anbudsgivaren kan tänkas ha förväntat sig att accepten skulle kommuniceras. En viktig omständighet vid en sådan bedömning är hur anbudet kommunicerades. Om A via e-post erbjuder B en produkt utan att närmare ange genom vilket medium B skall acceptera,

52 Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 73.

kan B utgå ifrån att han kan lämna accepten via e-post och att A avläser sin e-postadress.

Om en annan kommunikationsteknik än den överenskomna används, kan den ändå ge upphov till bindande avtal, under förutsättning att acceptanten förmår visa att anbudsgivaren tagit del av det inom acceptfristen. Om parterna t.ex. i ett EDI-avtal (se kap. 9) kommit överens om att accept skall överföras elektroniskt, så kan även accepter som lämnats i brevform leda till att avtal uppkommer. Att parterna reglerat i vilken form accepten skall lämnas behöver inte nödvändigtvis utgöra ett formkrav för avtalets giltighet. Det kan istället utgöra en föreskrift om ett rekommenderat förfaringssätt eller ha betydelse endast i bevishänseende.

Korrekt adress

En annan faktor som är betydelsefull för att avgöra om ett meddelande kommit mottagaren till handa är vilka adresser parten anger gentemot omvärlden. Om han t.ex. på sitt brevpapper anger sitt telefax-nummer, skapar han i allmänhet en förväntning om att han har möjlighet att ta emot telefaxmeddelanden. Meddelanden som skickats till ett angivet telefax-nummer får därför anses ha kommit fram. Ett meddelande som sänts till ett telefax-nummer som inte finns angivet i telefonkatalogen, på brevpapper eller liknande, kan mer sällan anses ha kommit fram innan mottagaren "tagit del" av dem. Detsamma gäller beträffande e-postadresser. Detta kommer sig av att det inte är ovanligt att man har flera e-postadresser, men att endast vissa av dem avläses ofta under det att andra avläses mer sällan. Det är angeläget att meddelanden sänds till adresser som mottagaren angivit, eftersom det endast är sådana adresser som man kan utgå ifrån blir regelbundet avlästa.

Det ökade bruket av elektronisk kommunikation kan också medföra att bruk av traditionella medier (pappersbrev till fysiska brevlådor) i vissa fall inte uppfyller kravet på kommit till handa. Det blir allt vanligare att kontor är obemannade och medarbetarna aldrig eller sällan kommer till kontoret och läser posten. Om *detta står klart för avsändaren*, så kan alltså ett brev som visserligen lagts i mottagarens brevlåda ändå bedömas inte ha kommit mottagaren till handa.

Kontorstider

Ett särskilt problem är meddelanden som kommer mottagaren till handa efter det att kontorstiden för dagen gått till ända. Sådana meddelanden har ansetts komma mottagaren till handa först påföljande morgon, eftersom man anser sig kunna utgå ifrån att mottagaren först då har praktisk möjlighet att ta del av meddelandet.⁵³ En sådan allmän presumtion förutsätter emellertid att det finns en sedvanlig kontorstid inom branschen och på platsen. Kontorstider blir allt mindre enhetliga och det är särskilt påtagligt vid internationella transaktioner och i fall där parter har möjlighet att kommunicera hemifrån via modem.⁵⁴ Inom ramen för EDI-avtal är systemet ofta aktivt dygnet runt. Man kan knappast längre ha en generell presumtion om att mottagare inte tar del av meddelanden efter klockan 17.

Om det framgår att en *avtalad acceptfrist* går ut ett visst datum, torde därför *utgångspunkten* numera vara att accepten skall vara anbudsgivaren till handa före kl 24.00 det aktuella datumet.⁵⁵ Önskar anbudsgivaren att acceptfristen skall löpa till ända tidigare, bör han ange ett visst klockslag. I vissa branscher finns det dock på grund av branschpraxis anledning att anse att accepten skall ha kommit fram innan kontorstidens slut, trots att en sådan tidsangivelse inte framgår uttryckligen av anbudet.

För att avgöra vid vilket klockslag en *legal acceptfrist* går till ända, är dygnets brytpunkt av mindre intresse (eftersom denna frist är beroende av mer svårbestämbara faktorer än anbudsgivarens uttryckliga tidsangivelse).

5 e) Risken för transmissionsförsening

Regeln om att meddelandet skall ha kommit fram innebär att avsändaren står risken för dröjsmål i överföringen, dvs. för att fel i själva över-

⁵³ Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 71.

⁵⁴ SOU 1996:40 s. 127.

⁵⁵ Se dock M. B. Andersen, Grundlæggende aftaleret, 1997, s. 145; Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, s. 60.

föringen av accepten medför att den inte kommer fram till mottagaren inom acceptfristen.⁵⁶

Ett särskilt problem uppkommer när ett elektroniskt meddelande kommer fram, men därefter blir oläsligt. Denna problematik kan uppstå i samband med många olika medier: Ett brev läggs i brevlådan, som senare brinner upp; ett meddelande på telefonsvararen blir på grund av ett fel överspelat av ett annat telefonmeddelande; ett telefaxmeddelande lagras i den mottagande apparatens minne på grund av att pappret är slut, men raderas på grund av strömavbrott. I sådana fall anses meddelandet likväl ha kommit mottagaren till handa. Detta följer av överväganden om var risken för sådana fel som här exemplifierats lämpligen bör placeras. Det är enklare för mottagaren att avvärja de risker som medför att meddelandet blir oläsligt, än vad det är för avsändaren.⁵⁷

5 f) Utbud

När ett erbjudande är vagt eller riktat mot allmänheten föreligger, som sagt, inte ett bindande anbud utan ett utbud. Enligt 9 § avtalslagen medför utbud vissa rättverkningar, bestående i att utbudsgivaren måste vara aktiv om hans utbud givit upphov till missförståndet att utbudet är ett bindande anbud. Underlåter utbudsgivaren att vara aktiv i ett sådant fall, uppkommer avtalsbundenhet. Om en säljare erbjuder varor till allmänheten via sin hemsida på Internet och en köpare gör en beställning som säljaren inte kan eller vill acceptera, kan säljaren alltså vara skyldig att informera köparen om att avtal inte är aktuellt.

Det bör framhållas att ett utbud kan få betydelse för att fastställa ett senare ingånget avtals innehåll, t.ex. på grund av hänvisningar till standardvillkor, även om utbudet i sig inte är bindande.

⁵⁶ En för sen accept kan dock leda till aktivitetskrav på mottagaren av accepten (4 § 2 st. avtalslagen).

⁵⁷ Se närmare om detta problem, Hultmark, Slutande av avtal med moderna kommunikationsmedel, i Festskrift till Jan Ramberg, 1997, s. 257. Om bevisproblematiken i sådana sammanhang, se kap. 12.

6. Förvanskning

6 a) Allmänt om avtalslagen och förvanskning

I samband med överföring av meddelanden uppkommer alltid en risk att dess innehåll förvanskas (vem som står risken för att det helt försvinner eller försenas har behandlats ovan kap. 5 e). Förvanskningen kan ta sig olika uttryck, ett skriftligt meddelande kan t.ex. vara oläsligt på grund av utskriftsproblem och ett muntligt meddelande missuppfattas på grund av störande kringljud. Beroende på vilket medium som använts, är risken för förvanskning olika stor. Dessutom varierar möjligheterna att i efterhand bevisa att förvanskning är för handen.

Vid elektronisk kommunikation kan två olika typer av förvanskning uppkomma; *totalförvanskning*, där ett meddelande i sin helhet är oläsligt för mottagaren, samt *partiell förvanskning*, där enstaka tecken av någon anledning ändras i samband med att meddelandet överförs till mottagaren. I totalförvanskningsfallet framträder ingen viljeförklaring över huvud taget, under det att ett meddelande som förvanskats partiellt (t.ex. på så sätt att priset anges till 100 000 kr, stället för avsedda 10 000 kr) ger mottagaren av meddelandet ett felaktigt intryck av att avsändaren har en viss bestämd vilja. Risken för missförstånd är betydligt större vid partiell förvanskning än vid totalförvanskning.

32 § avtalslagen

När en part avger en viljeförklaring som inte ger uttryck för hans egentliga vilja, uppkommer frågan vem av parterna som bör bära risken för förvanskningen. Enligt den s.k. *viljeteorin* prioriteras avgivaren av meddelandet – han anses inte kunna bli bunden eftersom han saknat erforderlig vilja. Enligt *tillitsteorin* tar man istället hänsyn till mottagaren

av meddelandet och hans behov av att kunna vidta dispositioner på grundval av viljeförklaringar så som de gestaltar sig för en utomstående.

Avtalslagen bygger på en kombination vilje- och tillitsteorierna. Enligt 32 § 1 st. avtalslagen blir den som avger en felaktig viljeförklaring inte bunden av förklaringen om mottagaren insåg eller borde inse att den blivit förvanskad. Paragrafen är avsedd att tolkas *e contrario*. Detta innebär att om mottagaren är i god tro och inte känner till att meddelandet inte ger uttryck för avgivarens vilja, så blir avgivaren bunden. Regeln är motiverad av tillitshänsyn och har sin förklaring i att det är avsändaren som väljer på vilket sätt meddelandet skall överföras till mottagaren och därför är den som har bäst möjligheter att undvika att meddelandet inte ger uttryck för hans vilja. Lagstiftningstekniken med det avsedda motsatsslutet valdes för att det ansågs obilligt att under alla förhållanden avskära möjligheterna att ta hänsyn till ett misstag, särskilt i sådana fall då det är fråga om gåvoliknande transaktioner.⁵⁸

I 32 § 2 st. avtalslagen finns en specialreglering för meddelanden som överförs via bud eller telegrafiskt. Om ett meddelande förvanskas i samband med att det överförs telegrafiskt eller av bud, blir avsändaren *inte* bunden även om mottagaren är i god tro. Förklaringen till denna särreglering är att mottagaren måste kalkylera med risken för att meddelandets innehåll förvanskats, eftersom denna risk är särskilt stor vid dessa båda former av överföring samt att telegrafverket vid tidpunkten för avtalslagens tillkomst var helt fritaget från ersättningsskyldighet.⁵⁹

Konsekvenser av förvanskning

32 § avtalslagen laborerar med endast två möjligheter; bundenhet eller inte bundenhet. Med tanke på att man vid avtalslagens tillkomst inte alls kunde ta i beaktande elektroniska meddelanden, är det inte omöjligt att tänka sig att en ny regel tillskapas (av lagstiftaren eller i rättspraxis) som är helt fristående från konstruktionen i 32 § avtalslagen.⁶⁰ Detta kan förefalla särskilt näraliggande eftersom § 32 genom det av-

⁵⁸ Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 182.

⁵⁹ Regeln i 2 st. betecknas som "överraskande" av Grönfors som också är kritisk till den (Avtalslagen, 1996, s. 200 ff). Även Vahlén, Avtal och tolkning, 1960 s. 103.

⁶⁰ Jfr Karlgren, Avtalsrättsliga spörsmål, 1954, s. 27 ff.

sedda motsatsslutet är konstruerad på ett sätt som är avsett att "möjliggöra en annan lösning".⁶¹ En lösning skulle kunna tänkas vara att *bundenhet* inte uppkommer, utan istället *ersättningsskyldighet* för den skada som mottagaren kan ha lidit genom att vidta dispositioner på grundval av det förvanskade meddelandet. Med en sådan lösning undviker man att mottagaren av det förvanskade meddelandet hänger fast vid det på pin kiv. Hans intressen tillgodoses istället genom att han får ersättning i den grad hans tillit till det förvanskade meddelandet de facto orsakat honom skada.

I tyska BGB § 122 är konsekvensen av förklaringsmisstag och förvanskningar ersättningsskyldighet för det negativa kontraktsintresset. Anledningen till att man i den svenska avtalslagen avvek från regleringen i BGB – som ju i övrigt tjänat som en viktig inspirationskälla – var att ersättning för det negativa kontraktsintresset inte ansågs tillräckligt. Mottagaren av förklaringsmisstaget kan ha underlåtit att göra andra för honom gynnsamma affärer och man utgick ifrån att sådana förluster inte skulle täckas med ett ansvar enbart för det negativa kontraktsintresset.⁶² Dessutom tillkommer att den typen av förluster är svåra att föra bevisning om.⁶³ Men om man tänker sig en situation där *bundenhet* framstår som en alltför långtgående effekt, kan skadestånd för det negativa kontraktsintresset utgöra en rimlig mellanlösning.

Rent praktiskt visar sig förklaringsmisstaget ofta i ett så sent skede att det inte är meningsfullt att behandla det som en fråga om *bundenhet* eller ej, t.ex. när den ena prestationen redan fullgjorts. Istället blir det en fråga om *tolkning* av avtalet.⁶⁴ Många pläderar för att man i sådana fall – i linje med 32 § 1 st. – skall bortse från löftesgivarens vilja och istället försöka fastställa det objektiva förklaringsinnehållet.⁶⁵

61 Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 199.

62 Se ingående om omfattningen av det negativa kontraktsintresset, Herre, Ersättningar i köprätten, särskilt om skadeståndsberäkning, 1996, s. 304 ff särskilt s. 309.

63 Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 182 och 199.

64 Ramberg, Allmän avtalsrätt, s. 130, om giltighetsregeln.

65 Adlercreutz, Avtalsrätt II, 1996, s. 127; M. B. Andersen, Grundläggande aftaleret, 1997, s. 312 f; Grönfors, Avtalslagen, 1996, s. 197; Lehrberg, Avtalstolkning, 1995, s. 43; Ramberg, Allmän avtalsrätt, s. 130; Vahlén, Avtal och tolkning s. 29, 41; Woxholt, Avtaleinngåelse, ugyldighet og tolkning, 1997, s. 400 f.

Avtal om förvanskade meddelanden

Parter kan avtala särskilt om hur risken för förvanskning skall fördelas. Detta är vanligt förekommande vid EDI-avtal (se kap. 9).

6 b) Partiell förvanskning

Det är ovisst och omdiskuterat om regeln i 32 § 2 st. avtalslagen om förvanskning som skett vid överföring av bud eller telegram skall tillämpas också på elektroniska meddelanden.⁶⁶ Det avgörande torde vara om man allmänt sett bedömer risken för förvanskning som stor eller liten i kombination med hur starkt man prioriterar hänsynen till avgivarens vilja och kontrollmöjlighet framför mottagarens behov av att kunna vidta dispositioner på grundval av elektroniska meddelanden.

Risken för att delvisa förvanskningar uppstår i samband med överföring av elektroniska meddelanden utan att det samtidigt framgår att meddelandet blivit utsatt för förvanskning är liten. Den vanliga effekten av transmissionsstörningar torde vara att hela eller stora delar av meddelandet produceras i form av obegripliga teckenserier. Då inser mottagaren av meddelandet att något är fel och att han inte kan fästa tillit till det. Eftersom sannolikheten för att förvanskningar uppstår utan att tydligt framträda som förvanskningar är liten vid elektronisk kommunikation, saknas det anledning att analogisera från 32 § 2 st. Konsekvensen av detta är att avsändaren av elektroniska meddelanden enligt huvudregeln i 32 § 1 st. står risken för att meddelandet förvanskas. Men som anmärkts i avsnittet ovan kan det finnas anledning att modifiera sanktionen från *avtalsbundenhet* till *skadeståndsskyldighet*.

Enligt 40 § avtalslagen gäller att meddelanden som sänds i motpartens intresse går på dennes risk. Exempel på sådana meddelanden är upplysningar om att ett anbud ankommit för sent eller är orent. Bestämmelsen anses också tillämplig på meddelanden om kontraktsbrott.

66 L. L. Andersen & Nørgaard, Aftaleloven med kommentar, 1993, s. 173; M. B. Andersen, IT-ret, s. 319; Carlén-Wendels, Nätjuridik lag och rätt på internet, 1997, s. 130; Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, s. 72; Grönfors, Avtalslagen, s. 202; I. Janson, Den elektroniska marknadsplatsen, IRI-rapport 1997:1, s. 54 f; Kofod-Olsen, UfR 1992 B s. 402; Lindberg och Westman, Praktisk IT-rätt, 1997, s. 33; Ramberg, Allmän avtalsrätt 1966, s. 198; Sisula-Tulkas, Datatransmissioner och riskfördelningen för befordringsfel, i Festskrift till Kurt Grönfors, 1991, s. 403 ff; Vargö, Avtalslagen, EDI och TEDIS-avtalet, 1996 kap. 5.

Om sådana reklamationer inte sänds, riskerar man att bli bunden av avtal på grund av passivitet eller att mista rätten till påföljder på grund av kontraktsbrottet. Eftersom syftet med meddelandet är att begränsa motpartens förlust, har det inte ansetts rimligt att risken för överföringen av meddelandet läggs på avsändaren. I SOU 1996:40 föreslås ett tillägg till 40 § avtalslagen så att mottagaren även står risken för *förvanskningar* av sådana meddelanden – alltså ett undantag från 32 § 1 st. avtalslagen. Därigenom uppnår man parallellitet med motsvarande bestämmelse i 82 § köplagen. I SOU 1996:40 uttalas att förslaget till lagändringen skall uppfattas på så sätt att 32 § 1 st. avtalslagen är tillämplig på andra typer av meddelanden än dem som omfattas av 40 § avtalslagen.⁶⁷ Man kan ställa sig kritisk till denna typ av reglering via uttalanden i förarbeten. Dessutom innebär det lagtekniskt sett att man via ett *e contrarioslut* i 40 § skall göra ytterligare ett *e contrarioslut* i 32 § 1 st. Systematiskt hade en annan och mer lättillgänglig reglering varit att föredra.

6 c) Internationella regleringar

I UNCITRALs modellag om Electronic Commerce Art. 13(5) ansvarar avgivaren av meddelandet för förvanskningar när mottagaren är i god tro:

Where a data message is that of the originator or it is deemed to be that of the originator, or the addressee is entitled to act on that assumption, then, as between the originator and the addressee, the addressee is entitled to regard the data message as received as being what the originator intended to send, and act on that assumption. The addressee is not so entitled when it knew or should have known, had it exercised reasonable care or used any agreed procedure, that the transmission resulted in any error in the data message as received.

Konsekvensen är att avgivaren blir ersättningsskyldig för de handlingar som en godtroende motpart gjort på grundval av det förvanskade meddelandet. Avtalsbundenhet uppkommer emellertid inte.⁶⁸

⁶⁷ s. 133 f.

⁶⁸ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, United Nations 1996, s. 46 ff. Bestämmelsen är emellertid oklar, så tillvida att den kan uppfattas förutsätta att parterna på förhand kommit överens om hur det elektroniska meddelandet skall över-sändas, Art. 13 (3) (a).

I ett fall där det råder ovisshet om rättsläget i Sverige, finns det anledning att beakta internationella lösningar. Detta gäller i synnerhet vid reglering av fenomen som i praktiken hanteras på samma sätt vid både internationella och nationella transaktioner. Visserligen utgör inte modellagen någon ”bindande svensk rättskälla”. När det föreligger en situation som inte är entydigt reglerad i lag, skall man försöka finna den allmänna princip som skall tillämpas, vilket ofta innebär att man måste formulera en ändamålsenlig regel. Regleringen i modellagen Art. 13 harmonierar med vad jag ovan argumenterat för utifrån ändamålsöverväganden om ansvar för befordringsfel. Den omständigheten att man vid det ingående arbetet med modellagen nådde internationell enighet om att ansvarsfördelningen i Art. 13 är ändamålsenlig, utgör så till vida en ”genväg” vid analysen av vad som gäller de lege lata i svensk rätt i denna fråga som inte reglerats entydigt i svensk lag eller rättspraxis.⁶⁹

6 d) Oläsliga meddelanden på grund av inkompatibilitet

Elektroniska meddelanden förutsätter att mottagaren har apparatur som gör det möjligt för honom att läsa meddelandet. Det är inte ovanligt att avsändarens och mottagarens tekniska apparater och program är inkompatibla, dvs. inte förstår varandra och inte kan översätta meddelandena i läslig form. Som en parallell kan man tänka sig att en japanskspråkig anbudsgivare erhåller en accept på svenska – som han inte förstår. Det paradoxala i denna situation är att det kan föreligga överensstämmande viljeförklaringar som kan fastställas objektivt, men att parterna själva inte förstår att så är fallet.

32 § 1 st. avtalslagen om förklaringsmisstag kan inte tillämpas i ett fall av inkompatibilitet, eftersom det inte är fråga om ”felskrivning eller annat misstag å hans (avsändarens) sida”. Inte heller 32 § 2 st. är tillämpligt i denna situation eftersom det inte är fråga om ett ”fel vid telegraferingen eller oriktigt återgivande genom budet”. Inkompatibilitetsfelet uppkommer inte vid själva överföringen, utan vid mottagandet

⁶⁹ Hultmark, Internationaliseringen av svensk avtalsrätt - Unidroit Principles of International Commercial Contracts, JT 1995-96 s. 655.

i samband med att mottagarens apparatur och program skall omvandla de digitala impulserna till text och bild.

Avtalsbundenhet bygger teoretiskt sett på två moment, avtalsparternas viljor och deras tillit. I en situation där ena parten inte inser att det föreligger överensstämmande viljor, är det rimligt att avtal ej uppkommer. Idén om ett "meeting of the minds" förutsätter att parterna kan kommunicera förståeligt med varandra och på så vis bli medvetna om att enighet föreligger. Om emellertid mottagaren av det oläsliga meddelandet borde ha haft en möjlighet att läsa det (t.ex. givit avsändaren ett intryck av att han haft sådan kapacitet eller inte åtgärdat fel i sin apparatur/sina program som han rimligen borde ha åtgärdat) kan *skadeståndsansvar* aktualiseras till skydd för den förväntning som avgivaren av meddelandet haft om att det skulle få rättsverkningar (tillitshänsyn).

Passivitet vid inkompatibilitet

I situationer av inkompatibilitet åvilar det parterna en plikt att agera i syfte att undanröja missförstånd. Om det framgår från vem meddelandet härrör, men själva innehållet är oläsligt, är anbudsgivaren skyldig att underrätta acceptgivaren härom. I annat fall riskerar han skadeståndsskyldighet på grund av culpa in contrahendo.

Passiviteten kan till och med leda till *avtalsbundenhet* enligt 6 § 2 st. avtalslagen, även om kraven på att mottagaren av accepten skall inse att accepten är oren samt inse att avgivaren trodde att accepten var ren (de s.k. dubbla insiktsrekvisiten) sällan är uppfyllda i en situation där meddelandet är helt oläsligt. Mottagaren kan ju då inte veta om meddelandet innehöll ett nekande svar, ett avslag i förening med nytt anbud eller en ren accept. I kombination med efterföljande faktiskt beteende, av vilket det framgår att avsändaren tror att bindande avtal kommit till stånd, kan dock rekvisiten i 6 § 2 st. avtalslagen vara uppfyllda och passivitet leda till avtalsbundenhet.

7. Återkallelse av elektroniska meddelanden

7 § avtalslagen

Ett anbud (eller en accept) kan återkallas även om det har kommit mottagaren till handa om mottagaren ännu inte tagit del av det.

Om As system har sänt ett elektroniskt meddelande till Bs system och A önskar återkalla meddelandet, måste man enligt 7 § avtalslagen ta ställning till om redan mottagandet av meddelandet innebär att B får anses ha tagit del av det. På samma sätt som ett IT-system inte kan ha någon självständig vilja, kan det heller inte besitta någon självständig kunskap. Precis som med traditionella kommunikationstekniker, finns det alltså anledning att skilja på de båda tidpunkterna kommit till handa och tagit del av.

Det är inte alls ovanligt att elektroniska system automatiskt vidtar en rad dispositioner med anledning av ett meddelande, trots att ingen fysisk person de facto tagit del av meddelandet. Systemet kan t.ex. vara konstruerat på så sätt att en order sänds ut automatiskt till en leverantör så snart ett visst antal produkter sålts varefter leverantörens helautomatiska lager på grundval av ordern sänder iväg den beställda produkten. Även om systemet inte besitter "kunskap" i psykologisk mening har den elektroniska impulsen föranlett en disposition. När man bedömer om systemet kan anses ha "tagit del" av meddelandet bör man anlägga ett funktionellt betraktelsesätt (kap. 3 a). Syftet med 7 § är att mottagaren av ett meddelande skall kunna lita på det och vidta dispositioner på grundval av det. Meddelanden kan därför inte återkallas efter det att de automatiska dispositionerna initieras hos motparten.⁷⁰ I detta sam-

⁷⁰ Se för delvis andra uppfattningar M. B. Andersen, *Grundläggande aftaleret*, s. 143 f; Einersen, *Elektronisk aftale- og bevisret*, 1992, s. 64 f; Kofod-Olsen *Ufr* 1994 B s. 395.

manhang bör observeras att vissa meddelanden orsakade av systemfel inte binder avgivaren, se ovan kap. 3 c.

För sådana elektroniska meddelanden där tidpunkterna för ”kommit till handa” och ”tagit del av” inte sammanfaller (t.ex. e-post), finns visst utrymme för en återkallelse enligt 7 § avtalslagen. Det är emellertid mycket svårt att föra bevisning om vid vilken tidpunkt mottagaren ”tagit del av” ett e-post-meddelande. Beträffande vanliga brev som återkallas via en snabbare kommunikationsteknik (t.ex. ett bud) kan man utgå från att mottagaren inte tar del av brevet innan normal postöppningstid. Motsvarande rutiner saknas vid e-post-kommunikation, eftersom meddelandet når mottagaren direkt och personligen. Hur ofta e-posten avläses varierar i hög grad (allt ifrån minuter till flera dagar). *Bevisbördan* för kunskapstidpunkten åvilar som utgångspunkt den som gör gällande att återkallelse skett innan mottagaren tagit del av meddelandet. På grund av de praktiska svårigheter som föreligger att förebringa sådan bevisning, kan det dock finnas anledning att inte låta denna bevisbörda vara alltför tung.

39 § avtalslagen – *re integra*

Enligt 7 § avtalslagen är det irrelevant om mottagaren fäst tillit och vidtagit dispositioner med anledning av meddelandet. Men i och med att 7 § utformats negativt – en rättshandling är *inte* bindande om den återkallats – medges utrymme för fler fall då rättshandlingen inte är bindande.⁷¹

Löftesprincipen, så som den kommer till uttryck i 7 § avtalslagen, bygger på tanken att ett löfte är bindande och att detta i sig är så värdefullt för samhällsekonomin, att de ekonomiska verkningar som ett brutet löfte medför eller inte medför i en enskild avtalsrelation är irrelevant. Sett i ett internationellt perspektiv kan man ifrågasätta om det verkligen är så viktigt för samhällsekonomin att löften inte kan återkallas. I rättssystem där man inte har en motsvarighet till löftesprincipen (t.ex. angloamerikansk och fransk rätt) förefaller samhällsekonomin minst lika stabil som i Sverige.⁷²

⁷¹ Lyngsø, Afbestillingsret, 1971, s. 20 och 30 f.

⁷² Löftesprincipen anses dock så viktig att man gjort ett undantag från CISG i den del som rör avtals ingående. Se kritik Hagstrøm, Kjøpsrettskonvensjon, norsk kjøpslov og internasjonal rettsenhet, TfR 1995 s. 562 ff.

Ytterligare en förklaring till regleringen i 7 § avtalslagen är att den syftar till att precisera *tidpunkten för bundenhetens uppkomst* i sådana fall där viljeförklaringarna inte manifesteras samtidigt genom att parterna i varandras närvaro undertecknar ett skriftligt kontrakt. I detta sammanhang bör man komma ihåg att det i praktiken sällan är möjligt att fånga den exakta tidpunkten för bundenhetens uppkomst samt att frågan om den exakta tidpunkten för bundenhetens uppkomst många gånger är av underordnat intresse.

Som ett komplement till 7 § avtalslagen ger 39 § avtalslagen möjlighet för en avtalspart att bli befriad från en förpliktelse kort efter att den etablerats.⁷³ 39 § ger utrymme för att skapa en balans mellan vilja och tillit.⁷⁴ Det är ju i första hand tillit som givit upphov till en handling (verkat bestämmande på hans handlingssätt) som är skyddsvärd.⁷⁵ Det är inte helt klart hur konkret tilliten skall ha tagit sig uttryck för att återkallelse enligt 39 § avtalslagen skall vara utesluten. En viktig faktor är om mottagaren lider ekonomisk skada till följd av återkallelsen.⁷⁶ Gör han inte det, saknas det anledning att inte tillåta återkallelsen om man betraktar de enskilda parternas motstående intressen. En så omfattande tillämpning av 39 § avtalslagen innebär emellertid att man urholkar löftesprincipen i 7 § avtalslagen.

Hur rättsläget i denna fråga gestaltar sig de lege lata är svårt att bedöma inte minst mot bakgrund av att avtalslagen inte omfattar alla typer av avtalsingåenden och undantaget för vad som följer av handelsbruk (1 § 2 st. avtalslagen), se kap. 2 a. Det framhålls ofta att 39 § är en undantagsregel som skall tillämpas endast i extremsituationer. Det kan också diskuteras om 39 § är direkt eller endast analogt tillämplig.⁷⁷ Ur själva lagtexten går det emellertid inte att utläsa att tillämpningsområdet för 39 § avtalslagen är begränsat till undantagsfall eller hur de principer som kommit till uttryck i 7 och 39 §§ förhåller sig till varan-

73 Även 18 § 3 st. köplagen – som stadgar att en uppgift kan rättas ”i tid” – ger uttryck för samma möjlighet att rättelse är rimlig om den sker i ett tidigt skede.

74 Adlercreutz påpekar att 39 § är särskilt relevant för situationer där återkallelsen har karaktären av rättelse av missstag, *Avtalsrätt I*, 1995, s. 50. Se även Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, 1996, s. 51, som anför att lojalitetsförpliktelseernas större betydelse kan motivera att man inte genom en restriktiv tillämpning av 39 § orsakar större skada för den ena parten än vad som krävs för att tillgodose den andra.

75 Det bör i detta sammanhang nämnas att konsumenters möjligheter att frånträda avtal där prestationerna ej fullgjorts numera är mycket långtgående (se vidare kap. 11).

76 Einersen, *Elektronisk aftale- og bevisret*, 1992, s. 82; Lyngsø, *Afbestillingsret*, 1971, s. 62.

77 Se härom Lyngsø, *Afbestillingsret*, 1971, s. 32 f.

dra. Det finns ingen rättspraxis där re integra bestämmelsen i 39 § tillämpats.⁷⁸ En förklaring till att sådana tvister inte prövats i domstol kan vara att parter i praktiken ofta accepterar att avtalsbundenhet inte kommer till stånd i en situation där löftesmottagaren inte vidtagit några dispositioner som föranleder ekonomisk skada innan han blir på det klara med att löftesgivaren inte önskar fullfölja sitt åtagande.

Det är antagligen så att när avtalsobjektet är utsatt för stark prisfluktuation, så är möjligheten till återkallelse med stöd av 39 § avtalslagen starkt begränsad, under det att utrymmet för återkallelse är större i de fall man kan utgå ifrån att meddelandet typiskt sett inte ger upphov till omedelbara dispositioner. Detta sammanhänger med att de dispositioner som ett meddelande kan ha givit upphov till inte behöver vara aktiva, utan kan vara passiva. Mottagaren kan t.ex. ha avstått från att ingå ett annat avtal i förlitan på avsändarens löfte. Vid sådana passiva tillitsdispositioner kan det vara praktiskt sett svårt att bevisa att mottagaren lider en skada av återkallelsen. När avtalsobjektet är utsatt för stark prisfluktuation är sannolikheten så stor att det vidtagits passiva tillitsdispositioner, att återkallelsen i praktiken inte är möjlig efter det att mottagaren tagit del av meddelandet.

Mot bakgrund av vad jag här anfört om de bakomliggande syftena med reglerna om återkallelse och den internationella och historiska erfarenheten, är det min uppfattning att man i rättspraxis bör medge utrymme för återkallelse när det i ett enskilt fall visar sig att återkallelsen inte medför ekonomisk skada, på bekostnad av det övergripande samhällsekonomiska intresse som löftesprincipen är avsedd att tillvarata.

Vid elektronisk kommunikation är risken för att meddelanden oavsiktligen sänds iväg särskilt stor. Det är tillräckligt att man av misstag råkar nudda med musen och aktivera avsändar-funktionen, för att ett ännu ej färdigformulerat meddelande skall nå mottagaren. Därför bör man medge en möjlighet att återkalla elektroniska meddelanden i de fall de ännu ej givit upphov till dispositioner hos mottagaren. I helautomatiska system som saknar rutiner för att hantera och åtgärda snabba återkallelser där meddelanden ger upphov till omedelbara dispositioner i det mottagande systemet, saknas dock praktiska möjligheter att medge återkallelse.⁷⁹

78 Adlercreutz, Avtalsrätt I, 1995, s. 251. I dansk rätt finns dock rättspraxis om 39 §, se M. B. Andersen, Grundläggande aftaleret, 1997, s. 138 ff med en analys och litteraturhänvisningar.

79 Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, s. 84.

CISG

Enligt CISG Art. 16 kan ett anbud återkallas om återkallelsen kommer fram till anbudsmottagaren innan han avsänt sin accept. CISG ger alltså tydligare uttryck för principen att mottagaren inte är skyddsvärd innan tilliten till meddelandet givit upphov till faktiska åtgärder än svensk avtalsrätt. Det bör observeras att CISG inte innehåller någon direkt motsvarighet till 39 § avtalslagen. Den intresseavvägning mellan löfte och tillit som kommer till uttryck i 39 § avtalslagen görs direkt i Art. 16 (dvs. motsvarigheten till 7 § avtalslagen). Dessutom har tekniken i CISG den fördelen att man undviker det svårbestämbara momentet ”tagit del av” och istället kan ta fasta på något objektivt konstaterbart (avsänt).⁸⁰

Sverige har inte tillträtt CISG i denna del, men om internationellt handelsbruk utvecklas i linje med CISG:s reglering, kan den ändå komma att utgöra svensk rätt på grund av hänvisningen i 1 § 2 st. avtalslagen till handelsbruk eller annan sedvänja. Dessutom kommer på grund av parternas lagval CISG del II att ofta bli tillämplig på avtal med svensk part.⁸¹

80 Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, s. 63.

81 Lookofsky, Understanding the CISG in Scandinavia, 1996, s. 33 f.

8. Formkrav

Problemställning

Det finns i lag särskilda bestämmelser för vissa avtalstyper med olika krav på skriftlighet. Inom konsumenträtten finns många skriftkrav (t.ex. 9 § konsumentkreditlagen, 4 § hemförsäljningslagen, 7 § paketreselagen). Ett annat väsentligt område är fastighetsrätten (6:4 bostadsrättslagen och 4:1 jordabalken). Ytterligare områden är hyresrätten (12:2 jordabalken) och arbetsrätten (6a § lagen om anställningsskydd, 23 och 25 §§ lagen om medbestämmande i arbetslivet) samt skriftlighetskrav i anslutning till forum- och skiljedomsklausuler.⁸²

Formkrav kan också vara avtalade. Det är t.ex. inte ovanligt att parter kommer överens om att ändringar i avtalet endast gäller om de skett skriftligen eller att uppsägningar och reklamationer skall ske skriftligen.⁸³

Fråga uppkommer om olika typer av formkrav är tillgodosedda när elektroniska kommunikationstekniker används. För att besvara denna fråga är det angeläget att man först identifierar de bakomliggande syftena med att formkravet uppställts och därefter analyserar om syftena är tillgodosedda också via det elektroniska mediet. Man bör alltså avstå från att stirra sig blind på den isolerade innebörden i de ord som skall tolkas, till förmån för en tolkning baserad på ändamålsöverbäganden (se ovan angående funktionell ekvivalens, kap. 3 a).

82 Luganokonventionen 1988 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område art. 17 samt 1958 års New Yorkkonvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar art II (2).

83 Se Adlercreutz, Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler, Festskrift till Jan Ramberg, 1997 s. 17. Beträffande avtalade skriftlighetskrav på reklamationer se Hultmark, Reklamation vid kontraktsbrott, 1996, s. 171 ff.

Syften med formkrav

Formkrav kan uppställas av olika skäl. De kan säkra att en part är in-förstådd med konsekvenserna av sin förpliktelse och alltså tjäna en *var-ningsfunktion*. Formkravet kan vidare syfta till att säkra *bevisning* om att en disposition faktiskt skett och om dess innehåll. Detta kan vara av betydelse både i förhållandet mellan parterna och i förhållande till tredje man. Formkravet kan också ha uppställts av *administrativa* skäl (t.ex. vid fastighetsköpet som skall registreras eller för hantering av check och växel enligt särskilda regler). Ofta samspelar flera av dessa hänsyn.

Sanktioner

Effekterna av att ett formkrav inte uppfyllts varierar. I vissa fall leder de till ogiltighet (4:1 st. 3 jordabalken). I andra fall är skriftkravet marknadsrättsligt sanktionerat (9 § 2 st. konsumentkreditlagen). Formkraven kan också fungera som presumptionsregler i bevishänseende.

Skriftlighetskrav

Som huvudregel kan antas att krav på att det föreligger ett ”dokument” som framträder ”skriftligt” också är uppfyllt när data lagras digitalt, t.ex. på en diskett, hårddisk eller på optiska medier (CD ROM och liknande). En sådan huvudregel harmonierar med Art. 6 UNCITRAL:s modellag om Electronic Commerce (se ovan om funktionell ekvivalens, kap. 3 a).⁸⁴

Krav på signering

När det ställs krav på att ett dokument undertecknats, behöver det i allmänhet inte vara en egenhändig skriven namnunderskrift. Som framkommit i kap. 4 kan tekniken med digital signatur säkerställa från vem

⁸⁴ I samband med Europakommissionens direktiv om pakteresor angavs att skriftlighetskravet också avsåg elektroniska medier. Se även Art. 3 direktiv om gränsöverskridande betalningsöverföringar (27 januari 1997 97/5/EG).

meddelandet härrör med samma – eller högre – grad av säkerhet som traditionella namnunderskrifter under förutsättning att den bakomliggande tekniken är tillräckligt avancerad (se kap. 12 g).

Värdepapper

Ibland knyts rättsverkningar till själva dokumentet och det kan sägas fylla en *symbolfunktion*; den som har besittning till dokumentet är innehavare av rättigheten. Detta gäller främst negotiabla dokument avsedda för omsättning. Eftersom sådana dokument ofta måste transporteras till olika platser, föreligger ett stort behov av att kunna ersätta dem med elektronisk transmission.⁸⁵

För att lösa de problem som uppkommer när elektroniska medier skall ersätta värdepapper krävs både tekniska och rättsliga redskap. De tekniska redskapen kan utgöras av en trovärdig tredje part som på grundval av tekniken med public-key-kryptering kontrollerar de dispositioner som företas. De rättsliga redskapen utgörs av de rättsregler som gör det möjligt att ersätta tidigare krav på dokumentinnehav med meddelande till den trovärdiga tredjeparten (och eventuellt registrering).⁸⁶

Internationella aspekter

Formkrav skiljer sig åt olika länder. Vid internationella transaktioner uppkommer frågan vilket lands formkrav som skall tillämpas. Frågan om avtalets form intar en särställning i internationell privaträtt. En rättshandling anses giltig till formen antingen om den uppfyller formkraven i det land vars lag skall tillämpas på avtalet (avtalsstatutet) eller om det uppfyller formkraven enligt lagen på den ort där rättshandlingen företogs, enligt principen om *locus regit actum*.⁸⁷

Vid elektronisk kommunikation uppkommer problem att avgöra *var* rättshandlingen vidtogs. Dessutom kan det vara en ren tillfällighet från

85 Einersen, *Aftaleingåelse i net*, 1996, s. 91 f; Ramberg, *International Trade Law – Guide to Transnational Contract Implementation*, 1997, Sec 1 Ch 8.5. Inom ramen för BOLERO-projektet möjliggörs att papperskonossement (värdepapper som representerar föfoganderätten till gods under transport) ersätts av elektroniska dokument.

86 M. B. Andersen, *IT-ret*, s. 329. Frågor i anslutning till elektroniska värdepapper behandlas inte mer ingående här eftersom det främst är fråga om en sakrättslig problematik.

87 Se närmare Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 1992, s. 229.

vilket land ett meddelande sänts. Därför kan man ifrågasätta om principen om *locus regit actum* är lämplig att använda på rättshandlingar som avges elektroniskt. Som exempel kan man tänka sig en svensk som lämnar ett elektroniskt anbud till en belgisk person när svensken råkar befinna sig på semesterresa i Guatemala. Är det rimligt att tillämpa formkraven i Guatemala på en sådan transaktion? Det är sannolikt att principen om *locus regit actum* kommer att få en mer undanskymd betydelse i samband med elektronisk kommunikation och att andra anknytningsfaktorer än var rättshandlingen företogs blir avgörande för att bedöma vilket lands lags formkrav som är tillämpliga.

9. Avtal om former för elektronisk kommunikation

Innan parter etablerar ett affärsförhållande som bygger på regelbunden elektronisk kommunikation träffar de ofta ett avtal om hur de önskar genomföra sina framtida dispositioner genom användandet av den elektroniska kommunikationstekniken. I sådana avtal önskar parterna ibland avvika från dispositiva regler. Förutom regler om hur det elektroniska mediet skall användas då avtal träffas (loggning, deponering, kvittering osv.) kan sådana avtal innehålla bestämmelser om förvaring av information, lagval, alternativ tvistlösning, skadeståndsansvar samt om omförhandling. Kommunikationsavtalen innehåller en mängd individuella lösningar och här medges inte plats att ingående analysera varje enskilt villkor. I detta kapitel lämnas endast en kortfattad information om standardiserade kommunikationsavtal som är förhållandevis väl etablerade på marknaden.⁸⁸

Om parterna inte träffat ett särskilt kommunikationsavtal, så gäller allmänna avtalsrättsliga regler för utväxling av meddelandena. Det är alltså fråga om att tillämpa avtalslagens regler med de modifikationer som kan bli aktuella till följd av handelsbruk eller av att situationen är så särpräglad att avtalslagens regler inte är ändamålsenliga.⁸⁹

UNCID-reglerna

Det finns många internationella standardavtal som reglerar problemen med utväxling av löften, fakturor och annan information via elektro-

⁸⁸ Se utförligare härom Lindberg och Westman, *Praktisk IT-rätt*, 1997, s. 264 ff.

⁸⁹ Se angående detta problem, M. B. Andersen, *Grundläggande aftaleret*, 1997, s. 127, med hänvisningar till Karstoft, *Elektronisk dokumentudveksling – retlige aspekter*, 1994, samt Kofod-Olsen, *UfR* 1994 B s. 395.

nisk teknologi (se kap. 12 c om avtalade bevisregler). Internationella Handelskammaren (ICC) utgav 1987 UNCID-reglerna.⁹⁰

Det framgår av dessa regler (artikel 7) att avsändaren av ett elektroniskt meddelande kan föreskriva att mottagaren skall kvittera mottagandet av ett meddelande. Ställs ett sådant krav, kan mottagaren inte handla på grundval av det elektroniska meddelandet innan han avgivit den föreskrivna kvitteringen. Om den som lämnat ett meddelande inte fått en kvittering inom rimlig tid, eller på sådant sätt som föreskrivits, bör han vidta åtgärder för att få den. Om han inte heller då får en kvittering, skall han meddela mottagaren detta och han blir därefter berättigad att förutsätta att det första meddelandet inte kommit fram.

Motsvarande kvitteringsregler finns inte i dispositiv rätt. Istället finns regler om på vems risk meddelanden sänds (t.ex. 40 § avtalslagen). Nackdelen med kvitteringsregler är att de kan leda till en ping-pong-effekt: Kvitteringen utgör också ett meddelande som skall kvitteras, som skall kvitteras osv. i all oändlighet. I UNCID-reglerna har man undvikit denna effekt eftersom kvitteringsskyldighet endast uppkommer om avsändaren särskilt uppmanar mottagaren att kvittera meddelandet, Art. 7 (a). Man kan anta att avsändaren av kvittensen normalt inte begär att kvittensen skall kvitteras.

TEDIS

Som ett led i EU-kommissionens TEDIS-program har kommissionen utarbetat ett EDI-standardkontrakt som är avsett att användas av företag och organisationer som använder sig av EDI, varmed normalt avses elektronisk kommunikation inom ett slutet system.⁹¹ Utarbetandet av detta kontrakt kan ses som en följd av EDI-avtalens internationella karaktär och en önskan att eliminera barriärer mellan medlemsstaterna vid sådana transaktioner. I TEDIS-kontraktet regleras mycket detaljerat en rad grundläggande frågor om ingående av avtal, bevis, persondataskydd, tekniska krav, ansvar osv. Till kontraktet finns fogat en rad förklaringar till de enskilda bestämmelserna. Dessutom finns en över-

⁹⁰ Uniform Rules of Conduct for Interchange of Trade Data by Teletransmission, ICC Publication no. 452 1988.

⁹¹ Kommissionens hemställan av den 19 oktober 1994 om de rättsliga aspekterna på elektronisk datautväxling (EFT 1994 L338/98).

sikt över de artiklar som ger möjlighet till eller ställer krav på att parterna lämnat upplysningar.

I TEDIS-kontraktet artikel 3 stadgas bl.a. att avtal skall anses slutna på den tidpunkt och den plats där det EDI-meddelande som utgör accept når anbudsgivarens EDB-system.⁹² TEDIS-kontraktet artikel 5 innehåller kvitteringsregler motsvarande de ovan omtalade UNCID-reglerna. Dessutom ålägger TEDIS-kontraktet parterna en skyldighet att införa och upprätthålla säkerhetsrutiner så att obehöriga inte får del av EDI-meddelandena, att de inte kan ändras, försenas, förstöras eller gå förlorade (artikel 6). Om sådana rutiner får till konsekvens att EDI-meddelanden avvisas eller att det konstateras fel i dem, skall mottagaren underrätta avsändaren inom en viss tidsfrist. Enligt artikel 8 skall parterna dessutom föra ett register över utväxlade EDI-meddelanden. Artikel 10 förutsätter att parterna upprättar en teknisk bilaga som beskriver de tekniska, organisatoriska och procedurspecifikationer som skall vara uppfyllda för att kunna använda EDI i enlighet med TEDIS-kontraktets bestämmelser.⁹³

Övriga avtal

En rad andra internationella organ har också utarbetat standardkontrakt för EDI. Ett viktigt exempel är ABA Model EDI Trading Partner Agreement med tillhörande kommentar som är utgivet av det amerikanska advokatsamfundet. Kontraktet och kommentarerna är ett av de mest genomarbetade EDI-avtalen. Ett annat kontrakt har utformats av den brittiska EDI-Association EDI Association standard electronic data interchange agreement (2d edition August 1990).

I Sverige finns EDI-avtal 96 – meddelandeutväxlingsavtal, som utarbetats för elektronisk handel med offentliga sektorn (bilaga 3).⁹⁴ Där finns regler om bl.a. mottagningsbekräftelser, säkerhetsrutiner samt skadeståndsansvar.

92 Denna reglering bör tolkas i harmoni med UNCITRAL:s modellag om elektronisk handel artikel 6 st. 1, som stipulerar att ett meddelande skall anses ha kommit fram först när det är tillgängligt på ett sådant sätt att mottagaren kan ta del av innehållet.

93 M. B. Andersen, IT-ret, 1997, s. 322 ff.

94 De organisationer som medverkat är SITO, Statskontoret, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Toppledarforum.

10. Standardavtal och elektronisk handel

Avtalsrättsliga tvister rör ofta frågan om avtalets innehåll, dvs. avtals-tolkning. Det fastställs normalt på så sätt att man tar hänsyn till en rad faktorer; muntliga utsagor, förhandlingar, skrivna ord, branschpraxis, bakgrunds rätt, parter s beteenden före, under och efter avtalsslutet m.m. Vid elektroniskt ingångna avtal – som ofta inte föregås av muntliga förhandlingar – blir texten i de elektroniskt överförda meddelandena av särskilt stor betydelse.

Point-and-click-contracts

Många verksamheter som tillhandahåller varor och tjänster via elektronisk kommunikationsteknik använder så kallade "web-pacts", "click-wraps" eller "point-and-click-contracts". Härmed avses i allmänhet avtalsvillkor som ligger på en hemsida och som tillhandahållaren önskar binda sin motpart vid eller avtalsvillkor som uppvisas på dataskärmen i samband med att en beställning görs.⁹⁵

Sådana villkor presenteras innan avtalet sluts. Många gånger kommer inte den intresserade vidare i säljarens erbjudande om han inte uppger att han accepterar villkoren genom att klicka i en särskild ruta. Därigenom kan säljaren säkerställa att t.ex. långtgående ansvarsfri-skrivningar blir en del av avtalet. Frågan är emellertid om man bör till-

⁹⁵ Dessa påminner om de s.k. shrink-wrap-avtalen, som är vanligt förekommande vid försäljning av olika dataprodukter. Ett shrink-wrap villkor placeras på en varas förpackning under den genomskinliga plastfolien på ett sådant sätt att köparen kan se texten innan köpet. Texten innehåller ofta klausuler om att köparen accepterar villkoren genom att bryta den genomskinliga plastfolien (ofta med ett tillägg att köparen har rätt att returnera varan om han inte önskar vara bunden av villkoren, under förutsättning att folien är obruten). Se M. B. Andersen, *Grundläggande aftaleret*, 1997, s. 275 ff.

låta säljaren att obehindrat begränsa sitt ansvar på detta sätt. Även om det teoretiskt sett är möjligt (med de begränsningar som tvingande rätt medför), bör man beakta att villkoren i praktiken sällan genomläses och att den som klickar i rutan kanske inte inser konsekvenserna.

Contracting agents

Det blir allt vanligare att förprogrammerade system används vid ingående av avtal på Internet. Med hjälp av program, som med engelsk terminologi kallas "search agents" eller "shop-bots", kan en kund genom-söka ett antal hemsidor i syfte att finna det mest fördelaktiga erbjudandet. Därefter används ett annat program, s.k. "contracting agent" som automatiskt avger köpordern.⁹⁶ I sådana fall uppkommer frågan om programmet kan skapa förpliktelser för användaren av programmet, t.ex. när programmet på användarens vägnar godkänner sådana villkor som framgår av ett "point-and-click-contract".

En part som med hjälp av en automatisk sökagent lokaliserar en motpart och som genom sökagentens mekanismer accepterar ett avtal med vissa villkor blir som utgångspunkt bunden (se kap. 3 b och c). Men utrymmet för att jämka villkoren på grund av att de är oskäliga eller ovanliga och överraskande torde vara förhållandevis stort.

Inkorporering och innehållskontroll

Det är ett generellt standardavtalsrättsligt problem att standardvillkoren blir en del av avtalet och att man fingerar att parterna läst och förstått dem (att de ger uttryck för parternas vilja) men att detta i många fall så uppenbart är en fiktion. En avtalstolkningsmodell som i första hand tar sikte på det objektiva förklaringsinnehållet och ställer parternas viljor i samband med avtalsslutet i bakgrunden har vunnit stor anslutning. Skälen härför är av praktisk art, det är bl.a. svårt att förete bevisning om viljan i jämförelse med skrivna avtalsvillkor, vilket leder till osäkerhet. Praktiska skäl talar alltså för att "point-and-click contracts" blir en del av avtalet, även om det – precis som vid avtalstexter som ma-

⁹⁶ Se för en beskrivning av elektroniska agenter, Woodcock, Mobila agenter? (stencil 1997, Rapport framtagen för IT-kommissionens rättsliga observatorium (www.itkommissionen.se)).

terialiseras på papper – många gånger kan vara stötande när endast den ena (eller ingen) av parterna läst igenom dem.

I syfte att komma tillrätta med detta problem diskuteras inom ramen för UNCITRALs arbetsgrupp om elektronisk handel att införa en reglering av vad som kallas ”*incorporation by reference*” – en sorts förkortningssystematik för hänvisningar till standardavtal. Nackdelen med ett sådant system är att det endast fungerar för invigda personer, dvs. sådana som känner till förkortningarna.

Än så länge får man hålla tillgodo med de traditionella metoderna, där tekniken med ”point-and-click contracts” innebär att de blir en del av avtalet eftersom den normalt uppfyller de villkor på hänvisningar och tillgänglighet som uppställs för att villkor skall anses inkorporerade. Men samtidigt är det nödvändigt att mildra de effekter som en sådan formell ordning kan leda till genom att öppna upp för möjligheten att jämka överraskande och oskäliga villkor i de fall där det framgår att motparten inte läst eller förstått innebörden i villkoren.⁹⁷ Detta är ett allmänt problem; att välja mellan formella och förutsebara regler å den ena sidan samt dynamiska och ”skäliga/rättvisa” regler å den andra sidan.

Nya tekniska lösningar medför ökade möjligheter att rikta särskild uppmärksamhet mot (eller varna för) vissa avtalsvillkor, t.ex. på så sätt att köparen måste ”klicka sig förbi” och särskilt godkänna kontroversiella klausuler, t.ex. långtgående friskrivningar. Vid en skälighetsbedömning kan man ta hänsyn till i vilken utsträckning villkoren framhållits på ett sätt som gör det troligt att motparten övervägt och kunnat bedöma konsekvenserna av klausulen.⁹⁸

Det som tydligt framstår som otillbörligt för en viss individ kan vara svårt att urskilja i en anonym elektronisk avtalssituation. Detta är ett generellt massavtalsproblem som också påverkar skälighetsbedömningen i ett enskilt fall.⁹⁹

97 Hultmark, Standardavtal och avtalsinnehåll, Festskrift till Birger Stuevold Lassen, Oslo 1997, s. 459; Wilhelmsson, Materiell bedömning av standardvillkors giltighet – Tankar bakom ett lagförslag, i Festskrift till Kurt Grönfors, 1991, s. 445.

98 19 § köplagen innebär just att en säljare som inte döljer ansvarsbegränsningen utan klart och tydligt inskränker köparens befogade förväntningar, kan göra friskrivningen gällande (Ramberg, Allmän avtalsrätt, 1996, s. 286 ff).

99 Benno, Transaktioners anonymisering och dess påverkan på rättsliga problemställningar, IT-rättsliga observatoriets rapport 1/97 (www.itkommissionen.se).

Bevisaspekter

Ett bevisrättsligt problem uppkommer vid användande av "point-and-click contracts" i och med att villkoren är enkla för säljaren att ändra från tid till annan. Även om säljaren kan visa att hans program är konstruerat på ett sådant sätt att köparen inte kan genomföra en beställning utan att först ha godkänt standardvillkoren, kan det råda tvekan om *vilka* standardvillkor som gällde vid tiden för köpet. Säljaren måste därför ha tekniska resurser och rutiner som möjliggör att han kan förelägga bevis om vilka villkor som gäller vid olika tidpunkter.

11. Konsumentavtal

Handel via Internet medför en rad förändringar för konsumenter.¹⁰⁰ Bland fördelarna kan nämnas att konsumentens möjlighet att träffa rationella val ökar eftersom det är enklare att göra jämförelser mellan olika varor/leverantörer. Dessutom kan Internethandel förbilliga konsumentprodukter på grund av de ökade möjligheterna att övergå från massproduktion till kundanpassad produktion. Vissa typer av tjänster och varor lämpar sig för leverans i elektronisk form, vilket minskar transportkostnaderna.

Internethandel medför också vissa risker och nackdelar. Konsumentens integritet minskar på grund av de nya möjligheterna att insamla, bearbeta, sprida och använda information om den enskilda konsumentens beteende. Vidare blir det enklare och billigare för näringsidkare att komma i kontakt med konsumenterna, vilket ökar risken för påträngande och oetiska marknadsföringsmetoder.¹⁰¹ Dessutom kan den "gränslöshet" som präglar Internet leda till att näringsidkare utnyttjar att vissa länder saknar effektiv konsumentskyddsreglering.

11 a) Konsumentbegreppet

Vid handel på Internet kan det vara mycket svårt att avgöra vilken sorts motpart man har att göra med – om det är en konsument eller en nä-

¹⁰⁰ Se för en dansk utredning om de konsumenträttsliga aspekterna, Forbrugerens retsbeskyttelse i grænsoverskridende digitale net, Erhvervsministeriet, Köpenhamn, juni 1997. Se även OECD, Project Team on Consumer Protection for Electronic Commerce, Fraudulent and misleading commercial conduct, DAFNE/CP/EC/WD (97) 1 om risken för bedrägerier via Internet.

¹⁰¹ I denna bok behandlas inte de problem som aggressiva marknadsföringsmetoder kan ge upphov till.

ringsidkare. När meddelanden mottas på en personlig e-postadress är det t.ex. ofta oklart om mottagaren agerar i egenskap av privatperson eller som företrädare för arbetsgivaren.

Om motparten är konsument omfattas avtalet av tvingande konsumenträttsliga skyddsregler. Det är näringsidkaren som har intresse av att säkerställa om avtalet sluts med en konsument eller ej, eftersom han i normalfallet har bevisbördan för att avtalet inte slutits med en konsument. Ett särskilt problem är emellertid att om näringsidkaren ber att motparten uppger om han är konsument eller näringsidkare och denne felaktigt uppger att han är näringsidkare (t.ex. i syfte att uppnå ett billigare pris men samtidigt måste acceptera en långtgående friskrivning som inte är giltig i förhållande till konsumenter), så blir näringsidkaren i alla fall bunden av de tvingande konsumenträttsliga reglerna. Parterna kan nämligen inte undgå de tvingande reglerna genom att komma överens om att konsumenten inte är konsument.¹⁰² Ytterligare en komplikation är att konsumentbegreppet inte är enhetligt definierat i svensk lagstiftning.

I CISG Art. 2 förekommer en annorlunda definition av konsumentbegreppet, där hänsyn skall tas till säljarens kännedom om köparens avsikter med köpet.¹⁰³ Det kan alltså uppkomma en situation där både CISG och konsumentköplagen är tillämpliga samtidigt. Eftersom konsumentköplagen är tvingande och CISG är dispositiv, kan det förefalla rimligt att konsumentköplagen ges företräde, men å andra sidan måste man i en sådan avvägning också beakta Sveriges åtagande att bidra till en uniform tolkning av CISG (Art. 7) samt att "(n)either the nationality of the parties nor the civil or commercial character of the parties ... is to be taken into consideration in determining the application of this Convention", Art. 1(3).

Problemet kan i praktiken delvis komma att lösas genom medlemskap i olika s.k. elektroniska köpcentra (*electronic malls*) där endast näringsidkare accepteras som medlemmar och kan handla.

I detta sammanhang skall också nämnas problemet med att fastställa

102 Ytterligare en komplikation för näringsidkaren är att definitionen av vad som är en konsument varierar från land till land. I vissa fall anses t.o.m. en juridisk person kunna vara konsument (t.ex. den franska lagen 14 juli 1991 sur les pratiques du commerce), Brulard och Demolin, *Les transactions commerciales avec les consommateurs sur Internet*, Internet face au droit, Ed Montero, 1997.

103 Ramberg, *Köplagen*, 1995, s. 56. Detta anses gälla även enligt Luganokonventionen 1988.

om motparten är omyndig. När parterna använder sig av digital signatur kan detta förhållande kontrolleras av CA (se kap. 4). Men för andra fall är det fråga om en risk som den myndiga parten måste bära på motsvarande sätt som när avtal sluts via andra medier. I praktiken blir denna risk särskilt stor vid elektronisk handel eftersom man vare sig ser eller hör motparten (och därför inte kan bilda sig en uppfattning om dennes ålder) samt att försäljning via Internet hittills visat sig vara en effektiv kanal för att nå ut till just unga människor.¹⁰⁴

11 b) Distansavtal

Det finns ingen svensk lag som direkt tar sikte på konsumenttransaktioner via Internet.¹⁰⁵ Konsumenter anses i allmänhet vara i behov av särskilt skydd. Därför finns en rad generella konsumentlagar (bl.a. konsumentköplagen, konsumenttjänstlagen, konsumentförsäkringslagen och konsumentkreditlagen). Vid vissa typer av transaktioner anses konsumenter särskilt skyddsvärda. Därför har man t.ex. för hemförsäljning infört extra långtgående skyddsregler med bl.a. ångerrätt. Det anses motiverat eftersom försäljningstekniken, där en försäljare kommer in i hemmet, kan upplevas som överrumplande och påträngande och risken därför är stor att konsumenten fattar oöverlagda beslut.

Nu uppkommer frågan om konsumenter skall skyddas särskilt vid Internethandel på så sätt att elektroniska viljeförklaringar avgivna av konsumenter inte är bindande. I kap. 3 b ovan har frågan om en elektronisk viljeförklaring är förpliktande behandlats. En förutsättning för att elektronisk handel skall kunna fungera effektivt är att man kan lita på att de transaktioner som sker är förpliktande. Även om det de facto inte upplevs som särskilt förpliktande att göra en beställning elektroniskt, så är det alltså väsentligt att man i juridiskt hänseende behandlar elektroniska beställningar som bindande och därmed bidrar till att upplevelsen av förpliktelse uppkommer. I annat fall riskerar man att säga av den gren man sitter på och att handel över Internet blir omöjlig, vil-

¹⁰⁴ Endast myndiga personer kan bli medlemmar i Posten AB:s elektroniska marknadsplats, Torget (www.torget.se).

¹⁰⁵ Hemförsäljningslagen är inte tillämplig (SOU 1996:40 s. 135).

ket innebär att konsumenter inte kan dra nytta av de fördelar som Internethandel för med sig.

För konsumenttransaktioner gäller emellertid generellt att man inte håller lika hårt på att löften är bindande. Detta visar sig i en tydlig trend mot ökad avbeställningsrätt för konsumenter.¹⁰⁶ Man har bedömt att handel med konsumenter kan ske effektivt, även om konsumenten inte är bunden vid sitt löfte.

Det finns tre bakomliggande huvudanledningar till varför konsumenter skulle kunna vara särskilt skyddsvärda vid Internethandel:

1. Försäljningsmetoderna är i vissa fall överrumplande och påträngande,
2. konsumenten saknar möjligheter att fysiskt inspektera avtalsobjektet före avtalsbeslutet och
3. konsumenten upplever många gånger inte ett klick med datormusen på rutan "ja" som förpliktande och inser därför inte konsekvenserna av det.

Dessa bakomliggande anledningar skall analyseras närmare i det följande.

Överrumplande försäljningsmetoder

Försäljningserbudanden på Internet har i stor utsträckning varit av passiv karaktär. Näringsidkare har framlagt sina erbjudanden på hemsidor och det har krävts att konsumenten själv är aktiv och letar reda på näringsidkarens erbjudanden. Detta kan man knappast beskriva som "överrumplande".

Det blir emellertid allt vanligare att näringsidkarsidan är mer offensiv. Det kan t.ex. vara så att ett reklamerbjudande visar sig i anslutning till att konsumenten letar efter viss information och inte alls aktivt sökt efter något att köpa. När sådana aktiva Internetförsäljningsmetoder jämförs med hemförsäljningssituationen, kan konstateras att köptrycket på konsumenten inte är lika starkt i Internet-situationen. Det är ju psykologiskt sett enklare att trycka bort ett elektroniskt erbjudande, än att göra en hemförsäljare besviken genom att be honom gå. Man får

106 Se t.ex. 41 § konsumentköplagen och 42 § konsumenttjänstlagen.

närmast beteckna situationen som "oväntad", men kanske inte som "överrumplande".

Möjligheten till fysisk inspektion

Vissa produkter kan vara svåra att bedöma om man inte kan inspektera dem fysiskt. Detta gäller t.ex. kläder, inredningartiklar m.m. För andra produkter är den fysiska inspektionen inte alls informativ, t.ex. beträffande tjänster, CD-skivor, dataprogram, böcker, filmer och tidningar. Information om sådana produkters egenskaper kan lika väl (eller bättre) tillgodoses elektroniskt t.ex. på så sätt att man kan lyssna på delar av CD-skivans musikinnehåll eller pröva delar av dataprogrammet via sin egen dator.

Problemet med att konsumenter inte kan göra fysiska inspektioner har man även vid postorderförsäljning. Där har konsumenter hittills inte ansetts vara i behov av särskild skyddslagstiftning i Sverige. I andra länder finns emellertid särskild reglering av postorderförsäljning till konsument (t.ex. i Danmark).

Upplevelsen av förpliktelse

Upplevelsen av bundenhet varierar i olika avtalssituationer. Det är en stor skillnad att hämta en vara i en butik, gå fram till kassan och betala kontant, jämfört med att sitta hemma en kväll och klicka med datormusen på en ruta där det står "ja". Momentet av frestelse är ofta större i butiken där varan finns direkt tillgänglig, men i gengäld är det återhållande momentet också större (den omedelbara känslan av att smakar det, så kostar det). Det finns en rad mellanlägen (t.ex. postorderförsäljning och telefonbeställningar) där balansen mellan frestelse och känslan av uppoffring varierar.

Det är alltså inte omöjligt att tänka sig att elektroniska viljeförklaringar avgivna av konsumenter behandlas principiellt annorlunda än andra elektroniska viljeförklaringar (se kap. 3 b). Men samtidigt måste man överväga om det är rimligt att särbehandla Internethandel. De flesta som anger sitt namn och sitt betalningsmedium (vare sig det är kortkortsnummer, fakturraadress eller en elektronisk betalningsanvisning) torde inse att beställningen är förpliktande. En skyddslagstiftning av innebörd att elektroniska beställningar inte vore bindande skulle

alltså tillgodose ett skyddsbehov för endast en liten del av konsumentkollektivet (det fåtal som inte inser att beställningar kan få rättsliga konsekvenser).¹⁰⁷

Distansavtalsdirektivet

Europaparlamentet och rådet har utfärdat ett direktiv 97/7/EG av den 17 januari 1997 om konsumentskydd vid distansavtal (bilaga 2). I Sverige pågår en utredning om hur direktivet skall införlivas med svensk rätt. Arbetet sker i nordiskt samarbete.

Syftet med direktivet är att harmonisera medlemsstaternas rättsregler beträffande konsumentens ställning i samband med distansköp, särskilt när parterna möts med hjälp av ny elektronisk teknik men det omfattar också traditionell postorderförsäljning. Direktivet innehåller regler om ångerrätt samt föreskrifter om vilken information konsumenten har rätt att få innan avtalet. Därutöver innehåller direktivet bestämmelser om hur distansköp skall genomföras och ett förbud mot leveranser utan att konsumenten gjort en beställning samt förbud mot olika former av marknadsföringsmetoder.

Ovan har framkommit att det inte föreligger särskilt tunga argument för att skydda konsumenter vid Internethandel i högre grad än vad som gäller enligt generell konsumentskyddslagstiftning. Det alltmer vanligt förekommande bruket att medge konsumenter i vanliga affärer rätt till öppet köp under tre–tio dagar, kan möjligen anses innebära att konsumenter i allmänhet kan påräkna ångerrätt i alla typer av köptransaktioner. Direktivet om distansavtal kan i det perspektivet betraktas som att man gör tvingande rätt av handelsbruket att medge konsumenter rätt till öppet köp.¹⁰⁸ Detta stämmer också väl överens med den allmänna trenden mot ökad avbeställningsrätt för konsumenter. Men sett i ett internationellt perspektiv kan inte det omfattande svenska bruket av öppet köp tjäna som en förklaring till direktivet. Öppet köp är inte alls en lika vanlig företeelse i andra europeiska länder.

107 Se beträffande konsumenters möjligheter att frivilligt begränsa sitt konsumtionsutrymme, kap. 4 e samt om möjligheten att återkalla rättshandlingar, kap. 7.

108 Även om det är en principiell skillnad mellan ångervecka och öppet köp med avseende på ansvaret för att varan förstörs utan köparens eller säljarens egna förskyllan.

I direktivet görs undantag från kravet på ångerrätt för i princip samtliga de produkter som kan förväntas nå stor omsättning via Internet: Vissa finansiella tjänster, dagliga konsumtionsvaror, inkvartering, transporter, fritidsaktiviteter, fritidsevenemang utomhus, starkt prisflukturerande varor och tjänster, specialbeställda produkter, varor som snabbt försämras eller på grund av sin beskaffenhet inte kan återlämnas, ljud- och bildinspelningar eller datorprogram vars plombering brutits av konsumenten. Det framkommer ingen förklaring till varför ångerrätt anses angelägen vid vissa avtal men inte andra.

Direktivet utgör endast minimikrav. Det är fullt möjligt för den svenska lagstiftaren att låta ångerrätten omfatta även varor och tjänster som undantagits från direktivets tillämpningsområde. Det framstår som en svår uppgift att implementera ett direktiv vars grundläggande syfte är så oklart och samtidigt åstadkomma konsekvens och systematik i förhållande till redan befintlig lagstiftning.

11 c) Tillämplig lag¹⁰⁹

Som utgångspunkt gäller att parter själva kan komma överens om vilket lands lag som skall tillämpas på deras avtal (se ovan kap. 2 b). Enligt Art. 5 Romkonventionen 1980 gäller detta inte för konsumentavtal rörande lösöre, tjänster eller anslutande kreditavtal.¹¹⁰ Konsumenten ges i artikeln ett skydd mot att han berövas sina rättigheter enligt tvingande rätt i sitt hemland. Artikeln lyder:

1. Denna artikel är tillämplig på avtal om tillhandahållande av varor eller tjänster åt en person ("konsumenten") för ändamål som kan anses ligga utanför hans yrkesmässiga verksamhet, liksom avtal om finansiering av ett sådant tillhandahållande.
2. Oavsett bestämmelserna i artikel 3 skall parternas lagval inte medföra att konsumenten berövas det skydd som han har rätt till enligt tvingande regler i lagen i det land där han har sin vanliga vistelseort

¹⁰⁹ Se en ingående analys Benno, Consumer purchases through telecommunication in Europe – application of private international law to cross-boarder contractual disputes, 1993.

¹¹⁰ Se även 13 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

- om i det landet avtalet föregicks av ett särskilt anbud riktat till konsumenten eller av annonsering där och konsumenten där vidtog de för avtalets ingående nödvändiga åtgärderna, eller
 - om den andre parten eller dennes representant har mottagit konsumentens beställning i det landet, eller
 - om avtalet rör försäljning av varor och konsumenten reste från det landet till ett annat land och gjorde sin beställning där, förutsatt att konsumentens resa arrangerades av säljaren för att förmå konsumenten att köpa.
3. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall ett avtal som den här artikeln är tillämplig på, i avsaknad av lagval i enlighet med artikel 3, regleras av lagen i det land där konsumenten har sin vanliga vistelseort, om det ingås under omständigheter som beskrivs i stycke 2 i den här artikeln.
4. Denna artikel skall inte tillämpas på
- a) transportavtal;
 - b) avtal om tillhandahållande av tjänster, om tjänsterna skall tillhandahållas uteslutande i ett annat land än det där konsumenten har sin vanliga vistelseort.
5. Oavsett bestämmelserna i artikel 4 skall denna artikel tillämpas på avtal som för ett totalpris tillhandahåller en kombination av resa och logi.

Det för Internet-handel problematiska är i vilka fall näringsidkaren får anses ha riktat ett "särskilt anbud" till konsumenten eller annonserat i konsumentens land. Med annonser tänker man sig vanligen uppsökande informationsverksamhet som syftar till försäljning. Information som lämnas på Internet är ofta passiv till sin karaktär och förutsätter att konsumenten själv är aktiv för att finna informationen. Därför kan det ifrågasättas om det kan betecknas som "annonsering" ("advertising"), i Romkonventionens mening.

För att annonsering av en näringsidkare i ett främmande land skall anses ha tagit sikte på en svensk konsument krävs en mer aktiv insats från näringsidkaren än att informationen kan nås av en svensk konsument via Internet. En sådan aktiv insats kan t.ex. bestå i att man etablerar hypertextförbindelser (dvs. referenser från en sida i Internet till en annan) från en svensk till en utländsk hemsida. Härvid uppkommer emellertid ytterligare ett problem, nämligen att fastställa vem som åstadkommit hypertextreferensen till den utländska hemsidan – det behöver ju inte nödvändigtvis vara den utländske näringsidkaren som skapat den. Vidare kan den omständigheten att annonstexten är utfor-

mad på svenska språket leda till att annonseringen anses riktad mot svenska konsumenter.¹¹¹

Det är särskilt svårt att bedöma om ett erbjudande som visar sig för konsumenten i samband med att han söker efter information eller efter andra varor skall anses som ett särskilt anbud riktad till konsumenten. När näringsidkaren använder sig av sådana uppsökande marknadsföringsmetoder, kan han vanligen inte själv bestämma mot vilka konsumentnationaliteter erbjudandet skall rikta sig. Trots detta är antagligen kravet på "särskilt anbud riktad till konsumenten" uppfyllt och näringsidkaren måste därför finna sig i att konsumentens nationella tvingade skyddsregler gäller för avtalet.

Farhågan att konsumenter är rättslösa vid handel på Internet eftersom de i praktiken saknar möjligheter att få en tvist prövad i sitt hemland och dessutom har svårt att få domar verkställda bör inte överdrivas.¹¹² Precis som vid traditionell handel har konsumenter möjligheter att välja med vem de vill göra transaktioner. Om konsumenten väljer att handla med seriösa och välkända näringsidkare som värnar om sitt rykte, så kan det utgöra en sorts praktisk försäkring för att konsumenten blir korrekt behandlad.¹¹³ Näringsidkare som inte bedriver seriös verksamhet blir sällan långlivade vare sig de agerar på Internet eller i traditionell butikshandel.¹¹⁴

111 Liknande IP-rättsliga resonemang förs när tillämpligheten av marknadsrättslig lagstiftning bedöms.

112 Luganokonventionen 1988 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område Art. 7–15 reglerar vissa konsumenttvister och ger konsumenten rätt att enligt eget val väcka talan i det land där han har hemvist eller där näringsidkaren har hemvist.

113 Inom ramen för elektroniska köpcentra sker ibland viss kvalitetskontroll av de som agerar på köpcentrat (se t.ex. Postens allmänna villkor för anslutning till Torget, artikel 5.7)

114 För en mer pessimistisk syn se rapporten från OECD, Project Team on Consumer Protection for Electronic Commerce, Fraudulent and misleading commercial conduct, DAFNE/CP/EC/WD (97) 1.

12. Elektroniska bevis

12 a) Inledning

Även om muntliga och skriftliga åtaganden *teoretiskt* sett ofta är lika förpliktande, är det väsentliga skillnader beroende på de *praktiska* bevisproblem som föreligger när skriftlig dokumentation saknas. Det skriftliga pappersdokumentet har hittills varit ett mycket effektivt bevismedel. Det kan vara fråga om brev, bekräftelser och kvittenser, kontrakt, fakturor osv. Här skall belysas vilken bevisrättslig betydelse det har att den skriftliga dokumentationen utväxlat elektroniskt.

Pappersdokument som bevismedel

Pappret är i första hand ägnat att tjäna som bevis om äkthet och integritet – dvs. *vem* som undertecknat samt om *innehållet* i förpliktelsen. Bevisvärdet är särskilt starkt när texten är handskriven, eftersom handskrift ofta är så personlig att den kan knytas till en viss person (grafologi). Även om det är möjligt att förfalska pappersdokument, ges de av parter, myndigheter och domstolar ett högt bevisvärde. Förklaringen ligger i vanans makt och i den lagreglering som på en rad områden reglerar dokument i pappersform, inte minst den straffrättsliga regleringen av urkunds förfalskning, samt att rättssäkerheten befordras genom upprättande av skriftliga handlingar.¹¹⁵ Beträffande undertecknade dokument antas i allmänhet att den part som önskar underkänna en underskrifts äkthet, måste föra fram sannolika skäl och anföra övertygande bevis.¹¹⁶

Ansträngningarna att skapa svårförvanskade pappersdokument har

115 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 214.

116 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 214.

minskat (många verksamheter använder t.ex. inte ens särskilt brevpapper, utan påför adresser direkt i samband med utskrift). Därigenom har pappret fått en mer tillbakaträngd betydelse som bevis för vem som är upphovsman och att innehållet är oförändrat.¹¹⁷

Pappersdokumentet kan göras till föremål för särskilda *säkerhetsåtgärder*: Genom att deponera pappersdokumentet på ett säkert ställe kan man säkerställa att innehållet inte förvanskas (som exempel kan nämnas ingivning av äktenskapsförord till tingsrätten). En annan form av säkerhetsåtgärd är att låta dokumentet eller underskriften bevittnas.

Elektroniska bevismedels särart

För att avgöra värdet av ett elektroniskt bevis, måste man bilda sig en uppfattning om hur stor risken är för förfalskning. Information som manifesteras med hjälp av elektromagnetism ger inte något "fingeravtryck" på sitt medium. Informationen kan fritt kopieras från en diskett till en annan eller från en server på Internet till en annan. Sådan kopiering är en nödvändig beståndsdel för digital program- och dataanvändning, informationsspridning m.m. Man kan t.ex. inte sätta ett handskrivet signum i ena hörnet eller underteckna med sin personliga namnteckning. Det elektroniska mediet är helt opersonligt och osjälvständigt. Man kan uppnå en illusion av självständighet vid grafisk återgivning, men det är endast en illusion. Ett fax som ser ut att vara undertecknat, består av en massa fyrkantiga prickar som är ett resultat av digitala impulser. Även om "underskriften" liknar en underskrift, är den endast en rad osjälvständiga prickar. Ju fler prickar, desto mer likt en självständig underskrift. Men det är ändå en väsentlig skillnad mellan små prickar och en handskriven underskrift, nämligen möjligheten till förfalskning.¹¹⁸

Ingen kan ta bort information från ett pappersdokument utan att det på ett eller annat sätt ger spår på pappret. Men när mediet inte längre är unikt, är det plötsligt möjligt att göra en perfekt förfalskning. Det går inte att skilja digitala kopior från original. Därför kan det vara omöjligt att avslöja om ett elektroniskt bevis är förfalskat, vilket påtag-

¹¹⁷ M. B. Andersen, Lærebog i Edb-ret, 1991, s. 387.

¹¹⁸ Einersen, Elektronisk aftale- og bevisret, 1992, s. 102 f; Hillert, Knepiga fastighetsköp, Festskrift till Bertil Bengtsson, 1993, s. 207.

ligt ökar risken för förfalskning. Man måste därför vara försiktig innan man tillägger elektroniska medier avgörande betydelse som bevis.

12 b) Principer för bevisbörda och beviskrav

Svensk bevisrätt bygger på en allmän princip om fri bevisprövning. Bevisning om ett avtals existens kan t.ex. föras på vilket sätt som helst (undantaget vissa formbundna avtalstyper).

Den omständigheten att bevis framförs innebär inte nödvändigtvis att beviset ges betydelse när målet avgörs.¹¹⁹ Domaren måste vid sin bedömning av bevisbördans placering och beviskravets höjd ta hänsyn till vilka allmänna konsekvenser det får utanför rättegången. Stränga beviskrav leder till ett incitament för en part att säkra starka bevis. Men sådana krav kan leda fram till en obillig ansvarsfördelning mellan parterna i ett enskilt fall samt i vissa fall till en omotiverad särbehandling av sådana som varit förutseende nog att säkra formella bevis, vilket i sin tur minskar den ifrågavarande materiella rättsregelns genomslagskraft i samhället. Låga beviskrav skapar å andra sidan rättsosäkerhet på så vis att det blir svårt att på förhand avgöra hur ansvaret fördelar sig.¹²⁰

Bevisbördan brukar placeras på den part som typiskt sett har bäst *möjligheter att säkra bevis*.¹²¹ Har man t.ex. teknisk möjlighet att i sitt IT-system registrera tidpunkten för avsändandet och mottagandet av meddelanden kan en underlåtenhet att använda dessa möjligheter eller förebringa bevisning om dem få negativt bevisvärde när man skall föra bevisning om vid vilken tidpunkt meddelandet sänts.

Ytterligare en omständighet som är av betydelse för bevisbördans placering är samhällseliga intressen om vad som är mest ändamålsenligt. Sådana allmänna hänsyn kan överväga behovet av rättfärdighet i ett enskilt fall.¹²² I samband med elektronisk handel föreligger ett angeläget samhällseligt behov av att *skapa trovärdighet* till den elektroniska kommu-

119 "Evidence isn't proof".

120 M. B. Andersen, IT-ret, s. 420; Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 85 ff.

121 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 88.

122 Olivecrona, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930, s. 130 och s. 137 f.

nikationsteknologin, eftersom det är till gagn för samhället att elektronisk handel underlättas och ökar. Detta kan leda till att man i vissa fall finner anledning att lägga bevisbördan på den som påstår att den elektroniska tekniken fallerat eller att man lättar på beviskravet för den som skall bevisa att den elektroniska kommunikationstekniken fungerat.

I samband med en bedömning av vad som är ändamålsenligt bör man också ta hänsyn till att bevisbördans placering och beviskravets höjd i praktiken kan fungera som en förstärkning av *skadeståndets reparativa och preventiva effekt*, i det att man därigenom kan åstadkomma en stark press på den som har möjlighet att undvika skadan att göra sitt bästa samtidigt som den skadelidande åtnjuter en avsevärd trygghet i de fall skada inträffat.¹²³ Detta argument kan utgöra stöd för att ålägga CA ett exculpationsansvar för att en skada inte orsakats genom vårdslöshet (se kap. 4 g).

Ytterligare en faktor som är av betydelse vid bevisvärderingen är *sedvana*.¹²⁴ Detta sammanhänger med den s.k. "ursprungssannolikheten", som innebär att bevistemats vanlighet inom en viss population kan ha ett visst värde som bevis. Ursprungssannolikheten baserar sig på en erfarenhetssats grundad på tidigare undersökningar eller erfarenhet. Man avgör sålunda sannolikheten för påståendet mot bakgrund av hur ofta en sådan händelse som den påstådda inträffar. Man bör emellertid vara försiktig med att resonera på detta sätt. Att det över huvud taget blivit en rättegång kan bero på att det hänt något som är mycket ovanligt. Ursprungssannolikheten får främst betydelse om man trots en noggrann undersökning inte finner något bevismaterial som tyder på att det ligger annorlunda till.¹²⁵ Sedvana kan också beskrivas som "hjälpfakta" vid bevisvärderingen.

12 c) Avtal om bevis

Parter kan i viss utsträckning genom avtal reglera hur domstolen skall förhålla sig till bevisrättsliga frågor. I meddelandeutväxlingsavtal som

123 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 94 f.

124 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 102 f framhåller att den endast är av betydelse vid bevisvärderingen och inte för frågan om bevisbördans placering.

125 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 129 ff.

ingås mellan parter som har för avsikt att kommunicera elektroniskt in- tar ofta den bevisrättsliga regleringen en central plats (se kap. 9).

Ett avtal kan stipulera att ett meddelande skall anses som ”avsänt” när en part kan bevisa att man förfarit på visst sätt (se t.ex. EDI-avtal 96 p. 5.1, bilaga 3). Ett sådant avtalsvillkor hindrar emellertid inte domstolen från att bedöma om det är fråga om en förfalskning. Bevisvärderingen ankommer på domstolen och över den saken har parterna ingen dispositionsrätt.¹²⁶ Avtal om bevisvärdering är emellertid inte särskilt vanligt förekommande.¹²⁷

Domstolen kan antas vara villigare att acceptera avtal som kastar om *bevisbördan*. Förklaringen ligger i att regler om bevisbördans placering kan betecknas som materiella rättsregler (eller åtminstone som gränsfall) och över sådan frågor har parterna dispositionsrätt. Som exempel kan nämnas EDI-avtal 96 p. 5.2 vilken stipulerar: ”Om inte endera parten kan visa annat, anses EDI-meddelande ha kommit till mottagande parts Elektroniska adress om det har loggats in som mottaget enligt mottagande parts Utväxlingslogg eller – i den mån EDI-meddelande mottas av parts TTP – enligt Utväxlingslogg som förs hos sådan TTP”.

12 d) Bevis om systemfunktioner och handläggningsrutiner

Vid tvist om ett elektroniskt meddelande är avsänt, mottaget eller om dess innehåll är det i allmänhet nödvändigt att framföra bevisning om *systemets funktioner*. Bevisning rörande systemets funktioner sker ofta genom sakkunnigutlåtanden från tekniska experter. Sådana utlåtanden (skriftliga eller muntliga) är i allmänhet oproblematiska att hantera när de rör tekniska förhållanden. På grund av den snabba tekniska utvecklingen och att expertutlåtanden många gånger också innefattar vad som är brukligt vid handhavande av tekniken och andra skönmässiga bedömningar, föreligger emellertid ofta olika uppfattningar från olika ex-

¹²⁶ Ekelöf, Rättegång I, 1980, s. 37.

¹²⁷ M. B. Andersen, Lærebog i Edb-ret, 1991, s. 382. Se dock Section 6–2 i the ABA:s Model Electronic Payments Agreement: ”The receipt by the sender of an Acknowledgment from the recipient shall constitute conclusive evidence that the subject communication was received and is syntetically correct.”

perter. När en expert t.ex. gör en bedömning av risken för att en digital signatur manipulerats (se nedan kap. 12 g), är det viktigt att skilja på vad som är ett konstaterande (möjligheten att manipulera) och vad som är ett s.k. "statistiskt bevis" om hur vanligt förekommande och sannolik manipulation är. I det senare fallet uttalar sig experten endast om ett frekvensförhållande.¹²⁸ Då måste domstolen ta ställning till hur denna frekvens förhåller sig till det enskilda fallet. Bara för att ett förhållande är vanligt behöver det ju inte alltid vara för handen.¹²⁹

Som komplement till bevisningen om systemets funktioner kan det vara nödvändigt att belysa de *manuella arbetsrutinerna*, t.ex. hur man brukar göra säkerhetskopior. Sådan bevisning sker vanligen genom vittnesförhör med de personer som utför åtgärderna. En organisation med effektiv administration och väl genomförd säkerhetspolitik (banker, försäkringsbolag m.m.) kan enklare framföra övertygande bevisning om arbetsrutiner än organisationer som använder sig av mindre etablerade rutiner för elektronisk kommunikation.¹³⁰

12 e) Telefax

*Tekniken*¹³¹

Telefax är en idag mycket vanligt förekommande form av elektronisk överföring av tryckt skrift. En telefax överför den information som framträder visuellt på ett pappersark, t.ex. som ord, bilder, handskrift m.m. Bilden scannas in i avsändarfaxen och konverteras till digitala signaler som överförs via det offentliga telenätet och mottas av mottagarfaxen. Där konverteras det till en likadan bild som den avsända och skrivs ut på ett nytt pappersark eller lagras i telefaxmaskinens minne. Telefax kan också sändas helt digitalt från en dator till en faxmaskin eller från dator till dator. Ett avgörande problem är om den aktuella standarden (telefaxens "språk") är gemensam för avsändare och mottagare.

128 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 157.

129 Se en ingående analys, Edeltam, Sakkunnigbeviset, 1991, särskilt s. 387 ff.

130 M B Andersen, Lærebog i Edb-ret, 1991, s. 384.

131 Beskrivningen av tekniken har hämtats från M. B. Andersen, Lærebog i Edb-ret, 1991, s. 390 f.

Telefax-transmission sker enligt standarder utvecklade i överensstämmelse med CCITTs (Comité Consultatif Internationale de Télégraphie et Téléphone) rekommendationer. Standarderna säkrar bland annat att avsändare och mottagare identifieras och att överföringen sker på visst sätt. Efter varje sida sänder avsändarfaxen en s.k. MPS-signal (Multi-Page-Signal) till mottagarfaxen som bekräftar med en MCF-signal (Message ConFirmation). Först när MCF-signalen är mottagen kan nästa sida sändas. När sista sidan sänds, sänder avsändarfaxen en EOP-signal (End Of Procedure) som kvitteras med en MCF-signal. Mottagandet av denna MCF-signal ger avsändarmaskinen en order att skriva "OK", vilket markerar avslutningen på telefaxtransmissionen. Två parter kan också kommunicera via telefax enligt särskilda standarder, bl.a. för att förhindra avlyssning.

Bevis om avsändande

Ibland används telefax som bevis för att ett meddelande sänts till en viss person vid en viss tidpunkt. Det är möjligt eftersom telefaxtransmissionen avslutas med att avsändarmaskinen skriver en transmissionsrapport samt att maskinen kontinuerligt producerar aktivitetsrapporter (förteckningar över mottagna och avsända telefax under en viss period). Transmissionsrapporten och aktivitetsrapporten anger hur många sidor som överförts och till vilken abonnent. På vissa telefaxmaskiner anges också tidpunkten för överföringen och hur lång tid den pågått. Utöver originaldokumentet – som i allmänhet är opåverkat av överföringen – är dessa rapporter de enda "bevisen" för att ett telefax avsänts.

Bevisvärdet av dessa rapporter är begränsat. *Tidpunkten* för avsändandet bestäms av den klocka som är placerad i avsändarfaxen och som kan påverkas av avsändaren (men mottagaren får också tidsangivelser i sin aktivitetsrapport och den är beroende av tidsinställningen i mottagarfaxen).

Bevis om från vem faxet härrör

Själva namnteckningen på ett faxmeddelande är enkel att manipulera, t.ex. genom att klistra på en namnteckning från ett annat dokument. På mottagarens faxmeddelande framgår från vilket nummer det avsänts.

Den uppgiften är emellertid helt beroende av vilka uppgifter som angivits av avsändaren. Det är mycket enkelt att ändra dessa uppgifter – hur man gör framgår av manualen som medföljer faxmaskinen när den köps. På grund härav kan ett undertecknat fax endast utgöra ett svagt bevis om från vem faxet härrör. Men helt utan betydelse är det inte. Vid en samlad bedömning bör man beakta hur stor sannolikheten är för förfalskning. Transaktionens karaktär kan då vara av betydelse. T.ex. vid borgensåtaganden har fax normalt ett lägre bevisvärde än vid beställningar av varor, eftersom det vid borgensåtagandet typiskt sett föreligger större risk att tredje man (gäldenären) förfalskat namnteckningen.

Bevis om faxets innehåll

Rapporternas angivande av hur många sidor som sänts, säger inget om vilka sidor som sänts. Blanka sidor överförs snabbare än textfyllda sidor beroende på scannrings-processen. Eftersom överföringstiden också påverkas av andra faktorer (t.ex. nättillgänglighet och hur lång tid kvitteringsproceduren tar) står tid och textmängd inte i ett sådant exakt förhållande till varandra att man utifrån tidsåtgången säkert kan beräkna textmängden. Men överföringstiden ger normalt en ungefärlig information om textmängden.

Dessutom måste man observera att mottagarmaskinens kvittens av att ett telefax är mottaget inte nödvändigtvis innebär att det är läsbart. Meddelandet kanske inte har skrivits ut av mottagarfaxen på grund av att det saknas papper eller färg och istället lagrats i telefaxens minne som därefter på grund av elektriskt fel raderas (se kap. 5 e om denna problematik). Vidare kan det vara så att mottagarfaxen saknar möjlighet att läsa avsändarens språk (inkompatibilitet – se kap. 6 d).

Sammanfattande om fax som bevis

När man bedömer hur starkt bevisvärde som skall tillmätas ett elektroniskt meddelande måste man ta hänsyn till manipulationsmöjligheterna och manipulationsrisken. Bara för att det föreligger en viss risk för manipulation, bör inte beviset fränkännas all betydelse.¹³² Brev och bevis

¹³² Hultmark, Slutande av avtal med moderna kommunikationsmedel, Festskrift till Jan Ramberg, 1997, s. 265.

om att brev sänts rekommenderat kan också manipuleras, men trots det tillerkänns de ett tämligen högt bevisvärde. Den omständigheten att en part som stöd för att han sänt ett telefax kan åberopa transmissionsrapport och aktivitetsrapport där tiden för överföring ungefärligen överensstämmer med textmängden, är onekligen ett starkt bevis. Detta gäller i synnerhet när den påstodde mottagaren inte förmår uppvisa sin aktivitetsrapport som bevis för att han inte mottagit det aktuella telefaxet eller t.ex. vittnesbevisning om att hans telefaxmaskin varit ur funktion.¹³³

12 f) E-post

När meddelanden utväxlas genom elektronisk post (e-post) går meddelandena från och till e-postadresser på Internet. E-postadresser administreras av Internetleverantörer, vilka som ett led i sina tjänster tillhandahåller funktioner som gör det möjligt för användaren att koppla upp sig till systemet. Systemet producerar listor över avsända och mottagna meddelanden. Av dessa framgår tiden då de mottagits/avsänts samt ungefär hur mycket utrymme meddelandet krävt. Vanligtvis kan användaren välja att låta systemet automatiskt sända en kvittering till avsändare när ett meddelande har mottagits eller blivit avläst. I de flesta fall varnar systemet användaren om ett meddelande inte kommer fram. Denna varningsfunktion är emellertid inte särskilt tillförlitlig. Över huvud taget kan konstateras att kommunikation via Internet inte är särskilt säker; dels är det inte ovanligt att meddelanden inte når fram eller fördröjs, dels kan meddelanden avlyssnas och manipuleras av "hackers".¹³⁴

Trots osäkerheten i dessa avseenden fungerar en lista över avsänd och mottagen e-post som ett starkt bevismedel om tidpunkten för avsända och mottagna meddelanden, i synnerhet om denna lista kan jämföras och befinnas överensstämma med motpartens lista. Detsamma

¹³³ Se angående det som har kallats för "förklaringsbörd", Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 99.

¹³⁴ Avlyssningsproblemet kan man komma till rätta med genom tekniken med digital signatur. Detta har givit upphov till en politisk debatt om säkerhetspolisens behov av att kunna avlyssna krypterade meddelanden. Problemet är inte av direkt intresse för avtalsrätten och behandlas därför inte i denna framställning. Se en rapport från Regeringskansliet, okt. -97.

gäller beträffande ett e-postmeddelandes innehåll. För att beviset skall förlora i styrka krävs att man på ett eller annat sätt gör sannolikt att ett fel eller manipulation varit för handen.¹³⁵ Svagheterna med e-post som bevismedel ligger främst i att det ofta är förhållandevis enkelt att sända ett e-post-meddelande i någon annans namn samt att tekniken vanligen inte ger information om när ett meddelande blivit avläst ("tagit del av") utan endast om när det avsänts respektive mottagits (se närmare om dessa problem kap. 5 d och 7).

12 g) Digital signatur

*Tekniken*¹³⁶

För att bevisvärderingsfrågorna om digital signatur skall kunna förstås är det nödvändigt att känna till lite mer om hur den tekniskt sett är uppbyggd. En digital signatur består av en teckenföljd som utgör resultatet av matematiska krypteringsoperationer (i praktiken utförda av en dator på ett elektroniskt dokument). Tekniken med digital signatur enligt public-key-konceptet innebär att den signerande parten erhåller ett nyckelpar, antingen via ett dataprogram eller genom en särskild CA. Den ena nyckeldelen är offentlig/publik och den andra är privat/hemlig. Med hjälp av den privata nyckeln krypteras vissa delar av dokumentet. Dekryptering kan endast ske med den publika nyckeln. Mottagaren av dokumentet kan antingen erhålla den publika nyckeln direkt från den signerande parten eller finna den i ett register. I och med att den publika nyckeln passar och förmår dekryptera den krypterade texten, kan mottagaren känna sig säker på att dokumentet härrör från innehavaren av den privata nyckeldelen.

Det är viktigt i sammanhanget att känna till att man inte kan dekryptera ett dokument som krypterats med den publika nyckeln med hjälp av den publika nyckeln själv. Det går s.a.s. inte att "backa" kryptering-

¹³⁵ Se angående "ursprungssannolikhet", Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992, s. 129 f, och "förklaringsbörda", s. 99.

¹³⁶ Se ingående Baum och Ford, Secure electronic commerce, 1997, särskilt kap. 8 om bevis-säkring.

en. Detta kallas för asymmetrisk kryptering (till skillnad från symmetrisk kryptering som innebär att man använder samma nyckel för att kryptera som för att dekryptera). Den publika nyckeln kan alltså inte missbrukas på så sätt att en obehörig person krypterar ett meddelande med hjälp av den publika nyckeln och påstår att det krypterade meddelandet härrör från innehavaren av den privata nyckeln, eftersom ett meddelande som krypterats med den publika nyckeln kan inte dekrypteras med samma publika nyckel.

I samband med den digitala signaturen krypteras dokumentet. Det är emellertid inte hela dokumentet som krypteras utan endast ett sammandrag, ett kondensat, som kallas för hash-värde. Om man bara ändrar ett enda litet tecken i dokumentet så påverkas hash-värdet. Tekniken säkerställer på så vis att dokumentets innehåll inte har förändrats efter det att det signerats.

Frågan om en digital signaturs bevisvärde kommer upp i främst två situationer. För det första när den part som framstår som den som signerat förnekar att han skrivit meddelandet. För det andra i samband med att innehavaren av nyckeln eller den förlitande parten gör gällande anspråk gentemot CA (för de materiella problemen se kap. 4). I båda dessa fall kan en rad invändningar framföras, t.ex. att

1. någon annan än den föregivna innehavaren av den privata nyckeldelen hade tillgång till den,
2. tekniken orsakat felaktigheter bestående i att fel person kopplats till den privata nyckeldelen,
3. tekniken inte förmått säkerställa att meddelandets innehåll är oförändrat eller att
4. CA:s rutiner för identifikation av nyckelinnehavaren samt för återkallelse av nycklar varit otillräckliga.

Samtliga dessa invändningar aktualiserar bevisfrågor om CA:s handläggningsrutiner samt tekniska standard.

Invändning om manipulation

När det framförs en invändning om att den digitala signaturen blivit manipulerad, måste man bedöma om det varit möjligt att manipulera den. Det finns krypton som inte går att knäcka, som alltså teoretiskt sett är helt säkra. Sådan krypton är emellertid mycket otympliga och

kan endast användas i extremsituationer. De fungerar inte för vanlig handel.

I bedömningen av om manipulation skett skall man inte endast ta hänsyn till om det teoretiskt sett varit möjligt att knäcka koden, utan framför allt om det varit praktiskt möjligt och sannolikt. Ju längre en nyckel är – dvs. ju fler variationsmöjligheter som ligger i kryptot – desto svårare är det att knäcka kryptot. För närvarande anser man att 128 bit-nycklar är tillräckligt säkra för att i praktiken förhindra att kryptot knäcks, men det kan komma att ändra sig och då måste nyckelnns variationsmöjligheter utökas. Det är alltså inte möjligt att slå fast för all tid framöver att 128 bit-nycklar är säkra.¹³⁷ Det är inte bara *längden på nyckeln* som är av betydelse för att bedöma manipulationsrisken. Krypteringsalgoritmens *uppbyggnad* kan vara sådan att det är förhållandevis enkelt att utesluta flera av variationsmöjligheterna, vilket ökar möjligheterna att knäcka kryptot. Även hur mycket nyckeln är använd har betydelse. Ju mer krypterad text som finns tillgänglig, desto lättare är det att knäcka kryptot. Nycklarna har alltså begränsad *livslängd*.

Även en kort, illa uppbyggd och mycket använd nyckel kräver emellertid expertkunskaper för att kunna knäckas (det är i åtminstone inget som en normal jurist klarar av att göra på en dag!). Därför är det normalt sett inte tillräckligt att framföra bevisning om att det i och för sig varit möjligt att knäcka koden, man måste dessutom visa att det är sannolikt att signaturen blivit manipulerad (t.ex. genom att påvisa att den förmente manipulören hade tillgång till sådan expertis i kombination med att han hade ett motiv att manipulera signaturen eller meddelandets innehåll).¹³⁸ Vid vissa transaktioner, t.ex. betalningsanvisningar där det inte är motparten utan en helt utomstående som är manipulator, är det mindre betungande att påvisa sådan sannolikhet.

Invändning om identitetsfel

När ett nyckelpar införskaffats av den signerande parten själv och han själv uppger sig vara en viss person (t.ex. Bill Gates, se kap. 4 b), föreligger ingen betryggande bevisning om nyckelinnehavarens verkliga

¹³⁷ Enligt § 7 (1) p. 3 i den tyska lagen om digital signatur skall det framgå hur lång nyckel som använts.

¹³⁸ Se ovan kap. 12 b om ursprungssannolikhet och sedvana.

identitet. Genom att ta hjälp av en utomstående part, CA, som identifierar nyckelinnehavaren kan sådan bevisning säkras.

När invändningen rör frågan om CA identifierat innehavaren korrekt, så aktualiseras bevisning om CA:s handläggningsrutiner. Dessa presenteras ofta generellt i en s.k. CPS (Certification Practice Statement).¹³⁹ En CPS utgör inte ensam tillräckligt bevis, utan den måste vanligen kombineras med vittnesförhör om faktiska arbetsrutiner (se ovan kap. 12 c). Detsamma gäller om handläggningsrutiner beträffande andra uppgifter som intygas av CA.

Invändning om obehörigt utnyttjande av digital signatur

Innehavaren av en privat nyckeldel kan förneka att han själv sänt iväg ett meddelande genom att påstå att någon obehörig utnyttjat hans privata nyckeldel. I en sådan situation åvilar det innehavaren en skyldighet att visa att han förvarat den på ett betryggande sätt och heller inte frivilligt lämnat den ifrån sig till den obehöriga samt att han begärt att CA skall återkalla nyckeln så snart han bort inse risken för obehörigt utnyttjande.¹⁴⁰ Anledningen till detta – vilket kan uppfattas som ett undantag från huvudregeln att bevisbördan ligger på den som gör gällande att en viss person signerat ett dokument – är att obehöriga i praktiken kan utnyttja en privat nyckeldel med betryggande bakomliggande teknik endast om han åtkommit den via nyckelinnehavaren själv eller via CA om CA:s rutiner innebär att den privata nyckeldelen finns tillgänglig där.¹⁴¹

Licensieringens betydelse för bevisvärderingen

I kap. 4 g behandlades frågan om man bör införa licenstvång för CA-verksamhet. Genom licensiering kan man fastställa att det finns tillräcklig kompetens, teknik och rutiner för att uppfylla nödvändiga beviskrav. En licensiering förenklar alltså bevisningen i ett enskilt fall, ef-

139 Se närmare Baum och Ford, *Secure electronic commerce*, 1997, kap. 9.

140 Se kap. 4 g.

141 Det kan vara fallet i samband med att myndigheter ställer krav på förvaring av privata nyckeldelar så att de bli åtkomliga för säkerhetspolisen. Sådan nyckelförvaring kan hanteras av CA eller av fristående organ (Key Repository). Se Regeringskansliets rapport okt. -97.

tersom prövningen skett i ett officiellt organ som genom att medge licens kan sägas ha godkänt verksamhetens tekniska standard och handläggningsrutiner. I ett sådant fall behövs i princip endast bevisning som stryker att CA:s personal inte handlagt just det aktuella fallet på ett felaktigt sätt.

Presumptionsregler

I förslagen till uniform lagstiftning om elektronisk signatur i USA och i arbetet i UNCITRAL om digital signatur överväger man att införa presumptionsregler.¹⁴² Dessa går i korthet ut på att om vissa rekvisit är uppfyllda så skall man ha en presumption om att den digitala/elektroniska signaturen är riktig (dvs. att den härrör från innehavaren av den privata nyckeln och att innehållet är intakt).¹⁴³ Behovet av presumptionsregler är i hög grad en följd av de angloamerikanska principerna om hearsay evidence och best evidence.

I Sverige är vi inte så vana vid presumptioner av detta slag i lagstiftning. Enligt svensk tradition förlitar vi oss på att domstolarna är kapabla att själva göra den nödvändiga (fria) bevisvärderingen i harmoni med den materiella rättens ändamål och känner en oro för den rigiditet som lagfästa presumptioner kan medföra.¹⁴⁴ Presumptioner brukar införas i lag endast när det är fråga om omkastad bevisbörda. Även om man i lag införde en presumption som innebar att den som påstod att en digital signatur var korrekt inte hade bevisbördan när den digitala signaturen utverkats under vissa speciella förhållanden, skulle det inte bli fråga om en omkastad bevisbörda i praktiken. Bevisbördan för att de speciella förhållanden under vilka den digitala signaturen utverkats är för handen skulle fortfarande ligga på den som ville förlita sig på signaturen. Genom att påvisa att de krav är uppfyllda som krävs för att presumptionen skall aktualiseras, har han i praktiken normalt uppfyllt en bevisbörda som styrker att signaturen härrör från innehavaren av den

142 Om det amerikanska uniforma lagstiftningsarbetet se www.law.upenn.edu/library/ulc/ulc.htm.

143 Det är fråga om *præsumtiones juris* (rebuttable presumptions) som kan åsidosättas genom övertygande motbevisning och inte om *præsumtiones jure et jure* (irrebuttable presumptions), se närmare Ekelöf och Bolding, Rättegång IV, 1992, s. 75 ff; Olivecrona, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930, s. 41 ff.

144 Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1992 s. 80 ff; Boman, Ett rättsfall om bevisbördan, i Festskrift till Per Olof Bolding, 1992, s. 49 ff.

privata nyckeldelen och det blir innehavaren som får övertyga rätten om motsatsen.

Lagstiftade presumtionsregler förmår i regel inte precisera beviskravets höjd. Så som framhållits av Ekelöf, är en regel om bevisbördans placering tämligen innehållslös om man inte dessutom klargör beviskravets höjd.¹⁴⁵ Frågan är därför hur mycket som är vunnet med att ha lagstadgade presumtioner beträffande digital signatur.

Sammanfattande om digital signatur som bevismedel

Tekniken med digital signatur enligt public-key-konceptet möjliggör att mycket stark bevisning kan säkerställas om vem som avsänt ett meddelande, om att ett meddelandes innehåll är oförvanskat och om tidpunkten för meddelandets avsändande. En förutsättning är att man kan förebringa bevisning om att nyckeln är tillräckligt lång, tillförlitligt uppbyggd och inte är för mycket använd för att i praktiken förhindra manipulationer samt om att CA:s handläggningsrutiner beträffande identifikation, tidstämpling, återkallelse m.m. är tillförlitliga.

12 h) Sammanfattande om elektroniska bevis

I detta kapitel har givits en beskrivning av hur vissa elektroniska kommunikationsteknologier är uppbyggda i syfte att ge en förståelse för dels i vilken utsträckning det är möjligt att förfalska elektroniska bevis, dels vilken information som elektronisk kommunikation vanligen producerar och som kan vara av betydelse när olika omständigheter skall bevisas. Sammanfattningsvis skall några av de bevisrättsliga konsekvenserna framhållas:

1. Man måste vara försiktig innan man tillägger elektroniska medier avgörande betydelse som bevis i sådana fall där förfalskningsrisken är särskilt stor. I annat fall finns det en risk att förfalskning uppmuntras.

¹⁴⁵ Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 1991, särskilt s. 58 ff.

2. Samtidigt är det angeläget att man inte frångår elektroniska bevis all betydelse bara för att det föreligger en viss manipulationsrisk. Rättsregler bör inte utformas med ett grundantagande att alla medborgare är potentiella ohederliga förfalskare. Utgångspunkten bör – i likhet med vad som gäller beträffande pappersdokument – vara den motsatta; att det elektroniska beviset inte är manipulerat om det inte föreligger omständigheter som gör det sannolikt att manipulation är för handen.
3. Bevisbördan bör placeras på den part som typiskt sett har bäst möjligheter att säkra bevis. Vid bedömningen av beviskravets höjd bör man ta hänsyn till hur parter i praktiken i allmänhet säkrar bevisning. Hänsyn måste härvid tas till transaktionens karaktär. Risken för obehörig inblandning från utomstående är t.ex. betydligt större vid en elektronisk betalningstransaktion än när det är fråga om ingående av ett köpavtal. Ju större risk för att transaktionen i sig lockar till manipulation, desto större krav bör ställas på att man använder sig av teknologi som minskar möjligheten att manipulera. Mot bakgrund av att de elektroniska kommunikationsteknikerna i hög utsträckning förändrar de praktiska möjligheterna att säkra bevisning om när ett meddelande avsänts och om dess innehåll, kan bevisbördans placering och beviskravets stryka komma att förändras i förhållande till vad som gällt för traditionella kommunikationsmetoder.

13. Slutord

De särskilda problemställningar som elektronisk handel ger upphov till är i hög grad möjliga att hantera inom ramen för redan existerande avtalsrättsliga regler och principer. Vissa avtalsrättsliga frågor ställs på sin spets på ett sätt som man inte varit van vid tidigare, vilket framför allt sammanhänger med de elektroniska mediernas snabbhet. Exempel på detta är betänketidens längd i samband med den legala acceptfristen (kap. 5 c) samt avvägningen mellan löftesprincipen och principen om *re integra* i samband med möjligheterna att återkalla en rättshandling (kap. 7). I sådana situationer kan avvägningen av hur ansvarsfördelningen bör gestalta sig avvika från vad som gäller vid andra typer av kommunikationsmedier, men principerna samt metoden för att lösa problemen är inga nyskapelser.

Inte heller avtalstolkning sker principiellt sett annorlunda när avtal sluts elektroniskt. Men standardavtalsrätten kommer antagligen att förändras från en formell till en mer dynamisk bedömning av vad som skall anses utgöra avtalsinnehåll, i och med att den nya kommunikationsteknologin gör det förhållandevis enkelt att rikta särskild uppmärksamhet mot vissa förhållanden (kap. 10).

Den internationella privaträtt som omfattar avtalsrättsliga problem berörs inte nämnvärt av att kommunikationen sker elektroniskt. Förutom principen om *locus regit actum*, som kan antas komma att minska i betydelse (kap. 8), fastställs normalt avtalsstatutet oberoende av vilken kommunikationsteknologi parterna använt. Stora problem av internationellt privatsrättslig natur uppkommer emellertid inom ramen för konsumentavtalsrätten. Befintliga regleringar är svåra att tillämpa vid elektronisk handel och man kan anta att det kommer att bli nödvändigt att utveckla nya anknytningsfaktorer (kap. 11 c).

Bevisrätten är teoretiskt sett opåverkad av att kommunikation sker elektroniskt. Men i praktiken blir den på en gång både mer svårhanter-

lig och enklare. Det kan t.ex. å ena sidan vara svårt att förebringa utredning om den bakomliggande teknologi som elektronisk kommunikation bygger på, samtidigt som bevisningen å andra sidan kan underlättas eftersom elektronisk kommunikationsteknologi ofta genererar bevismaterial om hur meddelanden utväxlats.

Den omständigheten att elektronisk handel påskyndar den till synes oundvikliga utvecklingen mot ökad internationell handel bidrar indirekt till att påverka svensk avtalsrätt. I övrigt kan man anta att de flesta problemen och förändringarna kommer att visa sig i anslutning till teknologin med digital signatur där de olika parternas inbördes ansvarsrelationer är oviss och där man ofta befinner sig i det svårtillgängliga gränslandet mellan avtalsrätt och utomobligatoriskt ansvar.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

Ds 1996:7 Romkonventionen – införlivande med svensk rätt av EG-konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser.

Europarådets rekommendation no. R (81) 20 av 11 december 1981: "Harmonisation of laws relation to the requirements of written proof and to the admissibility of reproductions of documents and recordings on computers" (1982).

Kommissionens hemställan av den 19 oktober 1994 om de rättsliga aspekterna på elektronisk datautväxling (EFT 1994 L338/98).

Direktiv om gränsöverskridande betalningsöverföringar (27 januari 1997 97/5/EG).

Regeringskansliet, Kryptopolitik – möjliga svenska handlingslinjer, oktober 1997

SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande.

SOU 1996:40 Elektronisk dokumenthantering.

Övrig litteratur

Adlercreutz, Avtalsrätt I, 10 uppl., 1995.

– Avtalsrätt II, 3 uppl., 1996.

– Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler, Festskrift till Jan Ramberg, 1997 s. 17.

M. B. Andersen, Edb og ansvar – studier i edb-erstatningsrettens beskrivelsesproblematik, ak. avh. Köpenhamn 1988.

– Grundlæggende aftaleret, Köpenhamn 1997.

– IT-ret (stencil), Köpenhamn 1997.

- Lærebog i Edb-ret, Köpenhamn, 1991.
- L. L. Andersen, Madsen och Nørgaard*, Aftaleloven med kommentar, 2 uppl., Köpenhamn 1993.
- Aftaler og mellemænd, 3 uppl., Köpenhamn 1997.
- Arnholm*, Privatret I, Almindelig privatrett, Oslo 1964.

- Baum och Ford*, Secure Electronic Commerce – building the infrastructure for digital signatures and encryption, Prentice Hall, New York, 1997.
- Benno*, Consumer purchases through telecommunication in Europe – application of private international law to cross-boarder contractual disputes, Complex 4/93, Oslo 1993.
- Transaktioners anonymisering och dess påverkan på rättsliga problemställningar, IT-rättsliga observatoriets rapport 1/97 (www.it-kommissionen.se).
- Brækhus*, Lokaliseringsproblemer i internasjonal kommersiell vodgift, Lov og Ret 1995 s. 643.
- Bogdan*, Svensk internationell privat- och processrätt, 1992.
- Boman*, Ett rättsfall om bevisbördan, i Festskrift till Per Olof Bolding, 1992.
- Brulard och Demolin*, Les transactions commerciales avec les consommateurs sur Internet, Internet face au droit, ed Montero, Paris 1997.

- Carlén-Wendels*, Nätjuridik lag och rätt på internet, Stockholm 1997.

- Erhvervsministeriet*, Forbrugerens retsbeskyttelse i grænsoverskridende digitale net, Köpenhamn, juni 1997.
- Einersen*, Elektronisk aftale- og bevisret, Köpenhamn 1992.
- Aftaleingåelse i net, Nordisk årsbok i rettsinformatik (red Wahlgren), 1996 s. 81.
- Edelstam*, Sakkunnigbeviset – en studie rörande användningen av experter inom rättsväsendet, ak. avh., 1991.
- Ekelöf*, Rättegång I, 1980.
- Ekelöf och Boman*, Rättegång IV, 6 uppl. 1992.

- Grönfors*, Avtalsgrundande rättsfakta, 1993.
- Avtalslagen, 3 uppl., 1996 (under medverkan av Dotevall).

Hagstrøm, Kjøpsrettskonvensjon, norsk kjøpslov og internasjonal rettsenhet, TfR 1995 s. 562.

Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 4 uppl., 1993.

Herre, Ersättningar i köprätten, särskilt om skadeståndsberäkning, ak. avh., 1996.

Hillert, Knepigastighetsköp, Festskrift till Bertil Bengtsson, 1993, s. 207.

Hobér, The Doctrine of Separability under Swedish Arbitration Law, Including Comments on the Position of American and Soviet Law, SvJT 1987 s. 257.

Hultmark, Internationaliseringen av svensk avtalsrätt – Unidroit Principles of International Commercial Contracts, JT 1995–96 s. 655.

- Slutande av avtal med moderna kommunikationsmedel, Festskrift till Jan Ramberg, Stockholm 1997, s. 257.
- Standardavtal och avtalsinnehåll, Festskrift till Birger Stuevold Lassen, Oslo 1997, s. 459.
- Reklamation vid kontraktsbrott, 1996.
- UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts som alternativ till lagvalsklausul, Festskrift till Jan Sandström, Stockholm 1997 s. 253.

ICC, Uniform Rules of Conduct for Interchange of Trade Data by Teletransmission, Paris, 1997, Publication no. 452 1988.

I. Janson, Den elektroniska marknadsplatsen – avtals-, köp- och bevisrättsliga aspekter, IRI-rapport 1997:1.

Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, 2 uppl., 1954.

Karstoft, Elektronisk dokumentutveksling – retlige aspekter, Köpenhamn, 1994.

Kleineman, Ren förmögenhetsskada, ak. avh., 1987.

- Skadeståndsgrundande uppträdande vid avtalsförhandlingar, JT 1991–92 s. 522 B.

Kofod-Olsen, Det aftaleretlige kundskabsbegrep i relation til EDI-meddelelser UfR 1994 B s. 395.

- Forvanskning af handelsdata der transmitteres via telex, telefax eller som EDI-meddelelser, UfR 1992 B s. 402.

Krüger, Norsk Kontraktsrett, Bergen 2 uppl., 1991.

- Lehrberg*, Avtalstolkning, 1995.
- Lindberg*, Elektroniska originaldokument och elektronisk signatur, IRI-rapport 1987:7.
- Lindberg och Westman*, Praktisk IT-rätt, 1997.
- Lookofsky*, Understanding the CISG in Scandinavia, Köpenhamn 1996.
- Lyngsø*, Afbestillingsret, ak. avh., Köpenhamn 1971
- Nordell*, Avtalsfrihet och prisinformation, SvJT 1995 s. 132.
- OECD, Project Team on Consumer Protection for Electronic Commerce, Fraudulent and misleading commercial conduct, DAFNE/CP/EC/WD (97) 1 .
- Olivecrona*, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930.
- Ramberg*, Allmän avtalsrätt, 4 uppl., 1996 (under medverkan av Hultmark).
- International Trade Law – Guide to Transnational Contract Implementation, Stockholm 1997.
 - Köplagen, 1995 (under medverkan av Herre).
- Sisula-Tulokas*, Datatransmissioner och riskfördelningen för befordringsfel, Festskrift till Kurt Grönfors, 1991 s. 406.
- UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Rom 1994 (Home Page <http://www.agora.stm.it/unidroit>).
- UNCITRAL, Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, New York 1997 (Home Page <http://www.un.or.at/uncitral>).
- Vahlén*, Avtal och tolkning, 1960.
- Vargö*, Avtalslagen, EDI och TEDIS-avtalet – särskilt om förvanskning, examensarbete, Uppsala universitet 1996.
- Wilhelmsson*, Materiell bedömning av standardvillkors giltighet – Tankar bakom ett lagförslag, i Festskrift till Kurt Grönfors, 1991 s. 445.
- Woodcock*, Mobila agenter?, stencil framtagen för IT-kommissionens Rättsliga observatorium, 1997 (www.itkommissionen.se).
- Woxholt*, Avtaleinngåelse, ugyldighet og tolkning, Oslo 1997.

Sakregister

- acceptfrist 46 ff, 101
- adress 50
- agent 25, 73
- annonsering 83, 101
- anonymitet 13
- anställningsavtal 17
- ansvarsbegränsning 35 n
- arbetsrutiner 90, 97
- arbetstider – se kontorstider
- assymetrisk kryptering 95
- attribute certificates 34 n
- auktion 19
- auktorisationskrav 41 f, 97
- automatisk process 25, 27 f, 60, 63, 73
- avbeställningsrätt 79, 81
- avlyssning 91, 93
- avtalstolkning kap 10, 101

- bank 42, 90
- befogenhetsinstruktioner 33
- begreppsjurisprudens 21
- best evidence 98
- betalningsanvisning 80, 96, 101
- betalningsförmedling 42
- betänketid 46 ff, 101
- bevittning 31, 86
- bildinspelning 82
- biologisk identifikation 30
- BOLERO-projektet 67 n
- borgensåtagande 92
- brev 15, 46
- brevpapper 50
- bokstavstolkning 21
- bud 54
- börs 19

- CA kap. 4 och 12
- certificating authority – se CA
- Certification Practice Statement – se CPS
- CISG 17, 64
- click-wraps 72
- consideration 47 n
- contracting agent – se agent
- CPS 97
- cross recognition 43
- culpa in contrahendo 59

- datorprogram 82
- denationaliserad avtalsrätt 18
- deponering 69
- direktanspråk 39
- distansavtalsdirektivet 81
- doctrine of separability 18 n
- dokument 22

- EDI-avtal 96 71, 89 och bilaga 3
- electronic malls 14, 20, 77
- elektronisk agent 25
- elektronisk auktion 19
- elektronisk börs 19
- elektroniskt köpcentrum 14, 20, 77, 78 n, 84 n
- exculpationsansvar 40, 88

- finansiella tjänster 82
- fingeravtryck 30
- force majeure 40
- forum 19 f
- friskrivningsklausuler 41, 72, 74, 77
- fritidsaktiviteter 82

- fullmakt 34
- fullmäktig 27
- fysisk inspektion 80
- förklaringsbörda 93 n, 94 n
- försening 48
- förvaring 69

- grafologi 31, 85

- haltande bundenhet 47
- hash-värde 95
- hemförsäljning 78 f
- hemvist 17, 19, 84 n
- hearsay evidence 98
- huvudkontor 17
- hypertextreferens 83

- identitetsfel 96
- identitetskort 37
- incorporation by reference 74
- indirekt avtalsförhållande 39
- inkorporering 73
- inkvartering 82
- innehållskontroll 73
- integritet 70, 76
- internetmarknadsplats 20
- iris 30

- Key Repository 97
- konsumtionsvaror 82
- kontokort 36 f, 80
- kontorstider 51
- kontraktsbrott 35, 39, 56
- kreditavtal 82
- kreditupplysning 34
- kryptera 34, 94 ff
- kvasi-kontrakt 38 f
- kvittering 69, 70, 71
- köpavtal 101

- lagvalsklausul 18, 19, 69, 82 f
- legal acceptfrist 46 ff, 101
- legalitetsprincipen 22

- licens 34, 41 f, 97
- ljudinspelning 82
- locus regit actum 43, 67, 68, 101
- loggning 69
- länk – se hypertextreferens
- löftesprincipen kap. 7, 101
- lösöre 82

- marknadsföringsmetoder 76, 81, 84
- marknadsplats 20
- massvtal 74
- massutskick 45
- mellanman 27, 33
- myndig 32, 78
- myndighetstillstånd 34
- myndighetsutövning 39

- negativt bevisvärde 87
- negativt kontraktsintresse 55
- negotiorum caludicans 48 n
- notarie 33
- nyckelförvaring 97

- ocker 32
- omförhandling 69
- omyndig 32, 78
- oskälighet 32, 73 f

- partiell förvanskning 53, kap. 6 b
- partsbruk 48, 49
- passiv tillitsdisposition 63
- passivitet 57, 59
- personalstatut 17 n
- persondataskydd 70, 76
- ping-pong-effekt 70
- PIN-kod 30, 36
- point-and-click-contracts kap. 10
- postorderförsäljning 80 f
- prekontraktuell 36
- presumptionsregler 98
- prisfluktuation 63, 82
- processtid 47

- psykisk störning 32
- public-key-konceptet 30, 32, 67, 94, 99
- ramavtal 14
- realtid 46
- Recommended Reliance Limit 38, 41
- Registration Authority 31 n
- re integra 61, 101
- reklamation 57, 65
- ren förmögenhetsskada 38, 43
- rutiner 90, 97
- rättssubjektivitet 27
- röst 30
- sakkunnigutlåtande 89
- sanktionsavgift 41
- scannra 90
- search agents – se agent
- separability, doctrine of 18 n
- shop-bots – se agent
- shrink-wrap-avtal 72 n
- skyltfönster 45 n
- smartcard 30
- standardavtal kap. 10, 101
- standardisering 42
- statistiskt bevis 90
- symbolfunktion 67
- symmetrisk kryptering 95
- systemfel 26, 61
- säkerhetskopia 90
- säkerhetsnivå 42
- säkerhetspolitik 90
- TEDIS 70
- teknisk expert 89
- telegram 15, 46, 54
- telefonbeställningar 80
- tillitsdisposition 63
- tjänst 82, 83
- Torget 78 n, 84 n
- totalförvanskning 33
- transmissionsstörning 56
- transporter 82, 83
- Trusted Third Party 31 n
- tvingande regler 41, 77, 81
- UNCID-reglerna 69 f
- undersökning – se fysisk inspektion
- urkundsförfalskning 85
- ursprungssannolikhet 88, 94, 96 n
- utbud 45 och kap. 5 f
- utomobligatoriskt ansvar kap. 4 g, 102
- virtual forum 20
- vistelseort 17, 82 f
- vittne 31, 86
- vårdslös myndighetsutövning 39
- värdepapper 33, 67
- värderingsintyg 38
- web-pacts 72
- ångervecka 78, 81 f
- äktenskapsförord 86
- öppet köp 81
- överföringstid 47
- överrumplande försäljningsmetoder 79

**United Nations Commission on International Trade Law
(UNCITRAL)**

Excerpt from the Report of the United Nations Commission on
International Trade Law on the work of its twenty-ninth session (28 May - 14
June 1996) General Assembly, Fifty-first Session,
Supplement No. 17 (A/51/17)

UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce

PART ONE. ELECTRONIC COMMERCE IN GENERAL

CHAPTER I. GENERAL PROVISIONS

Article 1. Sphere of application*

This Law** applies to any kind of information in the form of a data message
used in the context*** of commercial**** activities.

* The Commission suggests the following text for States that might wish to
limit the applicability of this Law to international data messages: This Law
applies to a data message as defined in paragraph (1) of article 2 where the
data message relates to international commerce.

** This Law does not override any rule of law intended for the protection of
consumers.

*** The Commission suggests the following text for States that might wish
to extend the applicability of this Law: This Law applies to any kind of
information in the form of a data message, except in the following
situations: [...].

**** The term "commercial" should be given a wide interpretation so as to
cover matters arising from all relationships of a commercial nature,
whether contractual or not. Relationships of a commercial nature include,
but are not limited to, the following transactions: any trade transaction for
the supply or exchange of goods or services; distribution agreement;
commercial representation or agency; factoring; leasing; construction of
works; consulting; engineering; licensing; investment; financing; banking;
insurance; exploitation agreement or concession; joint venture and other
forms of industrial or business cooperation; carriage of goods or passengers
by air, sea, rail or road.

Article 2. Definitions

For the purposes of this Law:

- (a) "Data message" means information generated, sent, received or stored by electronic, optical or similar means including, but not limited to, electronic data interchange (EDI), electronic mail, telegram, telex or telecopy;
- (b) "Electronic data interchange (EDI)" means the electronic transfer from computer to computer of information using an agreed standard to structure the information;
- (c) "Originator" of a data message means a person by whom, or on whose behalf, the data message purports to have been sent or generated prior to storage, if any, but it does not include a person acting as an intermediary with respect to that data message;
- (d) "Addressee" of a data message means a person who is intended by the originator to receive the data message, but does not include a person acting as an intermediary with respect to that data message;
- (e) "Intermediary", with respect to a particular data message, means a person who, on behalf of another person, sends, receives or stores that data message or provides other services with respect to that data message;
- (f) "Information system" means a system for generating, sending, receiving, storing or otherwise processing data messages.

Article 3. Interpretation

- (1) In the interpretation of this Law, regard is to be had to its international origin and to the need to promote uniformity in its application and the observance of good faith.
- (2) Questions concerning matters governed by this Law which are not expressly settled in it are to be settled in conformity with the general principles on which this Law is based.

Article 4. Variation by agreement

- (1) As between parties involved in generating, sending, receiving, storing or otherwise processing data messages, and except as otherwise provided, the provisions of chapter III may be varied by agreement.
- (2) Paragraph (1) does not affect any right that may exist to modify by agreement any rule of law referred to in chapter II.

CHAPTER II. APPLICATION OF LEGAL REQUIREMENTS TO DATA MESSAGES

Article 5. Legal recognition of data messages

Information shall not be denied legal effect, validity or enforceability solely on the grounds that it is in the form of a data message.

Article 6. Writing

(1) Where the law requires information to be in writing, that requirement is met by a data message if the information contained therein is accessible so as to be usable for subsequent reference.

(2) Paragraph (1) applies whether the requirement therein is in the form of an obligation or whether the law simply provides consequences for the information not being in writing.

(3) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

Article 7. Signature

(1) Where the law requires a signature of a person, that requirement is met in relation to a data message if:

(a) a method is used to identify that person and to indicate that person's approval of the information contained in the data message; and

(b) that method is as reliable as was appropriate for the purpose for which the data message was generated or communicated, in the light of all the circumstances, including any relevant agreement.

(2) Paragraph (1) applies whether the requirement therein is in the form of an obligation or whether the law simply provides consequences for the absence of a signature.

(3) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

Article 8. Original

(1) Where the law requires information to be presented or retained in its original form, that requirement is met by a data message if:

(a) there exists a reliable assurance as to the integrity of the information from the time when it was first generated in its final form, as a data message or otherwise; and

(b) where it is required that information be presented, that information is capable of being displayed to the person to whom it is to be presented.

(2) Paragraph (1) applies whether the requirement therein is in the form of an obligation or whether the law simply provides consequences for the information not being presented or retained in its original form.

(3) For the purposes of subparagraph (a) of paragraph (1):

(a) the criteria for assessing integrity shall be whether the information has remained complete and unaltered, apart from the addition of any endorsement and any change which arises in the normal course of communication, storage and display; and

(b) the standard of reliability required shall be assessed in the light of the purpose for which the information was generated and in the light of all the relevant circumstances.

(4) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

Article 9. Admissibility and evidential weight of data messages

(1) In any legal proceedings, nothing in the application of the rules of evidence shall apply so as to deny the admissibility of a data message in evidence:

(a) on the sole ground that it is a data message; or,

(b) if it is the best evidence that the person adducing it could reasonably be expected to obtain, on the grounds that it is not in its original form.

(2) Information in the form of a data message shall be given due evidential weight. In assessing the evidential weight of a data message, regard shall be had to the reliability of the manner in which the data message was generated, stored or communicated, to the reliability of the manner in which the integrity of the information was maintained, to the manner in which its originator was identified, and to any other relevant factor.

Article 10. Retention of data messages

(1) Where the law requires that certain documents, records or information be retained, that requirement is met by retaining data messages, provided that the following conditions are satisfied:

(a) the information contained therein is accessible so as to be usable for subsequent reference; and

(b) the data message is retained in the format in which it was generated, sent or received, or in a format which can be demonstrated to represent accurately the information generated, sent or received; and

(c) such information, if any, is retained as enables the identification of the origin and destination of a data message and the date and time when it was sent or received.

(2) An obligation to retain documents, records or information in accordance with paragraph (1) does not extend to any information the sole purpose of which is to enable the message to be sent or received.

(3) A person may satisfy the requirement referred to in paragraph (1) by using the services of any other person, provided that the conditions set forth in subparagraphs (a), (b) and (c) of paragraph (1) are met.

CHAPTER III. COMMUNICATION OF DATA MESSAGES

Article 11. Formation and validity of contracts

(1) In the context of contract formation, unless otherwise agreed by the parties, an offer and the acceptance of an offer may be expressed by means of data messages. Where a data message is used in the formation of a contract, that contract shall not be denied validity or enforceability on the sole ground that a data message was used for that purpose.

(2) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

Article 12. Recognition by parties of data messages

(1) As between the originator and the addressee of a data message, a declaration of will or other statement shall not be denied legal effect, validity or enforceability solely on the grounds that it is in the form of a data message.

(2) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

Article 13. Attribution of data messages

(1) A data message is that of the originator if it was sent by the originator itself.

(2) As between the originator and the addressee, a data message is deemed to be that of the originator if it was sent:

(a) by a person who had the authority to act on behalf of the originator in respect of that data message; or

(b) by an information system programmed by or on behalf of the originator to operate automatically.

(3) As between the originator and the addressee, an addressee is entitled to regard a data message as being that of the originator, and to act on that assumption, if:

(a) in order to ascertain whether the data message was that of the originator, the addressee properly applied a procedure previously agreed to by the originator for that purpose; or

(b) the data message as received by the addressee resulted from the actions of a person whose relationship with the originator or with any agent of the originator enabled that person to gain access to a method used by the originator to identify data messages as its own.

(4) Paragraph (3) does not apply:

(a) as of the time when the addressee has both received notice from the originator that the data message is not that of the originator, and had reasonable time to act accordingly; or

(b) in a case within paragraph (3) (b), at any time when the addressee knew or should have known, had it exercised reasonable care or used any agreed procedure, that the data message was not that of the originator.

(5) Where a data message is that of the originator or is deemed to be that of the originator, or the addressee is entitled to act on that assumption, then, as between the originator and the addressee, the addressee is entitled to regard the data message as received as being what the originator intended to send, and to act on that assumption. The addressee is not so entitled when it knew or should have known, had it exercised reasonable care or used any agreed procedure, that the transmission resulted in any error in the data message as received.

(6) The addressee is entitled to regard each data message received as a separate data message and to act on that assumption, except to the extent that it duplicates another data message and the addressee knew or should have known, had it exercised reasonable care or used any agreed procedure, that the data message was a duplicate.

Article 14. Acknowledgement of receipt

(1) Paragraphs (2) to (4) of this article apply where, on or before sending a data message, or by means of that data message, the originator has requested or has agreed with the addressee that receipt of the data message be acknowledged.

(2) Where the originator has not agreed with the addressee that the acknowledgement be given in a particular form or by a particular method, an acknowledgement may be given by

(a) any communication by the addressee, automated or otherwise, or

(b) any conduct of the addressee, sufficient to indicate to the originator that the data message has been received.

(3) Where the originator has stated that the data message is conditional on receipt of the acknowledgement, the data message is treated as though it has never been sent, until the acknowledgement is received.

(4) Where the originator has not stated that the data message is conditional on receipt of the acknowledgement, and the acknowledgement has not been received by the originator within the time specified or agreed or, if no time has been specified or agreed, within a reasonable time the originator:

(a) may give notice to the addressee stating that no acknowledgement has been received and specifying a reasonable time by which the acknowledgement must be received; and

(b) if the acknowledgement is not received within the time specified in subparagraph (a), may, upon notice to the addressee, treat the data message as though it had never been sent, or exercise any other rights it may have.

(5) Where the originator receives the addressee's acknowledgement of receipt, it is presumed that the related data message was received by the addressee. That presumption does not imply that the data message corresponds to the message received.

(6) Where the received acknowledgement states that the related data message met technical requirements, either agreed upon or set forth in applicable standards, it is presumed that those requirements have been met.

(7) Except in so far as it relates to the sending or receipt of the data message, this article is not intended to deal with the legal consequences that may flow either from that data message or from the acknowledgement of its receipt.

Article 15. Time and place of dispatch and receipt of data messages

(1) Unless otherwise agreed between the originator and the addressee, the dispatch of a data message occurs when it enters an information system outside the control of the originator or of the person who sent the data message on behalf of the originator.

(2) Unless otherwise agreed between the originator and the addressee, the time of receipt of a data message is determined as follows:

(a) if the addressee has designated an information system for the purpose of receiving data messages, receipt occurs:

(i) at the time when the data message enters the designated information system; or

(ii) if the data message is sent to an information system of the addressee that is not the designated information system, at the time when the data message is retrieved by the addressee;

(b) if the addressee has not designated an information system, receipt occurs when the data message enters an information system of the addressee.

(3) Paragraph (2) applies notwithstanding that the place where the information system is located may be different from the place where the data message is deemed to be received under paragraph (4).

(4) Unless otherwise agreed between the originator and the addressee, a data message is deemed to be dispatched at the place where the originator has its place of business, and is deemed to be received at the place where the addressee has its place of business. For the purposes of this paragraph:

(a) if the originator or the addressee has more than one place of business, the place of business is that which has the closest relationship to the underlying transaction or, where there is no underlying transaction, the principal place of business;

(b) if the originator or the addressee does not have a place of business, reference is to be made to its habitual residence.

(5) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

PART TWO. ELECTRONIC COMMERCE IN SPECIFIC AREAS

CHAPTER I. CARRIAGE OF GOODS

Article 16. Actions related to contracts of carriage of goods

Without derogating from the provisions of part I of this Law, this chapter applies to any action in connection with, or in pursuance of, a contract of carriage of goods, including but not limited to:

- (a) (i) furnishing the marks, number, quantity or weight of goods;
- (ii) stating or declaring the nature or value of goods;
- (iii) issuing a receipt for goods;
- (iv) confirming that goods have been loaded;

- (b) (i) notifying a person of terms and conditions of the contract;
- (ii) giving instructions to a carrier;

- (c) (i) claiming delivery of goods;

- (ii) authorizing release of goods;
- (iii) giving notice of loss of, or damage to, goods;

(d) giving any other notice or statement in connection with the performance of the contract;

(e) undertaking to deliver goods to a named person or a person authorized to claim delivery;

(f) granting, acquiring, renouncing, surrendering, transferring or negotiating rights in goods;

(g) acquiring or transferring rights and obligations under the contract.

Article 17. Transport documents

(1) Subject to paragraph (3), where the law requires that any action referred to in article 16 be carried out in writing or by using a paper document, that requirement is met if the action is carried out by using one or more data messages.

(2) Paragraph (1) applies whether the requirement therein is in the form of an obligation or whether the law simply provides consequences for failing either to carry out the action in writing or to use a paper document.

(3) If a right is to be granted to, or an obligation is to be acquired by, one person and no other person, and if the law requires that, in order to effect this, the right or obligation must be conveyed to that person by the transfer, or use of, a paper document, that requirement is met if the right or obligation is conveyed by using one or more data messages, provided that a reliable method is used to render such data message or messages unique.

(4) For the purposes of paragraph (3), the standard of reliability required shall be assessed in the light of the purpose for which the right or obligation was conveyed and in the light of all the circumstances, including any relevant agreement.

(5) Where one or more data messages are used to effect any action in subparagraphs (f) and (g) of article 16, no paper document used to effect any such action is valid unless the use of data messages has been terminated and replaced by the use of paper documents. A paper document issued in these circumstances shall contain a statement of such termination. The replacement of data messages by paper documents shall not affect the rights or obligations of the parties involved.

(6) If a rule of law is compulsorily applicable to a contract of carriage of goods which is in, or is evidenced by, a paper document, that rule shall not be inapplicable to such a contract of carriage of goods which is evidenced by one or more data messages by reason of the fact that the contract is evidenced by such data message or messages instead of by a paper document.

(7) The provisions of this article do not apply to the following: [...].

2. The first part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $f(x)$ defined by the equation

$$f(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^2} dt$$

and its derivatives.

3. In the second part, we consider the function $F(x)$ defined by the equation

$$F(x) = \int_0^x \frac{1}{1+t^2} dt$$

and its derivatives.

**EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 97/7/EG
av den 17 februari 1997**

om konsumentskydd
vid distansavtal

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD
HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 100a i detta,

med beaktande av kommissionens förslag⁽¹⁾,

med beaktande av Ekonomiska och sociala kommitténs yttrande⁽²⁾,

i enlighet med det i artikel 189b i fördraget angivna förfarandet⁽³⁾, och mot bakgrund av det gemensamma utkastet godkänt av förlikningskommittén den 27 november 1996, och

⁽¹⁾ EGT nr C 156, 23.6.1992, s. 14.

⁽²⁾ EGT nr C 19, 25.1.1993, s. 111.

⁽³⁾ Europaparlamentets yttrande av den 26 maj 1993 (EGT nr C 176, 28.6.1993, s. 95), rådets gemensamma ståndpunkt av den 29 juni 1995 (EGT nr C 288, 30.10.1995, s. 1) och Europaparlamentets beslut av den 13 januari 1995 (EGT nr C 17, 22.1.1996, s. 51). Europaparlamentets beslut av den 16 januari 1997 och rådets beslut av den 20 januari 1997.

med beaktande av följande:

1. Åtgärder bör vidtas för att inom ramen för genomförandet av den inre marknadens målsättningar gradvis befästa den inre marknaden.
2. Den fria rörligheten för varor och tjänster rör inte enbart affärsverksamhet, utan även privatpersoner. Den innebär att konsumenterna bör få tillgång till annan medlemsstats varor och tjänster på samma villkor som befolkningen i den staten.
3. Distansförsäljning över gränserna skulle för konsumenterna kunna vara ett av de främsta konkreta resultaten av den inre marknadens slutförande, vilket bl.a. har konstaterats i kommissionens meddelande till rådet med titeln "Mot en inre marknad på distributionens område". För att den inre marknaden skall fungera väl är det absolut nödvändigt att konsumenterna kan vända sig till ett företag utanför sitt eget land, även om detta företag har ett dotterbolag i det land där konsumenten är bosatt.
4. Införandet av nya tekniker medför en mångdubbling av de medel som står till konsumenternas förfogande för att få kännedom om erbjudanden överallt inom gemenskapen och för att göra sina beställningar. Vissa medlemsstater har redan vidtagit olika eller avvikande åtgärder för att skydda konsumenterna vid distansförsäljning, vilket har negativa återverkningar på konkurrensen mellan företagen på den inre marknaden. Det är följaktligen nödvändigt att på gemenskapsnivå införa ett minimum av gemensamma regler på detta område.
5. Punkterna 18 och 19 i bilagan till rådets resolution av den 14 april 1975 om ett preliminärt program för Europeiska ekonomiska gemenskapens politik rörande konsumentskydd och konsumentinformation⁽¹⁾ visar på behovet av att skydda köparna av varor och tjänster mot krav på betalning för icke beställda varor och mot aggressiva försäljningsmetoder.

⁽¹⁾ EGT nr C 92, 25.4.1975, s. 1.

6. I kommissionens meddelande till rådet med titeln "En ny impuls för konsumentskyddspolitik", som godkändes i rådets resolution av den 23 juni 1986⁽¹⁾, anges i punkt 33 att kommissionen kommer att lägga fram förslag om användningen av nya informationstekniker som gör det möjligt för konsumenterna att från hemmet beställa från en leverantör.
7. I rådets resolution av den 9 november 1989 om framtida prioriteringar för att återge konsumentskyddspolitik⁽²⁾ dess vikt uppmanas kommissionen att i första hand prioritera de områden som anges i bilagan till den resolutionen. I denna bilaga nämns nya tekniker som inbegriper TV-köp. Kommissionen har följt resolutionen genom att anta en treårig handlingsplan för konsumentskyddspolitik inom Europeiska ekonomiska gemenskapen (1990–1992) och i denna plan föreskrivs att det skall antas ett direktiv.
8. Frågan om vilka språk som skall användas i samband med distansavtal är en fråga för medlemsstaterna.
9. Ett distansavtal inbegriper användandet av en eller flera tekniker för distanskommunikation. De olika kommunikationsteknikerna används inom ramen för ett organiserat system för försäljning eller tillhandahållande av tjänster på distans utan att leverantören och konsumenten är samtidigt närvarande. Den ständiga utvecklingen av dessa kommunikationstekniker gör att det inte går att göra upp en uttömmande förteckning över dem, utan det krävs att principer som är giltiga även för sådana tekniker som ännu inte används annat än i begränsad utsträckning fastställs.

⁽¹⁾ EGT nr C 167, 5.7.1986, s. 1.

⁽²⁾ EGT nr C 294, 22.11.1989, s. 1.

10. En transaktion som omfattar på varandra följande handlingar eller en serie separata handlingar under en viss tid kan ge upphov till olika rättsliga rubriceringar beroende på lagstiftningen i medlemsstaterna. Bestämmelserna i detta direktiv får inte tillämpas på olika sätt till följd av lagstiftningen i medlemsstaterna, med förbehåll för medlemsstaternas användning av artikel 14. Det finns således anledning till att det åtminstone måste föreligga överensstämmelse med bestämmelserna i detta direktiv vid den första handlingen i en serie av på varandra följande handlingar eller vid den första handlingen i en serie separata handlingar under en viss tid vilka kan anses utgöra en helhet vare sig denna handling eller serie av handlingar ingår i ett enda avtal eller i på varandra följande separata avtal.
11. Användning av tekniker för distanskommunikation får inte leda till någon minskning av den information som tillhandahålls konsumenten. Det är därför nödvändigt att slå fast vilken information som måste skickas till konsumenten oavsett vilken kommunikationsteknik som används. Den lämnade informationen måste dessutom vara utformad i enlighet med andra tillämpliga gemenskapsregler och i synnerhet med dem i rådets direktiv 84/450/EEG av den 10 september 1984 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om vilseledande reklam⁽¹⁾. Om det finns undantag från skyldigheten att tillhandahålla information är det konsumenten som, efter egen bedömning, får begära viss grundläggande information såsom leverantörens identitet, varans eller tjänstens väsentliga egenskaper och dess pris.
12. Vid telefonkommunikation är det lämpligt att konsumenten får tillräckligt mycket information i början av samtalet för att kunna besluta om han skall fortsätta samtalet eller inte.

⁽¹⁾ EGT nr L 250, 19.9.1984, s. 17.

13. Den information som sprids med hjälp av viss elektronisk teknik är ofta kortlivad eftersom den inte tas emot på ett varaktigt medium. Konsumenten måste därför i god tid få ett skriftligt meddelande om den information som är nödvändig för att avtalet skall kunna fullgöras på riktigt sätt.
14. Konsumenten har ingen faktisk möjlighet att se varan eller få närmare kännedom om tjänstens särdrag före avtalets ingående. Därför bör, om inte annat sägs i detta direktiv, bestämmelser om ångerrätt fastställas. För att denna ångerrätt inte enbart skall vara formell måste konsumentens kostnader, om det finns några sådana, för att utnyttja ångerrätten begränsas till direkta kostnader för att skicka tillbaka varan. Denna ångerrätt får inte påverka konsumentens rättigheter enligt nationell lagstiftning, särskilt när det gäller mottagandet av skadade varor eller bristfälliga tjänster eller av varor och tjänster som inte överensstämmer med varu- eller tjänstebeskrivningen i erbjudandet. Det åligger medlemsstaterna att bestämma de övriga villkoren och konsekvenserna av utnyttjande av ångerrätten.
15. Det är även nödvändigt att föreskriva en frist för fullgörande av avtalet om en sådan inte har bestämts vid beställningen.
16. Den säljfrämjande teknik som inbegriper att sända konsumenten en produkt eller utföra en tjänst åt denne mot betalning, utan föregående beställning eller uttryckligt samtycke från dennes sida, kan inte tillåtas – om det inte rör sig om en ersättningsleverans.

17. Principerna som anges i artiklarna 8 och 10 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna av den 4 november 1950 är tillämpliga. Konsumenten bör tillerkännas en rätt till skydd för privatlivet, särskilt såvitt avser skydd gentemot vissa särskilt påträngande kommunikationstekniker, och följaktligen bör tydliga gränser för användningen av sådana tekniker fastställas. Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att effektivt skydda de konsumenter som inte önskar bli kontaktade genom vissa kommunikationsmedel (...) från att bli kontaktade på detta sätt. Detta påverkar inte tillämpningen av det särskilda skydd som konsumenten åtnjuter enligt gemenskapslagstiftningen om skydd av personuppgifter och privatlivet.
18. Det är viktigt att de tvingande minimireglerna i detta direktiv vid behov kompletteras med frivilliga åtgärder från näringsidkarnas sida i enlighet med kommissionens rekommendation 92/295/EEG av den 7 april 1992 om handlingsregler för skydd av konsumenterna vid distansavtal⁽¹⁾.
19. För bästa möjliga konsumentskydd är det viktigt att konsumenterna på ett tillfredsställande sätt informeras om bestämmelserna i detta direktiv samt om eventuella uppförandekoder som finns på detta område.
20. Bristande efterlevnad av bestämmelserna i detta direktiv kan skada inte endast konsumenten, utan också konkurrenterna. Det bör därför fastställas bestämmelser som gör det möjligt för offentliga organ eller företrädare för dem eller konsumentorganisationer, vilka enligt nationell lagstiftning har ett legitimt intresse av att skydda konsumenterna, eller företag- och arbetstagarorganisationer som har ett legitimt intresse av att vidta åtgärder, att övervaka deras tillämpning.

⁽¹⁾ EGT nr L 156, 10.3.1992, s. 21.

21. Med hänsyn till konsumentskyddet är det av vikt att behandla frågan om gränsöverskridande reklamationer så snart som detta låter sig göras. Kommissionen offentliggjorde den 14 februari 1996 en handlingsplan för tvistelösning på konsumentområdet inom den inre marknaden. Den handlingsplanen omfattar särskilda initiativ för att främja utomrättsliga förfaranden. Objektiva kriterier (bilaga II) föreslås för att säkerställa att dessa förfaranden blir tillförlitliga och möjligheter skapas för användande av standardiserade reklamationsformulär (bilaga III).
22. Vid användning av nya tekniker behärskar konsumenten inte de använda kommunikationsteknikerna. Det är därför nödvändigt att föreskriva att bevisbördan får vila på leverantören.
23. Det finns en risk att konsumenten, i vissa fall, berövas det skydd som ges genom detta direktiv genom att ett tredje lands rätt väljs som tillämplig rätt med avseende på avtalet. Följaktligen bör i detta direktiv antas bestämmelser som syftar till att undvika denna risk.
24. En medlemsstat får, med hänsyn till allmänintresset, förbjuda saluförande med hjälp av distansavtal av vissa varor och tjänster på sitt territorium. Detta förbud måste följa gemenskapsreglerna. Det finns redan bestämmelser med sådana förbud, särskilt i fråga om läkemedel enligt rådets direktiv 89/552/EEG av den 3 oktober 1989 om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television⁽¹⁾ och rådets direktiv 92/28/EEG av den 31 mars 1992 om marknadsföring av humanläkemedel⁽²⁾.

⁽¹⁾ EGT nr L 298, 17.10.1989, s. 23.

⁽²⁾ EGT nr L 113, 30.4.1992, s. 13.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

Syftet med detta direktiv är en tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om distansavtal mellan konsumenter och leverantörer.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv avses med:

1. *distansavtal*: avtal om varor eller tjänster som ingås mellan en leverantör och en konsument inom ramen för ett system för distansförsäljning eller erbjudande av tjänster på distans, organiserat av leverantören, vid vilket avtal, ända fram till avtalets ingående, ingreppet ingående av själva avtalet, endast en eller flera tekniker för distanskommunikation används.
2. *konsument*: en fysisk person som, med avseende på avtal som omfattas av detta direktiv, handlar för ändamål som ligger utanför hans näringsverksamhet, affärsverksamhet eller yrke,
3. *leverantör*: en fysisk eller juridisk person som, med avseende på avtal som omfattas av detta direktiv, handlar för ändamål som ligger inom ramen för hans handels- eller yrkesverksamhet,

4. *tekniker för distanskommunikation*: varje teknik som, utan att leverantören och konsumenten samtidigt är fysiskt närvarande, kan användas för ingående av ett avtal mellan dessa parter. En vägledande förteckning över de tekniker som omfattas av detta direktiv finns i bilaga I,
5. *distributör av kommunikationsteknik*: varje offentlig eller privat fysisk eller juridisk person, vars näringsverksamhet, affärsverksamhet eller yrke innefattar att ställa en eller flera tekniker för distanskommunikation till leverantörernas förfogande.

Artikel 3

Undantag

1. Detta direktiv skall inte tillämpas på avtal:
 - som avser finansiella tjänster över vilka en icke uttömmande förteckning finns i bilaga II,
 - som ingås med hjälp av varuautomater eller automatiserade affärslokaler,
 - som ingås med distributörer av telekommunikationer genom användning av offentliga telefonautomater,
 - som ingås för uppförande och försäljning av fast egendom eller som avser andra rättigheter som är knutna till fast egendom, med undantag av hyresavtal,
 - som ingås vid auktioner.

2. Artiklarna 4, 5, 6 och (...) 7.1 (...) skall inte tillämpas på:

- avtal om leverans av livsmedel, drycker eller andra varor för daglig konsumtion, vilka levereras till en konsuments bostad eller arbetsplats av distributörer genom regelbunden utkörning,
- avtal om tillhandahållande av tjänster som avser inkvartering, transport, serveringsverksamhet eller fritidsaktiviteter, om leverantören, när avtalet ingås, åtar sig att tillhandahålla dessa tjänster en bestämd dag eller under en angiven tidsperiod. I undantagsfall kan leverantören, vid fritidsevenemang som äger rum utomhus, förbehålla sig rätten att under särskilda omständigheter inte tillämpa artikel 7.2 .

Artikel 4

Förhandsinformation

1. I god tid innan ett distansavtal ingås skall konsumenten få information om följande:
 - a) Leverantörens identitet, och när det gäller avtal där förskottsbetalning krävs, dennes adress.
 - b) Varans eller tjänstens väsentliga egenskaper.
 - c) Varans eller tjänstens pris, inbegripet alla skatter.
 - d) Eventuella leveranskostnader.

- e) Sättet för betalning, leverans eller fullgörande.
 - f) Ångerrätt, utom i de fall som avses i artikel 6.3.
 - g) Kostnaden för att använda tekniker för distanskommunikation, när kostnaden inte är beräknad efter normaltaxa.
 - h) Den tid under vilken erbjudandet eller priset gäller.
 - i) I tillämpliga fall, avtalets minsta löptid när det gäller avtal för leverans av varor eller utförande av tjänster som fullgörs ständigt eller regelbundet.
2. Den information som anges i punkt 1 och vars kommersiella syfte klart skall framgå, skall ges på ett klart och begripligt sätt i någon form som är lämplig för den teknik för distanskommunikation som används, under särskilt hänsynstagande till principerna om god sed i affärstransaktioner och om skydd för personer som enligt den nationella lagstiftningen inte kan ge ett giltigt samtycke, exempelvis underåriga.
3. När det gäller telefonkommunikation skall dessutom leverantörens identitet och samtalets kommersiella syfte uttryckligen göras klart för konsumenten vid början av varje samtal med konsumenten.

Artikel 5

Skriftlig bekräftelse av informationen

1. Konsumenten skall, på ett tidigt stadium i samband med fullgörandet av avtalet och, såvitt avser varor som inte är avsedda att levereras till tredje man, senast vid leveranstillfället få skriftlig bekräftelse eller bekräftelse i annan varaktig form som är tillgänglig för honom på den information som nämns i artikel 4.1 a–f, (...) om inte denna information redan innan avtalet ingicks har lämnats honom skriftligen eller i annan varaktig form som är tillgänglig för honom.

Under alla omständigheter måste följande information ges:

- Skriftlig information om villkoren och förfarandet för att utnyttja ångerrätten enligt artikel 6, inbegripet de fall som avses i artikel 6.3 första strecksatsen.
- Den geografiska adress till leverantörens företag som konsumenten kan vända sig till för reklamation.
- Information om service efter köpet och om existerande garantier.
- Villkoren för att säga upp avtalet när dess varaktighet är obestämd eller längre än ett år.

2. Punkt 1 är inte tillämplig på tjänster, där själva fullgörandet sker med hjälp av en teknik för distanskommunikation, när dessa tjänster tillhandahålls vid ett enda tillfälle och faktureras av distributören av kommunikationstekniken. Konsumenten skall dock under alla omständigheter kunna få kännedom om den geografiska adress till leverantörens företag som han kan vända sig till för reklamation.

Artikel 6

Ångerrätt

1. Vid varje distansavtal skall konsumenten ha rätt till en frist på minst sju arbetsdagar för att frånträda avtalet, utan påföljd och utan att ange några skäl. Den enda kostnad som får läggas på konsumenten på grund av att han utövar sin ångerrätt är den direkta kostnaden för att skicka tillbaka varan.

För utövande av denna rätt löper fristen:

- för varor från och med den dag då konsumenten mottar dem, när skyldigheterna i artikel 5 har uppfyllts,
- för tjänster från och med den dag då avtalet ingås eller, om skyldigheterna i artikel 5 har uppfyllts efter avtalets ingående, från och med den dag då skyldigheterna i artikel 5 uppfylldes, under förutsättning att den frist på tre månader som anges i följande stycke inte överskrids.

Om leverantören inte uppfyller de skyldigheter som anges i artikel 5, är fristen tre månader. Denna frist löper:

- för varor från och med den dag då konsumenten mottar dem,
- för tjänster från och med den dag då avtalet ingås.

Om den information som avses i artikel 5 lämnas inom den nämnda tremånadersfristen, börjar den i första stycket nämnda fristen på minst sju arbetsdagar vid den tidpunkten.

2. När konsumenten utövar sin ångerrätt i enlighet med den här artikeln, skall leverantören kostnadsfritt återbetala de belopp som konsumenten har betalat. Den enda kostnad som får läggas på konsumenten på grund av att han utövar sin ångerrätt är den direkta kostnaden för att skicka tillbaka varan. Denna återbetalning skall göras snarast möjligt och i varje fall inom 30 dagar.

3. Om inte parterna har kommit överens om annat, får konsumenten inte utöva ångerrätten enligt punkt 1 vid avtal om:

- tillhandahållande av tjänster, fullgörandet av vilka har påbörjats med konsumentens samtycke före utgången av den i punkt 1 angivna fristen på sju arbetsdagar,
- tillhandahållande av varor eller tjänster, vilkas pris beror på fluktuationer på finansmarknaden som leverantören inte kan kontrollera,
- tillhandahållande av varor som har tillverkats enligt konsumentens anvisningar eller som har fått en tydlig personlig prägel eller som på grund av sin beskaffenhet inte kan återlämnas eller som snabbt kan försämrats eller bli för gamla,
- tillhandahållande av ljud- eller bildinspelningar eller datorprogram vars plombering brutits av konsumenten,

- tillhandahållande av tidningar och tidskrifter,
- tips- och lotteritjänster.

4. Medlemsstaterna skall i sin lagstiftning tillförsäkra att kreditavtalet skall återgå utan påföljd om konsumenten utövar sin ångerrätt i enlighet med punkt 1.

- om priset på en vara eller tjänst helt eller delvis betalas med en kredit som leverantören lämnat, eller
- om priset helt eller delvis betalas med en kredit som beviljats konsumenten av tredje man på grundval av ett avtal mellan tredje man och leverantören.

Medlemsstaterna skall bestämma om de detaljerade bestämmelserna för återgång av kreditavtalet.

Artikel 7

Fullgörande

1. Om inte parterna har kommit överens om annat, skall leverantören utföra beställningen senast inom 30 dagar från den dag då konsumenten lämnade sin beställning till leverantören.
2. Om leverantören underlåter att fullgöra sin del av avtalet på grund av att den beställda varan eller tjänsten inte är tillgänglig, skall konsumenten informeras om detta och skall snarast möjligt, och i varje fall inom 30 dagar, få tillbaka de belopp som han har betalat.

3. Medlemsstaterna får emellertid föreskriva att leverantören får tillhandahålla konsumenten med en vara eller tjänst av likvärdig kvalitet och till likvärdigt pris, under förutsättning att denna möjlighet överenskomms före avtalets ingående eller i avtalet. Konsumenten skall informeras om denna möjlighet på ett klart och begripligt sätt. Kostnaderna för att skicka tillbaka varan vid utövande av ångerrätten åvilar i detta fall leverantören och konsumenten skall informeras om detta. I sådana fall kan leverans av en vara eller utförande av en tjänst inte anses innebära leverans utan föregående beställning enligt artikel 9.

Artikel 8

Betalning med kort

Medlemsstaterna skall säkerställa att det finns lämpliga åtgärder som gör det möjligt för en konsument att

- begära annullering av en betalning vid bedräglig användning av hans betalkort inom ramen för ett distansavtal som omfattas av detta direktiv,
- vid bedräglig användning återkrediteras de utbetalda beloppen eller få dem återbetalade.

Artikel 9

Leverans utan föregående beställning

Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att

- förbjuda leverans av varor eller utförande av tjänster till en konsument utan att denne har beställt dem, när leveransen eller tillhandahållandet innefattar ett krav på betalning,

- befria konsumenten från fullgörande av motprestation vid leverans utan föregående beställning eftersom ett uteblivet svar inte är liktydigt med samtycke.

Artikel 10

Begränsningar i användningen av vissa tekniker för distanskommunikation

1. En leverantörs användning av följande tekniker förutsätter att konsumenten givit samtycke på förhand:

- Automatiska uppringningssystem utan mänsklig betjäning (uppringningsautomat).
- Telefax.

2. Medlemsstaterna skall säkerställa att sådana andra tekniker för distanskommunikation än de som anges i punkt 1, och som möjliggör individuell kommunikation endast får användas när konsumenten inte klart motsätter sig detta.

Artikel 11

Rättelse

1. Medlemsstaterna skall säkerställa att det i konsumenternas intresse finns tillräckliga och effektiva medel för att säkerställa efterlevnaden av bestämmelserna i detta direktiv.

2. De medel som avses i punkt 1 skall omfatta bestämmelser varigenom ett eller flera av följande organ, såsom de definierats i nationell lag, enligt den nationella lagen får väcka talan inför domstol eller behöriga förvaltningsmyndigheter för att säkerställa att de nationella bestämmelserna för genomförandet av dessa direktiv tillämpas av

- a) offentliga organ eller deras företrädare
 - b) konsumentorganisationer som har ett legitimt intresse av att skydda konsumenter
 - c) företag- och arbetstagarorganisationer som har ett legitimt intresse av att vidta åtgärder.
- 3 a) Medlemsstaterna får föreskriva att skyldigheten att bevisa att förhandsinformation eller skriftlig bekräftelse har lämnats eller att tidsfristerna följts eller att konsumenten givit sitt samtycke kan åläggas leverantören.
- b) Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att leverantörer och distributörer av kommunikationstekniker, när det är möjligt, upphör att använda metoder som inte är i överensstämmelse med åtgärder som antagits i enlighet med direktiv.
4. Medlemsstaterna får föreskriva att den frivilliga kontroll av efterlevnaden av bestämmelserna i detta direktiv som anförtros självständiga organ och möjligheterna att vända sig till sådana organ för lösande av tvister fogas till de medel som medlemsstaterna måste tillhandahålla för att säkerställa efterlevnaden av bestämmelserna i detta direktiv.

Artikel 12

Bestämmelsernas bindande karaktär

1. Konsumenten kan inte avstå från de rättigheter som han får genom att detta direktiv införlivas med nationell lag.

2. Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att konsumenten inte berövas det skydd som ges i detta direktiv genom att ett tredje lands lag väljs som tillämplig rätt med avseende på avtalet om avtalet har nära anknytning till en eller flera medlemsstaters territorium.

Artikel 13

Gemenskapsregler

1. Bestämmelserna i detta direktiv skall tillämpas i den utsträckning det inte finns särskilda gemenskapsregler som reglerar vissa typer av distansavtal i deras helhet.
2. När särskilda gemenskapsregler innehåller bestämmelser som endast reglerar vissa aspekter av tillhandahållande av varor eller utförande av tjänster skall dessa bestämmelser snarare än bestämmelserna i detta direktiv tillämpas på dessa särskilda aspekter av distansavtal.

Artikel 14

Minimiklausul

Medlemsstaterna får, för att säkerställa en högre skyddsnivå för konsumenten på det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget. Dessa bestämmelser skall, i förekommande fall och med hänsyn till allmänintresset, inbegripa ett förbud mot saluförande genom distansavtal på deras territorier av vissa varor och tjänster, i synnerhet läkemedel, med vederbörlig hänsyn tagen till fördraget.

Artikel 15

Genomförande

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast tre år efter det att direktivet trätt i kraft. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

2. När en medlemsstat antar de bestämmelser som anges i punkt 1 skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur denna hänvisning skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

3. Medlemsstaterna skall till kommissionen överlämna texten till de nationella bestämmelser som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

4. Senast fyra år efter ikraftträdandet av detta direktiv skall kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om genomförandet av detta direktiv, vid behov åtföljd av ett förslag till revidering av detta.

Artikel 16

Konsumentinformation

Medlemsstaterna skall tillhandahålla lämpliga åtgärder för att informera konsumenten om den nationella lag i vilken detta direktiv införlivas och skall, där så är lämpligt, uppmuntra företagar- och arbetstagarorganisationer att informera konsumenter om deras uppförandekoder.

Artikel 17

Reklamationssystem

(...) Kommissionen skall undersöka möjligheten att upprätta effektiva medel för att behandla reklamationer från konsumenterna avseende distansköp. Inom två år efter det att detta direktiv trätt i kraft skall kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om resultatet av undersökningarna, åtföljda, om det är lämpligt, av förslag.

Artikel 18

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Artikel 19

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i den

På Europaparlamentets vägnar
Ordförande

På rådets vägnar
Ordförande

Kommunikationstekniker som avses i artikel 2.4

- Oadresserad trycksak
 - Adresserad trycksak
 - Standardbrev
 - Tidningsannons med beställningskupong
 - Katalog
 - Telefon med mänsklig betjäning
 - Telefon utan mänsklig betjäning (uppringningsautomater, audiotext)
 - Radio
 - Bildtelefon (telefon med bildskärm)
 - Videotext (mikrodator och TV-ruta) med tangentbord eller beröringsskärm
 - Elektronisk post
 - Telefax
 - Television (teleshopping).
-

Finansiella tjänster som avses i artikel 3.1

- Investerings tjänster
- Försäkrings- och återförsäkringstjänster
- Banktjänster
- Tjänster som rör pensionsfonder
- Tjänster i samband med termins- eller optionsaffärer.

Dessa tjänster omfattar i synnerhet

- de investeringstjänster som avses i bilagan till direktiv 93/22/EEG⁽¹⁾ samt kollektiva investeringsinstituts tjänster,
- tjänster i samband med verksamhet som omfattas av ömsesidigt erkännande och som anges i bilagan till direktiv 89/646/EEG⁽²⁾,

⁽¹⁾ EGT nr L 141, 11.6.1993, s. 27.

⁽²⁾ EGT nr 386, 30.12.1989, s. 1. Direktivet ändrat genom direktiv 92/30/EEG (EGT nr L 110, 28.4.1992, s. 52).

BILAGOR

- tjänster i samband med den försäkrings- och återförsäkringsverksamhet som anges i
 - = artikel 1 i direktiv 73/239/EEG⁽¹⁾,
 - = bilagan till direktiv 79/267/EEG⁽²⁾,
 - = direktiv 64/225/EEG⁽³⁾,
 - = direktiven 92/49/EEG⁽⁴⁾ och 92/96/EEG⁽⁵⁾.
-

⁽¹⁾ EGT nr L 228, 16.8.1973, s. 3. Direktivet senast ändrat genom direktiv 92/49/EEG (EGT nr L 228, 11.8.1992, s. 1).

⁽²⁾ EGT nr L 63, 13.3.1979, s. 1. Direktivet senast ändrat genom direktiv 90/619/EEG (EGT nr L 330, 29.11.1990, s. 50).

⁽³⁾ EGT nr 56, 4.4.1964, s. 878. Direktivet ändrat genom 1973 års anslutningsakt.

⁽⁴⁾ EGT nr L 228, 11.8.1992, s. 1.

⁽⁵⁾ EGT nr L 360, 9.12.1992, s. 1.

EDI-avtal 96

— meddelandeutväxlingsavtal —

**EDI-avtalet har arbetats fram efter samråd med
följande organisationer:**

EAN Sverige (EAN)

EDI-Center Odette inom Sveriges Verkstadsindustrier (VI)

EDI-föreningen i Sverige (EDIS)

Hälsö- och sjukvårdsstandardiseringen (HSS)

SjukvårdsLeverantörernas Förening (SLF)

EDI-avtal 96
- meddelandeutväxlingsavtal -
Allmänna villkor

1. Omfattning och syfte

1.1 Detta EDI-avtal reglerar parternas utväxling av elektroniska meddelanden och, i den mån det uttryckligen anges nedan, vilken rättslig betydelse sådana meddelanden skall ha mellan parterna.

1.2 Parterna är överens om att Köpeavtal kan ingås genom utväxling av EDI-meddelanden enligt vad som närmare framgår av detta EDI-avtal och eventuellt ramavtal avseende ingående av Köpeavtal. Detta EDI-avtal reglerar endast form och teknik för utväxling av de EDI-meddelanden som formar ett Köpeavtal.

1.3 Part är bunden av Köpeavtal först när de EDI-meddelanden vilka enligt avtalslagen skall anses vara anbud och accept har utväxlats mellan parterna.

1.4 Den Tekniska bilagan, [bilaga 1](#), preciserar parternas användning av EDI. Om detta EDI-avtal och den Tekniska bilagan innehåller motstridiga bestämmelser har detta EDI-avtal företräde. Den Tekniska bilagan kan komma att förändras under avtalstiden. Ändringar skall vara skriftliga och undertecknade av parterna.

2. Definitioner

I detta EDI-avtal skall följande ord och begrepp ha nedanstående betydelse:

2.1 UN/EDIFACT är FNs regler för elektroniskt datautbyte för administration, handel och transport, i den utformning de godkänts och publicerats i United Nations Trade Data Interchange Directory (UN/TDID).

2.2 EDI är elektronisk överföring av strukturerade data efter överenskommen meddelandestandard mellan två Informationssystem.

2.3 EDI-meddelande är en sammanhängande uppsättning med data, som strukturerats efter överenskommen meddelandestandard i ett format som kan överföras mellan och bearbetas av Informationssystem på ett automatiskt sätt.

2.4 Informationssystem är datorsystem (maskin- och programvara), kommunikationsutrustning och övrig utrustning för digital bearbetning, överföring eller lagring av information.

2.5 Mottagningsbekräftelse är ett meddelande som bekräftar att ett EDI-meddelande kommit till det mottagande Informationssystemet och i förekommande fall anger konstaterade fel enligt vad som närmare anges i den Tekniska bilagan.

2.6 Arbetsdag är dag utom lördag, söndag och officiell svensk helgdag i den mån inget annat anges i den Tekniska bilagan.

2.7 Utväxlingslogg är ett historiskt arkiv som innehåller de i den Tekniska bilagan specificerade uppgifterna om samtliga EDI-meddelanden som utväxlats mellan parterna, inkluderande kvittens- och säkerhetsmeddelanden.

2.8 "TPP" (Third Party Provider) är en tredjeman som till part levererar nätverkstjänster, kommunikationstjänster, databastjänster eller andra tjänster i samband med utväxling av EDI-meddelande enligt detta avtal.

2.9 Köpeavtal är de avtal om bl a köp av varor och tjänster, inkluderande avrop under ett ramavtal mellan parterna, som ingås mellan parterna genom utväxling av EDI-meddelanden enligt detta EDI-avtal.

2.10 Med utväxling av EDI-meddelande avses såväl avsändande som mottagande av EDI-meddelande.

2.11 Med Elektronisk adress avses den funktion hos mottagande parts Informationssystem där EDI-meddelanden tas emot eller, om TPP anlitas av mottagande part för att mottaga EDI-meddelanden, den funktion hos TPP där inkommande EDI-meddelanden mottas för parts räkning. Parts Elektroniska adress specificeras närmare i den Tekniska bilagan.

3. EDI-system och övrig utrustning

3.1 Parterna skall införa EDI-system enligt detta avtal i enlighet med tidplan som framgår av Teknisk bilaga eller som överenskommes mellan parterna i ett införandeprojekt. Parterna skall genom tester kontrollera att EDI-systemet uppfyller avtalade krav. EDI-systemet skall inte driftsättas för produktion förrän parterna godkänt EDI-systemet. De närmare formerna för tester och godkännande framgår av Tekniska bilagan eller överenskommes mellan parterna under införandeprojektet.

Vardera part svarar för sina egna kostnader härför i den mån inget annat anges i den Tekniska bilagan. Vardera part svarar för att vid driftsättning och fortlöpande under avtalstiden genom tester och andra metoder tillförsäkra att Informationssystemet uppfyller avtalade krav.

3.2 Part äger rätt att på egen bekostnad och på eget ansvar anlita TPP för att utföra utväxling, bearbetning, lagring eller annan åtgärd avseende EDI-meddelanden.

4. Utväxling av EDI-meddelanden

4.1 Parterna är ense om att de meddelandetyper som anges i Tekniska bilagan skall utväxlas genom EDI. Om EDI-meddelande inte går att avsända genom EDI, får part avsända meddelandet enligt reservrutin om sådan finns beskriven i den Tekniska bilagan eller på sätt som motparten före avsändandet godkänt. Inte heller får andra meddelanden än de som angivits i den Tekniska bilagan utväxlas genom EDI, såvida inte motparten före avsändandet godkänt detta.

4.2 Om inte annat anges i den Tekniska bilagan, skall samtliga EDI-meddelanden som utväxlas mellan parterna i enlighet med detta avtal följa UN/EDIFACT standarden i de versioner som anges i Tekniska bilagan. Tillämpning av nya versioner förutsätter att parterna träffar överenskommelse härom genom att ändra den Tekniska bilagan.

4.3 Part som mottar EDI-meddelande enligt detta avtal skall behandla och bearbeta EDI-meddelandet utan dröjsmål under de tider som parterna avtalat att EDI-systemet skall vara tillgängligt.

4.4 Vardera part är skyldig att informera sig om de rättsliga krav på EDI-meddelanden som gäller för honom och tillse att EDI-meddelanden utväxlas, bearbetas och lagras i enlighet med dessa krav.

5. Avsändande och mottagande av EDI-meddelande

5.1 Ett EDI-meddelande skall, om inte endera parten kan visa annat, anses avsänt av avsändande part när EDI-meddelandet loggats som avsänt enligt avsändande parts Utväxlingslogg eller - i den mån EDI-meddelande avsänds via parts TPP - enligt Utväxlingslogg som förs hos sådan TPP.

5.2 Ett EDI-meddelande är mottaget när det kommit mottagande part tillhanda enligt vad som anges i denna punkt 5.2.

Ett EDI-meddelande skall anses ha kommit mottagande part tillhanda när EDI-meddelandet har kommit till mottagande parts Elektroniska adress så att det kan göras läsbart för mottagande part. Om inte endera parten kan visa annat, anses

EDI-meddelande ha kommit till mottagande parts Elektroniska adress om det har loggats som mottaget enligt mottagande parts Utväxlingslogg eller - i den mån EDI-meddelande mottas av parts TPP - enligt Utväxlingslogg som förs hos sådan TPP.

5.3 Ett EDI-meddelande som kommit mottagaren tillhanda kan inte återkallas av den avsändande parten förutom i de fall som anges i 6.3.

6. Mottagningsbekräftelser

6.1 Mottagningsbekräftelser skall avsändas av part som mottager EDI-meddelande i den utsträckning och inom de tidsfrister som anges i den Tekniska bilagan. Om inget krav på Mottagningsbekräftelse anges i den Tekniska bilagan, behöver part som mottager ett EDI-meddelande inte avsända Mottagningsbekräftelse till motparten.

6.2 Mottagningsbekräftelse är endast en teknisk bekräftelse på att ett EDI-meddelande har kommit mottagande part tillhanda och Mottagningsbekräftelsen har ingen annan juridisk verkan än att utgöra ett bevis för detta.

6.3 Om part avsänder EDI-meddelande (avsändande part), för vilket Mottagningsbekräftelse skall avsändas av mottagande part, och Mottagningsbekräftelse inte kommit avsändande part tillhanda inom överenskommen tidsfrist, äger avsändande part återkalla det aktuella EDI-meddelandet varefter detta meddelande inte har någon bindande verkan. Sådan återkallelse skall avsändas utan dröjsmål efter utgången av tidsfristen för avsändande av Mottagningsbekräftelse. Om inte annat anges i den Tekniska bilagan, skall återkallelse av EDI-meddelande ske genom EDI.

Om avsändande part inte återkallar EDI-meddelande utan dröjsmål efter utgången av tidsfristen för avsändande av Mottagningsbekräftelse, är EDI-meddelandet bindande för avsändande part på samma sätt som om Mottagningsbekräftelse avsänts och mottagits.

6.4 Om Mottagningsbekräftelse skall avsändas, äger part som mottager EDI-meddelande inte vidta åtgärder med anledning av EDI-meddelande före avsändandet av Mottagningsbekräftelse. Parterna är dock medvetna om att bindande Köpeavtal kan kräva att mer än ett EDI-meddelande utväxlas.

7. EDI-meddelandes bindande verkan

7.1 EDI-meddelanden som avsänds i enlighet med detta EDI-avtal skall utgöra för avsändande part bindande förklaringar.

7.2 Part ansvarar för sin egen interna kontroll av behörighet för olika EDI-meddelanden. EDI-meddelande som avsänds från part i enlighet med detta EDI-avtal skall anses vara behörigen avsänt och bindande för avsändande part såvida inte denne kan visa att EDI-meddelandet obehörigen avsänts och att motparten hade eller borde haft kännedom om detta.

8. EDI-meddelandes säkerhet

8.1 Parterna skall införa och underhålla procedurer och teknik för att skydda EDI-meddelanden och Utväxlingsloggen mot obehörig tillgång, förvanskning, försening och mot förlust av information. Den närmare utformningen av datasäkerheten framgår av den Tekniska bilagan. Part skall vidare behandla EDI-meddelanden konfidentiellt enligt vad som anges i punkt 9.

8.2 Datasäkerheten innefattar, men är inte begränsat till, att EDI-meddelandes innehåll och utställare skall kunna verifieras på ett tillförlitligt sätt.

8.3 Om ett EDI-meddelande inte kan utväxlas eller om ett tekniskt fel eller förvanskning upptäcks i ett EDI-meddelande, skall motparten omedelbart meddelas. Meddelandet skall sändas på sätt som anges i Tekniska bilagan eller, om inget anges, genom telefax. Parterna är därefter inte skyldig att motta eller sända EDI-meddelanden till dess att bristen avhjälpes.

8.4 Part har rätt att, på egen bekostnad, genom oberoende revisor kontrollera att motparten uppfyller sina förpliktelser enligt denna punkt 8, kompletterad med den Tekniska bilagan. Den part som anlitar TPP skall verka för att även TPP är skyldig att tillåta kontroll enligt denna punkt. TPP omfattas dock av kontrollskyldighet först efter särskild överenskommelse.

9. Sekretess

9.1 Information som part erhåller genom informationsutbytet enligt detta EDI-avtal, med undantag av vad som följer av 9.3, får inte utnyttjas för annat ändamål än som avsetts av parterna eller avslöjas för utomstående om inte motparten på förhand skriftligen medgivit detta. Sekretessskyldigheten gäller inte information som part kan visa var allmänt känd eller som kommit till parts kännedom från tredje man utan brott mot detta avtal.

9.2 För det fall Part anlitar TPP, skall Part tillse att TPP är bunden av sekretess enligt punkt 9.1.

9.3 För det fall information hos part är att anse som allmän handling, skall för denna part vad som sägs i lag rörande allmänna handlingars offentlighet respektive sekretess äga tillämpning före vad som anges i 9.1 och 9.2.

9.4 Om part mottager EDI-meddelande som avsänts av motpart och som uppenbart är avsett för annan, är den mottagande parten skyldig att omedelbart meddela avsändande part och radera meddelande, dock inte ur Utväxlingsloggen.

10. Lagring av Utväxlingslogg och EDI-meddelanden

10.1 Vardera parten skall föra en komplett Utväxlingslogg över de EDI-meddelanden som avsänds av part respektive kommer part tillhanda. Utformningen av Utväxlingsloggen anges i den Tekniska bilagan.

10.2 Vardera parten skall lagra och bevara Utväxlingsloggen och de EDI-meddelanden som kommit part tillhanda i enlighet med de krav som framgår av för part tillämplig lag eller, om något sådant krav ej uppställs, i minst tre år eller den tid som anges i den Tekniska bilagan. Lagring av EDI-meddelanden sker i överföringslogg. Vardera part ansvarar för att parten uppfyller de lagrings- och arkiveringsregler som är tillämpliga för parten. Lagring skall ske på ett betryggande sätt och på ett sätt som förhindrar ändring, förlust och obehörig åtkomst. Lagrad information skall kunna tas fram i läsbar form när som helst under lagringstiden.

10.3 Part är skyldig att på begäran från motparten omgående till motparten tillhandahålla begärda utdrag ur sin Utväxlingslogg rörande mellan parterna utväxlade EDI-meddelanden. Utdragen skall vara i läsbar form och tillhandahållas till självkostnad.

10.4 Part har rätt att, på egen bekostnad, genom oberoende revisor kontrollera att motparten och, i förekommande fall, TPP uppfyller sina förpliktelser enligt denna punkt 10, kompletterad med den Tekniska bilagan.

11. Ansvar

11.1 Parts skadeståndsansvar för egen och av part anlita tredje mans försummelse enligt detta EDI-avtal omfattar, såvida inte uppsåt eller grov vårdslöshet föreligger, endast ersättning för direkt förlust och är per skadetillfälle begränsat till 35 gånger det vid tiden för skadans uppkomst gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Part ansvarar således inte för indirekt skada såsom utebliven vinst, förväntad besparing eller förlust av inkomst.

11.2 Om parts fullgörelse av detta avtal förhindras eller försvåras av omständighet utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med vid avtalets träffande och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit eller av att hans underleverantörs fullgörelse av leverans förhindras eller försvåras på grund av omständigheter som här angivits, skall detta utgöra befrielsegrund, som medför framflyttning av tidpunkten för prestation och befrielse från påföljder enligt detta EDI-avtal.

11.3 I enlighet med regleringen av EDI-avtalets omfattning, punkt 1, avser ansvarsbegränsning enligt denna punkt 11 endast parts skadeståndsansvar för försummelse enligt detta EDI-avtal. Denna ansvarsbegränsning påverkar inte den ansvarsreglering som följer av Köpeavtal.

12. Avtalstid

12.1 Detta EDI-avtal gäller tills vidare med tre (3) månaders ömsesidig uppsägningstid.

12.2 Part äger säga upp avtalet till omedelbart upphörande om motparten har gjort sig skyldig till väsentligt kontraktsbrott och motparten inte vidtager rättelse inom trettio (30) dagar från det att han fått skriftligt meddelande med begäran därom.

12.3 Part äger vidare säga upp avtalet till omedelbart upphörande om motparten försätts i konkurs eller ansökan om försättning i konkurs inges till domstol, träder i likvidation, inleder ackordsförhandlingar, blir föremål för företagsrekonstruktion eller av annan anledning kan antas vara på obestånd.

12.4 Efter avtalets upphörande gäller alltjämt åtagandena rörande sekretess (9.1, 9.2), bevarande av Utväxlingsloggen och EDI-meddelanden (10.1, 10.2) och utlämnande av meddelande ur Utväxlingsloggen (10.3).

13. Ändringar och tillägg

13.1 Ändringar och tillägg till detta EDI-avtal skall, för att vara gällande, vara skriftliga och underskrivna av behöriga ställföreträdare för båda parter.

14. Överlåtelse

14.1 Ingen av parterna kan överlåta sina rättigheter eller skyldigheter enligt detta EDI-avtal till en tredje man utan den andre partens skriftliga godkännande.

15. Tillämplig lag och tvistelösning

15.1 Svensk rätt skall äga tillämpning på detta EDI-avtal.

15.2 Tvist enligt detta avtal skall avgöras av svensk allmän domstol.

15.3 I händelse av konflikt mellan val av lag och forum mellan detta EDI-avtal och Köpeavtal avseende tvist som berör båda avtalen, skall vad som anges i detta EDI-avtal äga företräde och äga tillämpning även för Köpeavtalet.

EDI-avtal 96**- Meddelandeutväxlingsavtal -****Parter**

Företag/myndighet

.....

Företag/myndighet

.....

Postadress

.....

Postadress

.....

Postnr Postort

Postnr Postort

Organisationsnr:

Organisationsnr:

Ovan angivna parter ingår härigenom avtal om utväxlande av EDI-meddelanden. Villkoren för denna utväxling framgår av denna sida jämte nedanstående bilagor.

1. Denna sida
2. Allmänna villkor EDI-avtal 96
3. Teknisk Bilaga

Detta avtal har upprättats i två exemplar, varav parterna har tagit var sitt.

Ort..... Datum

Ort Datum

Företag/myndighet

.....

Underskrift

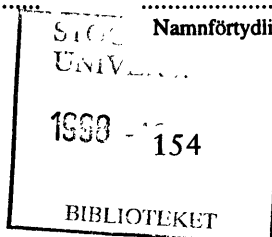
Företag/myndighet

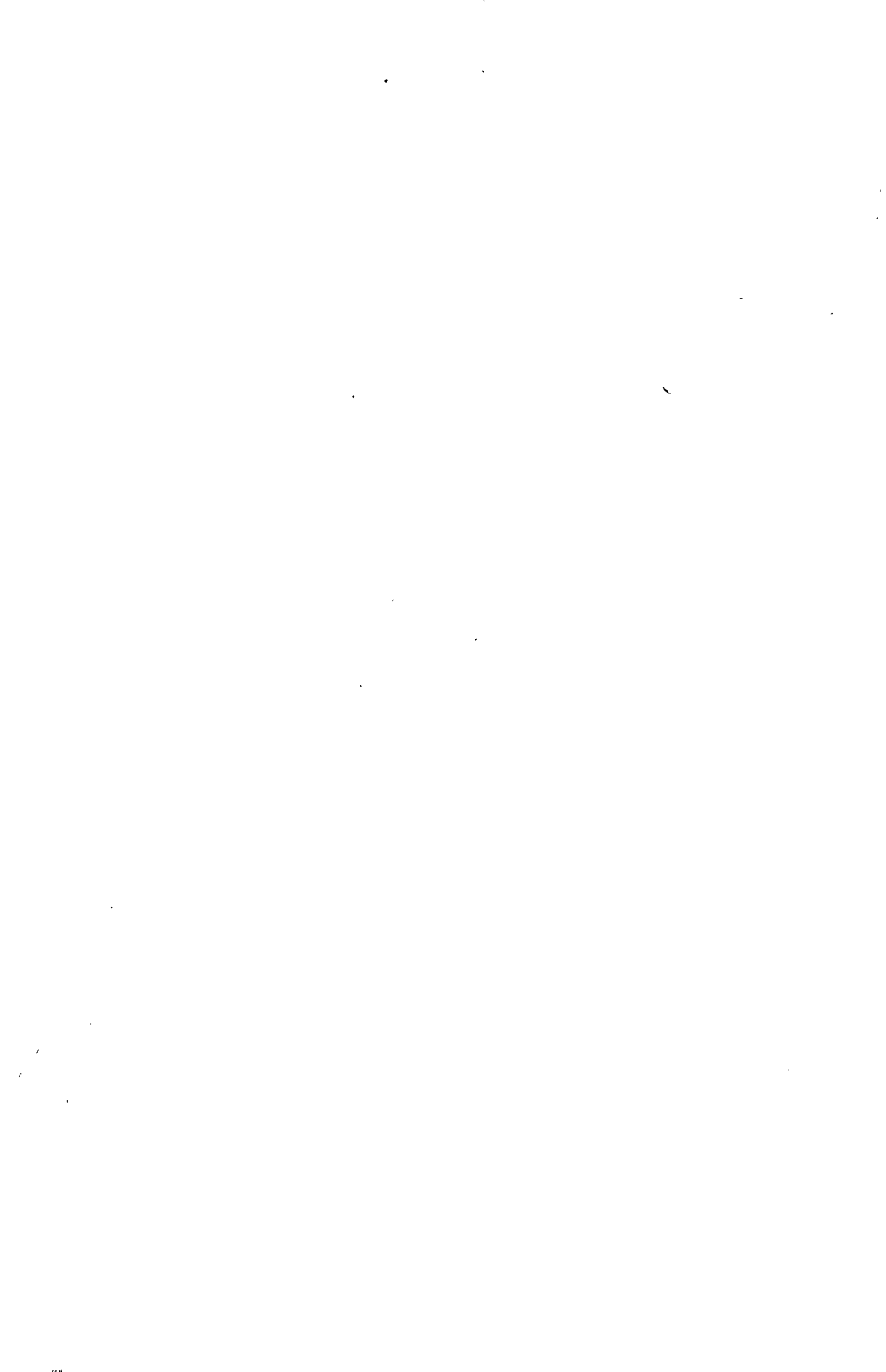
.....

Underskrift

Namnförtydligande

Namnförtydligande

Christina Hultmark

Elektronisk handel och avtalsrätt

Handel över Internet ger upphov till många avtalsrättsliga frågor av ny karaktär. Det är ofta svårt att tillämpa regler som klänts i en gammal språkdiräkt på nya företeelser. Boken vänder sig till jurister och förklarar hur de nya problemen förhåller sig till det gamla regelverket.

Rättsregler om elektronisk handel påverkas av de förändrade bevismöjligheterna och av de starka internationella influenserna, både europeiska och globala. Boken riktar därför särskild uppmärksamhet mot internationell privaträtt samt bevisrätt.

Ur innehållet kan nämnas:

- Standardavtal på Internet
- Konsumenträtt på Internet
- Elektronisk viljeförklaring
- Elektronisk underskrift/digital signatur
- Ansvar för CA-verksamhet
- Utväxling av elektroniska anbud och accepter
- Formkrav och elektroniska kommunikationstekniker
- Elektroniska bevis

Christina Hultmark är docent i civilrätt vid Handelshögskolan, Göteborgs universitet, samt Sveriges representant i UNCITRAL:s working-group on Electronic Commerce.

ISBN 91-39-20105-8

Beställningar Norstedts Juridik AB, Kundtjänst, Box 6454, 113 82 Stockholm
Fax 08-690 90 30 **Telefon** 08-690 96 96 **Växel** 08-690 91 00